

RECEP TAYYİP
ERDOĞAN
ÜNİVERSİTESİ

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KUR'AN KURSLARINDA
25-40 YAŞ ARASI GRUPLARIN ALDIĞI KUR'AN EĞİTİMİNİN
YAŞAM SEVİNCİ VE AHİRET KAYGISINA YANSIMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

İsmail ÜNSAL

**Dr. Öğr. Üyesi İmran ÇELİK
Danışman**

**RİZE
2024**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi. İmran ÇELİK danışmanlığında, İsmail ÜNSAL tarafından hazırlanan *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kurslarında 25-40 Yaş Arası Grupların Aldığı Kur'an Eğitiminin Yaşam Sevinci ve Ahiret Kaygısına Yansıması* adlı bu tez çalışması, 22/08/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi. İmran ÇELİK	
Üye	: Doç. Dr. Kadir TAŞPINAR	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Cafer YILDIZ	

ETİK BEYANI

Temel İslam Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kurslarında 25-40 Yaş Arası Grupların Yaşam Sevinci ve Ahiret Kaygısının Kur’an Eğitime Yansıması” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

22/08/2024

İsmail ÜNSAL

ÖN SÖZ

Hamd alemlerin rabbi, bizi yoktan var eden, varlığından haberdar eden, esirgeyen, bağışlayan, her türlü felaketten koruyan, tüm nimetleri önümüze seren, her zorlukta bir kolaylık yaratan Allah'a olsun. Kur'an-ı Kerim'i bize tebliğ eden, hayatının her alanında bize örnek olan, güzel ahlakı tamamlamak için gönderilen Hz. Muhammed'e, onun kıymetli beytine, seçkin ashabına ve onun yolundan gidenlere selam olsun. Kur'an, kendisini öğrenen, öğreten, okuyan, okutan, dinleyen herkese bereket, muhabbet kapıları açan çağlar üstü bir kitaptır. Bunu gerek tarihsel süreçte gerekse kişisel deneyimlerle sık sık tecrübe etme imkânı bulmuşuzdur. Kur'an başlı başına bir üstünlük vesilesi ve hayat rehberidir. Bu düşünce ve inançla Kur'an'ın insanın yaşam sevinci ve ahiret kaygısına etkisini konu edinip bir çalışma ortaya koyulmuştur. Bu çalışma hem teorik hem pratik yönlü olmasıyla dikkat çekici ve gerçekçi bir yapıya sahiptir. Bu süreç içerisinde insanoğlunun sırlarla ve ibretlerle dolu olduğuna bir kez daha tanık olunmuştur.

Öncelikle bu çalışmayı hazırlamamda büyük emekleri olan ders döneminden itibaren her konuda yol gösteren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İmran ÇELİK hocama, tez jürisinde bulunarak tecrübe ve ilmî birikimiyle katkıda bulunan Doç. Dr. Kadir TAŞPINAR ve Dr. Öğr. Üyesi Cafer YILDIZ hocalarıma şükranlarımı arz ederim. Yine dünyaya gelmeme vesile olan ahiret nimetlerim annem ve babama, beni bu yaşıma kadar her yönden yalnız bırakmayan ağabeyime, kardeşime, bu süreçte sevgilerini ve sabırlarını esirgemeyen eşim ve çocuklarıma, ayrıca iş yerimde eğitim ve çalışmalarım için gerekli kolaylık ve desteği gösteren müdürüme, hocalarıma, arkadaşlarıma ve gerek alan içi gerek alan dışı olsun her fırsatta yardımcı olan uzman hocalarıma teşekkür ederim.

İsmail ÜNSAL

RİZE/2024

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYANI.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı.....	8
1.2. DİB Kur'an Eğitimi Tarihsel Süreci	9
1.3. Yetişkin Kavramı.....	10
1.4. Yetişkin Kur'an Eğitimi ve Kur'an Kurslarının Rolü.....	11
1.4.1. Kur'an Eğitimi	12
1.4.1.1. Kıraat-Tefsir İlişkisi	14
1.4.1.2. Kıraat-Hadis İlişkisi	15
1.4.1.3. Kıraat-Fıkıh İlişkisi	16
1.4.1.4. Kıraat-Arap Dili İlişkisi	16
1.5. 25-40 Yaş Arası Gruplarda Kur'an Eğitiminde İzlenen Metot	18
1.6. Yaşam Sevinci	22
1.7. Ahiret Kaygısı	23
2. YÖNTEM VE BULGULAR	26
2.1. Yöntem.....	26
2.1.1. Araştırmanın Deseni	26
2.1.2. Veri Toplama Aracı	26

2.1.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Analizi	27
2.1.4. Öğretici ve Kursiyerle İlgili Genel Durumlar	28
2.2. Bulgular.....	31
2.2.1. Kur'an Eğitimi ve Yaşam Sevincine Etkisi	31
2.2.2. Kur'an Eğitiminden Önce Öğrenciler Üzerindeki Gözlemler	31
2.2.3. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Öğrencilerdeki Hüzün ve Mutluluk Belirtileri	32
2.2.4. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Öğrencilerde Yaşama Bağlılık Belirtileri	33
2.2.5. Kur'an Eğitiminin Öğrenciler Üzerindeki Etkisi.....	35
2.2.6. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonra Öğrenciler Üzerindeki Gözlemler	36
2.2.7. Kur'an Eğitiminde Önceki Durum ve Kursu Gelme Nedenleri.....	37
2.2.8. Kur'an Eğitiminin Ruhsal Açısından Etkileri	39
2.2.9. Kur'an Eğitimi Alırken Hissedilen Duygular	40
2.2.10. Kur'an Eğitiminin Bireydeki Özellikleri Değiştirmesi ve Geliştirmesi	42
2.2.11. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonraki Durum ve Belirtiler	45
2.2.12. Kur'an Eğitimi ve Ahiret Kaygısına Etkisi.....	48
2.2.13. Kur'an Eğitimi Vermeden Önce Kursiyerdeki Ahiret Düşüncesine Dair Gözlemler.....	49
2.2.14. Kur'an da Bulunan Ahiret Tasavvurunun Kursiyer Davranışına Etkisi	49
2.2.15. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Kursiyerin Ahiret Kaygısına Dair Olumlu- Olumsuz Tepkileri.....	50
2.2.16. Verilen Kur'an Eğitiminin Kursiyerin Ahiret Algısında Ürkütücü veya Motive Edici Etkisi	50
2.2.17. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonra Kursiyer Üzerindeki Gözlemler	51

2.2.18. Kur'an Eğitimi Almadan Önce Ahirete Dair Düşünceler ve Kaygılar ..	52
2.2.19. Kur'an Eğitimiyle Beraber Ahiret Tasavvuruna Karşı Verilen Tepkiler	53
2.2.20. Kur'an'da Anlatılan Ahiret Olgusunun Birey Üzerinde Bıraktığı Etkiler	55
2.2.21. Alınan Kur'an Eğitiminin Bireyin Ahiret Algısında Ürkütücü veya Motive Edici Etkisi	57
2.2.22. Alınan Kur'an Eğitiminin ve Öğreticinin Ahiret Kaygısı Bağlamında Bıraktığı İzler	59
2.2.23. Elde Edilen Bulgular	61
2.2.23.1. Demografik Özellikler	62
2.2.23.2. Kur'an Eğitiminin Yaşam Sevincine Yansıması	63
2.2.23.3. Kur'an Eğitiminin Ahiret Kaygısına Yansıması	68
2.2.23.4. Olumsuz Yansımalar	71
3. SONUÇ	73
KAYNAKÇA	75
EKLER	80
ETİK KURUL KARARI	83

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi İmran Çelik
Hazırlayan : İsmail Ünsal
Yıl : 2024
Sayfa Sayısı : 94

ÖZET

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI KUR'AN KURSLARINDA 25-40 YAŞ ARASI GRUPLARIN ALDIĞI KUR'AN EĞİTİMİNİN YAŞAM SEVİNCİ VE AHİRET KAYGISINA YANSIMASI

Bu çalışmada 25-40 yaş arası grupların Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı kurslarda aldıkları Kur'an eğitiminin yaşam sevincine ve ahiret kaygısına olumlu-olumsuz yansımaları ele alınmıştır. Bu çalışmada içerik olarak kıraat merkezli, din eğitimi, din psikolojisi, din sosyolojisi, psikoloji ve sosyoloji alanlarına da temas edilmiştir. Gerçek zamanlı görüşmeler yapılarak Kur'an tilavetinin birey üzerinde yaşam sevinci ve ahiret kaygısına etkileri Kur'an kursları bağlamında ele alınmış ve bu konuda güvenli verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesinde verilen Kur'an eğitiminin tarihsel sürecinden, uyguladıkları yöntem hakkında bilgiler verilmiştir. Yine Kur'an kurslarında 25-40 yaş arası bireylere verilen eğitimin yetişkinlik düzeylerinden, yetişkinlik kavramının disiplinler arası tanımlamalarından, Kur'an öğretimi açısından yetişkin eğitiminde izlenen metotlardan, kıraat ilminin diğer ilimlerle ilişkisinden, Kur'an tilavetinin psikolojik ve sosyolojik etkilerinden, yaşam sevincinden ve ahiret kaygısından hareketle kavramsal çerçeve ele alınmıştır. İkinci bölümde ise bu kurslarda eğitim veren hocaların kursiyerlerle ilgili gözlemlerinden bahsedilmiş ve eğitim alan kursiyerlerin Kur'an eğitimini neden aldıkları, Kur'an kurslarını tercih etme sebepleri, Kur'an eğitimini kursiyer üzerinde yaşama sevinci ve ahiret kaygısına dair nasıl bir etki bıraktığı gibi konular üzerinde sağlıklı veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Etik kurallar ve akademik ciddiyetle sürdürülen bu çalışmada Kur'an tilavetinin 25-40 yaş kursiyer üzerinde psikolojik olarak olumlu yansımaları olduğu, kursiyerin yaşama sevincinin yükseldiği ve kursiyerin ahirete karşı olan kaygılarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu eğitim süreci esnasında bahse konu olan psikolojik değişimleri ve inanç konusundaki gelişimleri ise dersi veren öğretilerinin de gözlemlediği ve bu öğrencilerin toplumsal yaşama daha mutmain duygularla katıldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Eğitim, DİB Kur'an Kursları, 25-40 Yaş Kursiyerin Kur'an Eğitimi, Yaşam Sevinci, Ahiret Kaygısı

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Basic Islamic Sciences

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Asst. Prof. Dr. İmran Çelik

Author : İsmail Ünsal

Year : 2024

Pages : 94

ABSTRACT

THE REFLECTION OF QURAN EDUCATION RECEIVED BY GROUPS BETWEEN 25-40 AGE IN QURAN COURSES OF THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS ON THEIR JOY OF LIFE AND ANXIETY FOR THE AFTERLIFE

This study examines the positive and negative impacts of Quran education received by groups between the ages of 25-40 in courses affiliated with the Presidency of Religious Affairs on the joy of life and anxiety about the afterlife. This study also touches upon the fields of religious education, psychology of religion, sociology of religion, psychology and sociology, centered on recitation. Real-time interviews were conducted to examine the effects of Quran recitation on the individual's joy of life and anxiety about the afterlife in the context of Quran courses, and it was aimed to obtain reliable data on this subject. This study consists of two sections; in the first section, information is provided about the historical process of Quran education provided under the responsibility of the Presidency of Religious Affairs and the method they apply. Again, the conceptual framework was addressed based on the levels of adulthood in the education given to individuals between the ages of 25-40 in Quran courses, the interdisciplinary definitions of the concept of adulthood, the methods followed in adult education in terms of Quran teaching, the relationship between the science of recitation and other sciences, the psychological and sociological effects of Quran recitation, the joy of life and anxiety about the afterlife. In the second section, the observations of the instructors who gave education in these courses about the trainees were mentioned and it was tried to obtain healthy data on the subjects such as why the trainees received Quran education, the reasons for preferring Quran courses, and how Quran education affected the trainees in terms of joy of life and anxiety about the afterlife. In this study, which was carried out with ethical rules and academic seriousness, it was concluded that Quran recitation had positive psychological effects on the trainees between the ages of 25-40, the trainees' joy of life increased and the trainees' anxiety about the afterlife decreased. It has been determined that the instructors who teach the course also observed the psychological changes and developments in faith during this educational process, and that these students participated in social life with more confident feelings.

Keywords: Quran Recitation, Education, Presidency of Religious Affairs Quran Courses, Quran Education of 25-40 Year-Old Students, Life Satisfaction, Afterlife Anxiety

KISALTMALAR

DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	:	Editör
EÖ.	:	Erkek öğretici
H.	:	Hazreti
K.K.Ö.	:	Kadın Kur'an Kursu öğreticisi
K.E.K.	:	Katılımcı erkek kursiyer
K.K.K.	:	Katılımcı kadın kursiyer
md.	:	Madde
s.a.v.	:	Sallallahu aleyhi vesellem
TDV.	:	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	:	ve benzeri
yy.	:	yüzyıl

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Katılımcıların yaş aralığı.....	16
Şekil 2. Katılımcıların medeni durumu.....	17
Şekil 3. Katılımcıların eğitim durumu.....	17
Şekil 4. Katılımcıların meslek bilgisi.....	18
Şekil 5. Araştırmanın yapıldığı kurslar.....	18

GİRİŞ

Bu başlık altında araştırmanın konusu, amacı, önemi, varsayımları, kapsam ve sınırlılıkları ele alınmış, bu konuyla alakalı benzer tezlere değinilmiş ve bu çalışma hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Başta din olmak üzere bütün öğretilerin temel amacı insanı mutluluğa ulaştırmaktır.¹ İnsan yaşamı boyunca öğrenmeye, gelişmeye açık bir varlıktır. Öğrenmenin verdiği haz, bireye kattığı değer tartışılmaz bir gerçektir. Ancak her insan eşit şartlarda ve eşit imkanlara sahip yaratılmamıştır. Kimi öğrenimini kitaplardan, öğretmenlerden görürken kimisi de hayatın zorlu şartlarına daha küçük yaşta atılmak zorunda kalmakta ve öğrenimini bu pratik hayat içerisinde tamamlamaktadır. Bütün zorluklara rağmen eğitim-öğretim ihtiyacı yaratıcının insanları diğer canlılardan ayırdığı özelliklerden denilse yeridir. Öte taraftan bilgi ve bilginin verdiği güç yüzyıllar boyu insanoğlunu cezbetmektedir. Kur'an da Kârûn'u kibirlendiren vasıflardan birinin bilgidен kaynaklı kibir olduğu zikredilmektedir.² Yine aynı şekilde Tâlût'u lider yapan vasıflardan birinin bilgelik olduğuna da Kur'an da değinilmiştir.³ Günümüzde de bilginin güç olduğu kanısı geçerliliğini korumaktadır. Bunlara ek olarak İslâm da eğitime önemi ilk ayetin ilk emrinde açıkça ortaya koymuştur.⁴ Dahası “*Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu*”⁵ ilahi hitabı eğitilmiş bireyin yaratan tarafından bile farklı bir konumda olduğunun bariz bir ifadesidir. Öğrenme noktasında yaştan ziyade azim ve isteğin önemli olduğu tarihi birçok şahıs tarafından etkileyici bir şekilde dilden dile bir efsane olarak anlatılagelmiştir.⁶ Özellikle bizim toplumumuzda Kur'an eğitiminin yeri çok başkadır. Gerek ilahi hitap olma özelliğiyle gerek ibadet maksadıyla Kur'an öğrenmek bizim insanımızda duygusal bir zeminde yer almaktadır. İçinde olduğumuz zaman diliminde de insanlar Kur'an'a rağbet

¹ Günay Tümer, “Din (Genel Olarak Din)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/345-349.

² Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin (ed.), *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), el-Kasas 28/78.

³ el-Bakara 2/247.

⁴ el-Alak 96/1-5.

⁵ ez-Zümer 39/9.

⁶ Tayyar Altıkulaç, “Kisâi, Ali b. Hamza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/69-70.

etmekte, onu öğrenip, okuyup zihinsel ve ruhsal olarak kendilerini sorumlu hissettiği bu duruma karşı üzerlerine düşeni yapma arzusundalardır.

Kur'an'ın insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için nazil olduğu ayetlerde yer almaktadır. Bu karanlıklardan biri de günümüzde sıkça yaşadığımız tükenmişlik sendromu yani insanların yaşamdan tat almamaları ve sürekli yorgun hissetmelerine sebep olan aşırı stresten dolayı ortaya çıkan yoğun duygulara verilen addır.⁷ Her ne kadar tıbbi bir hastalık türü sayılmasa da tükenmişlik sendromunu literatüre 70'li yıllarda yazılan bir makale ile girmiştir.⁸ Özellikle stresli işlerde çalışan, sık çalışan, işkolik, devamlı aynı şeyleri yapan bireylerde sıklıkla görülmektedir. Bu bireyler zamanla yaşadıkları yoğun bunalımdan çıkamayıp ruhen ve bedenen dengelerini kaybetmektedirler. Bunlara ek olarak sosyal medyanın da bireylere hususiyetle 25-40 yaş arası kesimde bıraktığı tahribat toplumda gerilmelere ve huzursuzluğa sebep olmaktadır. İnsanlar bu sorunlarına çözüm bulmak için birçok yöntemi denemektedir. Kimisi meditasyon yollarına başvurmakta kimisi psikologlardan destek almakta kimisi de inancına sarılarak bu buhran dolu dönemi atlatmak gayesindedir. Yaşadığımız coğrafyada insanların kahir ekseriyeti İslâm dinine mensup olup yaşadıkları zorlu süreçleri Kur'an'a sığınarak atlatmaktadırlar. Bu psikolojik durum Kur'an da şöyle ifade edilmektedir;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara bir rehber ve rahmet gelmiştir.”⁹

Bugün de sadece coğrafyamızda değil tüm dünyada Kur'an'ın iyileştirici etkisi kendisini hissettirmektedir. Kur'an'ın manevi hastalıklara karşı şifa kaynağı olduğuna dikkat çeken birçok ayet bulunmaktadır. Bu konuda şu ayet örnek verilebilir;

⁷ Güler Sağlam Arı- Emine Çına Bal, “Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/1 (2008), 132.

⁸ Kadir Ardiç- Sema Polatçı, “Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10/2 (2008), 70.

⁹ Yunus 10/57.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى
وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ

“Şayet biz onu yabancı dilde okunan bir kitap olarak indirseydik mutlaka şöyle diyeceklerdi: “Âyetlerinin açık seçik anlaşılır olması gerekmez miydi? Bir Arap’a yabancı dilden bir kitap, öyle mi!” De ki: “O, inananlar için bir rehber ve şifadır; inanmayanlara gelince onların kulaklarında bir sağırlık vardır; Kur’an onlara kapalıdır. (Sanki) onlara çok uzaktan sesleniliyor.”¹⁰

Fahreddin er-Râzî (ö.606/1210) Kur’an’ın gönüllere şifa olmasından maksadın Kur’an’ı okuyan, dinleyen kimsenin kötü ahlaka, dünyaya karşı doyumsuzluğa sırt çevirmek ve Kur’an’ın hidayete yönlendirip kişiyi ruhsal bunalımdan çıkarmak olduğuna işaret etmiştir.¹¹

Bu çalışma 25-40 yaş arası grupların Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur’an kurslarında ve camilerde aldıkları Kur’an eğitiminin bireysel anlamda yaşama sevinçlerine ve ahiret kaygılarına ne gibi olumlu-olumsuz katkılar sunduğunu ele almaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

DİB’e bağlı Kur’an kursları ve ihtiyaç odaklı kurslar birçok çalışmaya ev sahipliği yapmıştır. Bu çalışmalarda Kur’an eğitiminin verildiği kursların fiziki şartları, öğrencilerin aldığı eğitimin, müfredatın incelenmesi, proje okulları ile hafızlık eğitiminin değerlendirilmesi, yetişkin bayanlara Kur’an kursunda verilen eğitimin içeriğinin ele alınması, yaz kurslarında verilen eğitimin niteliği, öğretici-öğrenci diyalogu, öğrencilerin kursa geliş nedenleri, beklentileri gibi konular kaleme alınmıştır.¹²

Çalışmamızın konusuna bir noktadan paralellik gösteren tezler incelendiğinde Emine KARTAL 2019 yılında yaptığı “Kur’an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkisi (Kastamonu Örneği) konulu tezinde Kur’an kurslarında eğitim alan yetişkin kadınların aldıkları din eğitiminin yetişkin kadınlara ve aile yaşantılarına olumlu-olumsuz etkilerini incelemiştir. Yine Kur’an kurslarında

¹⁰ el-Fussilet 41/44.

¹¹ Ebû Abdillâh (Ebû’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî Râzî, *Mefâtihu’l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî’l-Arabî, 1420), 9/570.

¹² Konuyla ilgili yapılan çalışmaları bir arada görmek için bk., Mehmet Korkmaz, “Kur’an Kurslarını Konu Edinen Tezler Üzerine Bir İnceleme”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 152.

yetişkin eğitimi ile ilgili Safiye SÜNGÜ'nün 2011'de kaleme aldığı “Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi” konulu çalışmasında yetişkin kadınların aldıkları eğitimin onların sorunlarına, beklentilerine karşılık verip vermediği işlenmiş; eğitimin daha verimli olabilmesi adına çözümler sunulmuştur. Kur'an eğitimine dair 2019 yılında Ekrem KOZAKOĞLU'nun yaptığı “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur'an eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam-Hatip Ortaokulu Örneği) çalışmasında hem okul hem de hafızlık eğitiminin aynı anda nasıl sürdürüldüğü, eğitimin kalitesi, müfredatın nasıl işlendiği gibi konular ele alınmıştır. Diğer yandan 2019 yılında Ayşe PEHLİVAN'ın çalıştığı “Kur'an Tilavetinde Nitelik Problemi ve İdeal Kur'an Eğitimine Dair Tespit ve Öneriler” konulu tezinde Kur'an'ın okunuşundaki kaliteyi artırma yöntemleri adına yapılanlar incelenmiş, Kur'an tilavetinin usul, teorik ve manevi boyutu kaleme alınmış, tespit edilen problemlere de çözüm önerisi sunulmuştur. 2007 yılında Özlem ÖZTÜRK'ün yaptığı “Kur'an Kursu Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi Üzerine Bir Araştırma” tezinde öğrencilerin kurslarda yaşadığı depresif durumları değerlendirilmiştir. Tüm bu çalışmalar meseleye farklı açılardan yaklaşarak önemli katkılar sunmuştur. Ancak bu çalışmaların çoğunluğu yaz kursları, hafızlık eğitimi, yetişkin eğitimi kapsamında ele alınmıştır.

Bizim araştırmamızı diğer çalışmalardan farklı kılan ise ilk yetişkinlik ve olgunluk diyebileceğimiz 25-40 yaş arası kadın ve erkeklerin¹³ aldıkları Kur'an eğitimi ile yaşam sevinci ve ahiret kaygıları arasındaki bağın paralellik arz edip etmediğini incelemek olmuştur. Bizi bu araştırmaya sevk eden bir diğer sebep ise başkanlık bünyesinde ihtiyaç odaklı kursların herhangi bir yaş kategorisi olmaksızın hizmet vermesidir. Halbuki her ne kadar teorikte genç, orta ve yaşlı kesime aynı eğitimin verildiği gözükse de pratikte 25-40 yaş arası grup ile daha yaşlı olan gruplara verilen eğitim farklı düzeydedir. Hem bu duruma dikkat çekmek hem de nesil yetiştiren 25-40 yaş arası bireylerin aldıkları Kur'an eğitimi karşısında gösterdikleri reaksiyonları gözlemllemek temel hedefler arasında yer almaktadır.

Bu araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında Kur'an eğitimi alan 25-40 yaş arası grupların, Kur'an eğitiminin yaşam sevinçlerine ve ahiret kaygılarına pozitif ve negatif etkilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

¹³ Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 44.

Günümüz dünyasında maddi hastalıkların yanında manevi ve psikolojik bunalımlarda yoğun bir şekilde artmaktadır. Gerek tıp dünyasında yapılan araştırmalar gerekse de yaşanan tecrübeler bize hastalıkların esas kaynağının stres ve kaygı olduğunu göstermektedir.¹⁴ Kur'an ise manevi sıkıntılara şifa kaynağı olarak sunulmaktadır. Bununla ilgili önceki sayfalarda da zikrettiğimiz Yûnus sûresi 57. ayetine baktığımızda;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

“Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara bir rehber ve rahmet gelmiştir.”

Beyzâvî (ö. 685/1286) burada zikredilen göğüsteki hastalıklardan kastın insanı bunalıma sürükleyen psikolojik buhranlar olduğunu savunmaktadır.¹⁵

Yine Kur'an da ifade edildiğine göre;

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

“Biz Kur'an dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o müminler için bir şifa, bir rahmettir; zalimlerin ise sadece ziyanını arttırır.”¹⁶

Yukarıda belirttiğimiz ayette ve Kur'an da bulunan diğer şifa ile ilgili ayetlerin yorumunda müfessirler çoğunlukla Kur'an'ın manevi hastalıklara yönelik bir deva olduğuna işaret etmektedir.¹⁷ Ancak tıbbi müdahalelerin yanı sıra Kur'an'ın psikolojik ve bedeni hastalıklara da tesir edebileceğini beyan eden müfessirler de bulunmaktadır.¹⁸ Bu ayetlere ek olarak Hz. Peygamber'e isnat edilen hem bedensel hem de ruhsal olarak Kur'an'ın iyileştirici etkisiyle ilgili şöyle de rivayetler bulunmaktadır. Fiziki yönüne örnek olarak Harice b. Salt(?) amcasından şöyle aktarmaktadır: Peygamberin yanına gitmiştim. Oradan ayrılıp geri dönerken bir

¹⁴ Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ İbn Sînâ, *el-Kânûn fi't-tıbb*, thk. Muhammed Emîn ed-Danâvî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/112.

¹⁵ Ebû Sa'îd 'Abdullâh b. 'Omer el-Şîrâzî Beydâvî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, thk. Muhammed 'Abdurrahman el-Mar'âşî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî, 1418), 3/20.

¹⁶ el-İsrâ 17/82.

¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî Şevkânî, *Fethu'l-kadîr* (Dimaşk, 1414), 3/286.

¹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî Kurtubî, *el-Câmi li-Âhkâmî'l-kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş (Kahire: Dâru'l-Kutubî'l-Mısriyye, 1384), 10/322-327.

toplulukla karşılaştım. İçlerinden bir adamı delirdiği için zincire bağlamışlardı. O adamın ailesi bana şöyle dedi; bize anlatıldığına göre senin arkadaşına pek çok hayırlar verilmiş, senin yanında deliren bu adama deva olacak bir şey yok mu? Bunun üzerine üç gün boyunca sabah-akşam olmak üzere iki defa Fâtiha sûresini deliren adamın üzerine okudum ve iyileşti. Adam iyileşince de bana yüz tane koyun verdiler. Ben de durumu Peygamber Efendimize anlattım. Efendimiz şöyle buyurdu; “*Bu yüz koyunu al ve ye. Ömrüme yemin olsun ki, batıl rukye karşılığında aldığı ücreti yiyen var. Ama sen hak olan rukyeden aldığı ücreti yiyorsun*”¹⁹

Psikolojik yönüne örnek olarak ise; Abdullah b. Mes’ûd’dan (ö. 32/652-53) rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır; “*Kur’an kalplere şifadır.*”²⁰

Bu ayet ve hadislerin Kur’an’ın iyileştirici etkisinin yadsınamayacak gerçeklikte olduğunu göstermekle birlikte toplum nezdinde tesirinin sosyolojik olarak ne boyutlara ulaştığının göstergesi niteliğindedir diyebiliriz.

Bu çalışma modern dönemde oluşan manevi boşluklar ve özellikle 25-40 yaş arası gruplarda sayısı günden güne artan ruhsal çöküntü problemine bir çözüm olması bakımından Kur’an eğitimi aldıktan sonra yaşam sevinçlerinin artması, ahirete yönelik bakış açılarının kendi üzerlerinde olumlu etki oluşturması açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışma hazırlanırken konuyla ilgili akademik kriterlere uygun 65-70 sorudan müteşekkil geniş bir havuz oluşturulmuştur. Bu soru havuzundan araştırmanın amacına yönelik en uygun soru tipleri seçilmiştir. Akabinde alan uzmanlarından Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi Şeyma Turan’ın görüşlerine başvurulmuştur. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra etik kurulu onayına sunulmuş ve görüşmelerle ilgili gerekli izinler alınmıştır. Ardından görüşmecilerle randevular ayarlanıp sorulara rahatlıkla ve içten cevap verebilecekleri ortam sağlanmıştır. Mülakatlar, katılımcıların özgür kararları neticesinde yapılmış, oluşturulan ortam

¹⁹ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed el-Mısırî et-Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, ed. Muhammed Zuhrî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câdilhak (Beyrut: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1414), 4/126.

²⁰ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Hüsrevî Beyhakî, *es-Sünenü’l-kubrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrut, 1424), 9/579.

gereği kanaatlerini rahatlıkla ifade etmişlerdir. Ayrıca sorulan sorularda yönlendirme yapılmayıp objektif verilerin ortaya çıkması temin edilmeye çalışılmıştır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın evrenini Türkiye’de, araştırma grubunu ise Rize merkezde bulunan Diyanet İşleri Başkanlığına bağı ihtiyaç odaklı Kur’an kurslarının en geniş portföyüne sahip beş Kur’an Kursunu kapsamaktadır. Bu Kur’an kurslarında 2023-2024 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören on dokuz yetişkin 25-40 yaş arası kadın-erkek öğretici ve kursiyerle 15 Mart – 15 Nisan 2024 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilip, Kur’an eğitiminin yaşam sevinci ve ahiret kaygısına etkileri farklı yönlerden tespit edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla 25-40 yaş örneklem grubu ve belirtilen tarih bu çalışma için bir sınırlılıktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde Kur'an eğitimi kurumsal olarak belli bir disiplin içerisinde toplumun tabanına en güçlü şekilde yayan devlet organı Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Bu bölümde başkanlığın tarihi ve Kur'an eğitimine yaklaşımı ele alınmıştır.

Bu çalışmanın konusu Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarında verilen Kur'an eğitimi olması sebebiyle Diyanet İşleri Başkanlığının tarihçesine tabii olarak değinilmiştir. Başkanlığın çatısı altında sürdürülen Kur'an eğitiminin dünden bugüne gelişimi de kaleme alınmıştır. Kur'an Eğitimi alan 25-40 yaş grubu, kategori olarak yetişkin birey sınıfı içerisinde yer almıştır. Dünyada ve birçok alanda yapılmış yetişkin birey tanımına da yer verilmiştir. Kur'an eğitiminin verildiği mekân olan Kur'an kurslarının öğretimdeki yeri de göz ardı edilmemiştir. Kur'an eğitiminde ise Hz. Peygamber döneminden başlayıp günümüze kadar hangi aşamalardan geçtiği, kıraat, tilavet kavramlarının kullanımları, kıraatin diğer ilimlerle ilişkisi birincil kaynaklardan örneklendirilerek aktarılmıştır. Son olarak yaşam sevinci ve ahiret kaygısı kavramları da Kur'an ve hadisler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığı ülkemizde İslâm dini ile ilgili hem iş hem de işleyişi takip eden, toplumu bu noktada sahih bilgi çerçevesinde aydınlatan, devlet nezdinde sorumlu olan kurumdur.²¹ Cumhuriyet'in ilanından önce, Kurtuluş Savaşı ve yeni bir devletin kurulması gibi son derece olağanüstü hallerin yaşandığı bir zaman diliminde kurulan TBMM Hükümeti döneminde de din hizmetleri ihmal edilmemiş, 3 Mayıs 1920 tarihinde oluşturulan hükümette Şer'îye ve Evkaf Vekâleti adı altında bir Bakanlık yer almış,²² bu bakanlık Osmanlı devletindeki Şeyhülİslâmlık ile 3 Mart 1924'te kurulan Diyanet İşleri Reisliği arasında bir köprü vazifesi görmüştür.²³

1950 yılında Diyanet İşleri Reisliği'nin adı "Diyanet İşleri Başkanlığı" olarak değiştirilmiş, Evkâf Umum Müdürlüğü'ne devredilen cami ve mescitlerin idaresi ve

²¹ İrfan Yücel, "Diyanet İşleri Başkanlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/455-460.

²² İsmail Kara, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslâm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010), 1/62.

²³ Hicret Toprak, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Dini Kurumsallaşma: Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluşu", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 14/51 (2017), 217-233.

camii görevlileri (Hademe-i Hayrat) kadroları yeniden Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı zamanla kadrolaşmış, kurumsallaşmış ve ülke genelinde neredeyse tüm mezralarda bir din gönüllüsünü istihdam edecek düzeye gelmiştir. Bununla birlikte din eğitime de ağırlık vermiş, özellikle Kur'an eğitimi noktasında birçok proje ve hizmet geliştirmiştir.²⁴

Günümüzde başkanlık tüm illerde teşkilatlanmış camii hizmetlerinin yanı sıra Kur'an eğitimi noktasında da ileri seviyede hizmetlerini sürdürmektedir.

1.2. DİB Kur'an Eğitimi Tarihsel Süreci

Osmanlı döneminde belli bir müfredata göre Kur'an öğretiminin yapıldığı, hafızların kıraat ilmini okudukları yerlere Dâru'l-Kurrâ ismi verilmiştir.²⁵ Dâru'l-Kurrâ'lar,²⁶ 3 Mart 1924 tarihinde Maarif Vekâletine bağlanmak istenmiştir. Ancak bu Dâru'l-Kurrâ'lar dönemin Diyanet İşleri Başkanı Berekçizade Rıfat Efendi'nin (1860-1941) çalışmalarıyla Kur'an kurslarına dönüşerek varlıklarını devam ettirme imkânı bulmuşlardır. Kur'an kurslarının açılmasındaki en büyük etken toplumun eğitim kurumlarının neredeyse tüm seviyelerinde olan Kur'an eğitiminin bir anda kaldırılması ve toplumun bu ihtiyacını gidermek için gayri resmi yollara başvurması olmuştur.²⁷ Kur'an Kurslarının açılması kapanması ve sınırlı imkân ve sayılarla olmasında sadece imam müezzin eksikliğinin giderilmesi amacı güdülmüştür. 1963 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Araştırma ve Geliştirme Kurulu'nun toplanarak aldığı kararla artık; Kur'an kurslarında din derslerinin saatinin artması, bazı merkezlerde özellikle, köylerde kurs açılması, yaz tatili yapmayarak lise ve ortaokul talebelerine kurs imkânı sağlanması, yetişkinler için gece mesaisi yapıp buna mukabil ücret ödenmesi, kurslara ödenek, öğrencilere yardım yapılması gibi önemli

²⁴ Ahmet Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 139-170.

²⁵ Nihat Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 56.

²⁶ Ramazan Buyrukçu, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma* (İsparta: Fakülte Kitabevi, 2001), 37.

²⁷ İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2007), 25.

düzenlemeler yapılmıştır.²⁸ Fakat bu kararlar ancak 1971 yılında maddelerde bir takım değişiklikler yapıp, yönetmelik haline getirilerek uygulamaya sokulabilmiştir.²⁹

Kur'an Kurslarının, son dönemlerde geçirdiği aşamalara bakınca oldukça iyi bir yönetmelikle hizmet etme fırsatını yakaladığı görülür.³⁰ Özellikle ihtiyaç odaklı kurslarda yetişkinlere verilen Kur'an eğitimi rağbet gören hizmetlerin başında gelmektedir. Zira hayatın tabii akışına uygun olarak her insan eğitim imkanlarına eşit şekilde ulaşmamaktadır. Başta Kur'an olmak üzere dini vecibelerini doğru bir şekilde öğrenmek isteyen yetişkin bireyler başkanlığın ihtiyaç odaklı kurslarında bu ihtiyaçlarına karşılık bulmaktadır.³¹

1.3. Yetişkin Kavramı

İnsan yaratılış gereği bazı evrelerden geçmektedir. Bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik gibi yetişkinlik dönemi de kendine has sorunları, sevinçleri, hüznüleri ve sorumlulukları barındırmaktadır. Bireyi yetişkin yapan birçok faktör vardır. Yaşadığı hayat zorlukları, belli bir yaş seviyesi, geçirilen biyolojik evreler bu etkenlerdendir.

Bilimsel anlamda farklı alanlarda yetişkin tanımlamalarıyla karşılaşmaktayız. Bunlardan bazıları şunlardır; Yetişkinlik, ergenlik ve gençlik çağını tamamladıktan sonra ömrün sonuna kadar olan süreyi ifade eden döneme denilmektedir.³² Toplumsal açıdan yetişkin; çalışabilecek güce sahip anne- baba olabilecek sorumluluğu üstlenen bireylere denir. Psikolojik açıdan yetişkin; kendi kararlarını almaya hazır, hayatın kendisine yüklediği sorumlulukları yerine getirebilecek bireylere denir.³³ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne göre maddi ve manevi açıdan olgunluğa

²⁸ İrfan Sevinç, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1 (2023), 34.

²⁹ Zeki Salih Zengin, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, (11 Haziran 2011), 1-24.

³⁰ Sevinç, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", 34.

³¹ Sevinç, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", 41.

³² Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 281.

³³ Yurdagül Mehmedoğlu, *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001), 55.

ulaşmış bireyler yetişkin kabul edilmektedir.³⁴ İslâmî açıdan vücûb ve edâ ehliyetini tam olarak elde eden ve arızı bir engeli bulunmayan bireyler yetişkin olarak adlandırılmaktadır.³⁵ Bir başka tanımda ise; haklardan yararlanabilen ve hak sahibi olan kimse yetişkin olarak isimlendirilmektedir.³⁶

Yetişkin bireylerin her insan gibi eğitim-öğretim hakkı vardır. Özellikle Müslüman toplumlarda Kur'an eğitimi diğer alanlara nazaran daha ayrıcalıklı bir konumdadır. Çünkü Müslüman birey İslâm'ın ana kaynağı olan kitabı öğrenmeyi, okumayı vicdani bir mesele olarak algılamaktadır. Bundan dolayı gerek coğrafi gerek siyasi gerek de sosyal şartların elverişli olmadığı zaman diliminde Kur'an eğitiminden mahrum kalan bireyler yaşları kaç olursa olsun bu eğitime rağbet göstermektedir.

1.4. Yetişkin Kur'an Eğitimi ve Kur'an Kurslarının Rolü

Her insan yaratılış itibarıyla eşit imkanlara sahip değildir. Hayatın olağan akışında bazı faktörler kimi insanları erken yaşta eğitim ve öğretimden koparabilmektedir. Buna rağmen insanlar için eğitim ve öğretim geç kalınmış, yitirilmiş bir hak olmamıştır. Ülkemizde bu durum göz ardı edilmemiş birçok kurum yetişkinlerin eğitim ihtiyaçlarına kurslar, halk eğitim merkezleri açarak çözüm üretmiştir.³⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı da bu noktada yetişkinlere yönelik kurslar açarak bu alandaki boşluğu doldurmuştur. Bu kursların Kur'an temelli eğitimin yanı sıra bir rehabilitasyon merkezi işlevi de gördüğü söylenebilir. Kur'an kursları yetişkin bireylere süre sınırı tanımaksızın³⁸ Kur'an eğitimiyle birlikte ibadet, ahlak ve din ile ilgili pek çok konuda eğitim- öğretim verilen müesseseler olmuştur.³⁹

Diyanet İşleri Başkanlığına ilk olarak 1925 yılında cüzi miktarda kadro verilmesiyle başlayan Kur'an kursu süreci⁴⁰ günümüze kadar yoğun talep görmüş ve sayısı 16.000 seviyelerini geçmiştir. Bu kurslarda 158.871 erkek, 615.665 kadın

³⁴ Colin (F) Titmus vd. (ed.), *Yetişkin Eğitimi Terimleri* (Ankara: Unesco Türkiye Millî Komisyonu, 1985).

³⁵ İbrahim Kâfi Dönmez, *İslâm Hukuk İlminin Esasları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 296.

³⁶ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2003), 1/171.

³⁷ Kemal Nazlı- Niyazi Özer, "Yöneticilerinin Gözünden Halk Eğitimi Merkezlerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/2 (31 Ağustos 2021), 1427.

³⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Kur'an Kursları Öğretim Programları" (14 Mayıs 2018).

³⁹ Suat Cebeci, *Din eğitimi, Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996), 219.

⁴⁰ Sevinç, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", 33.

öğrenim görmüştür. Bunun yanında öğrenim gören bireylerin %80'i ihtiyaç odaklı kurslarda 18 yaş üstü gruplardan oluşmaktadır.⁴¹ Bu veriler gösteriyor ki ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesinde çok ciddi şekilde yetişkin eğitimi gözetilmiştir. Bu kursların müfredatına baktığımızda haftada 204 saat eğitim verilmekte ve bunun 144 saati sadece Kur'an eğitimine yani kıraat ve tilavetine ayrıldığı görülmektedir.⁴² Tüm bu veriler yetişkin bireylerin Kur'an tilavetine, kıraatine olan ilgisini açık bir şekilde gözler önüne sermiştir.

Kur'an kurslarının en büyük katkısı yetişkinlere Kur'an'ı yüzüne okutmayı, bireyin ibadetlerini yerine getirebilecek kadar süre ezberletip tilavet etmeyi öğretmesidir. Buna ilave olarak Kur'an kursları; tecvid, meal, fıkıh, siyer, ibadet, ahlak gibi eğitimler öğreticiler aracılığıyla verilmek suretiyle bireyi din eğitimi noktasında da tatmin edici konumda yer almaktadır.⁴³

1.4.1. Kur'an Eğitimi

İslâm eğitim-öğretim sisteminin ilk sırasında Kur'an eğitimi yer almaktadır.⁴⁴ Kur'an eğitiminden maksat öğrenme, öğretme, okuma, okutma ve ilerleyen safhada anlamıyla birlikte idrak etme gayretidir.⁴⁵ Zira Kur'an, içerisinde ilahi bir metinden ziyade bir yaşam felsefesi, bir kanunlar bütünü, insanları karanlık buhranlardan aydınlık zihinlere erdirmeye, ahlak öğretileriyle dolu bir başucu kitabı olma özelliğini barındırmıştır. Kur'an'ın kendi ifadesiyle;

الرَّكَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

*"Elif-lâm-râ. Bu, rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır."*⁴⁶

⁴¹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kur'an Kursu, Kursiyer ve Bitiren Kursiyer Sayısı" (05 Haziran 2023).

⁴² DİB, "Kur'an Kursları Öğretim Programları" (14 Mayıs 2018).

⁴³ Koç, "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi", 165.

⁴⁴ Buyrukçu, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma*, 26.

⁴⁵ İmran Çelik, "Kur'an Eğitiminin Ahlaki Gelişim Üzerine Etkisi (Rize Merkez İHL Örneğinde)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (2022), 968.

⁴⁶ İbrâhîm 14/1.

Bu kutsal kitabın ilk öğrencisi Hz. Peygamber olmuştur. Çünkü ilk vahiy ona Kur'an'ın ilk muallimi Hz. Cebrâil (a.s) tarafından ulaştırılmıştır.⁴⁷ Kur'an'ın ilk ayetleri olan;

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

*“Yaratan rabbinin adıyla oku! O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir.”*⁴⁸

Alak suresinin ilk beş ayetinin öğretim tekniği her ne kadar özel bir yöntemle gerçekleşmişse de daha sonra Hz. Peygamber ashabına uyguladığı öğretim metotları hem kendi dönemin de tatbik edilmiş hem de kendinden sonraki çağlara ilham vermiştir.

H. Peygamber'in dinleme-okuma-tekrar etme yoluyla Kur'an'ı Hz. Cebrâil'den almış olması ve Hz. Cebrâil ile yaptığı mukabele, öğretme yöntemine dair güzel bir örnek teşkil etmiştir.⁴⁹ Bununla birlikte Hz. Peygamber Kur'an öğrenimini sıkça teşvik etmiştir. Bu konuda Ebû Hüreyre'den (ö. 58/678) gelen rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur; *Kur'an'ı öğrenin, onu okuyun ve okutun. Kur'an'ı öğrenen, okuyan ve gereğini yapan kimse, her tarafa güzel koku yayan misk dolu bir kaba benzer. Kur'an'ı öğrendiği halde yatıp uyuyan kimse ise ağzı bağlı bir misk kabına benzer.*⁵⁰

H. Peygamber ashabından Ubey b. Kâ'b'a (ö. 33/654[?]) Kur'an'ı arza metodu ile okuyup ezberletmiş ayetler nazil oldukça diğer ashabına da bu yöntemle tebliğ edip öğretmiştir.⁵¹ Bunun yanı sıra vahiy katiplerine de bir yandan gelen ayetleri

⁴⁷ Abdurrahman Çetin, “Kur'an Öğretim Tarihi ve Öğretim Kurumları”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 95-101.

⁴⁸ el-Alak/1.

⁴⁹ Ebû'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî Süyûtî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-kur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm (Kahire: Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kuttâb, 1394), 1/211.

⁵⁰ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Fu'âd Abdulbâkî. (Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395).

⁵¹ Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî İbn Mucâhid, *Kitâbu's-seb'a fî'l-kurâ'ât*, thk. Şevkî Dayf (Mısır, 1400), 35.

yazdırmış imla işlemi bittikten sonra da kontrol edip tekrar gözden geçirmiştir. Hz. Peygamber kimi zaman kendi evinde kimi zamanda yakın çevresine İslâm'ı tebliğ ettiği Ebû'l- Erkâm'ın (ö. 55/675) evinde Kur'an öğretmenliği yapmıştır.⁵² Ayrıca Medine'ye Mus'ab b. Umeyr'i (ö. 3/625) göndererek hicretten önce Medine'deki sahabilere Kur'an öğretimini sağlamıştır. Mus'ab da Esa'd b. Zürâre'nin (ö. 1/623) evinde bu görevi başarıyla yerine getirmiştir.⁵³

Sahâbe döneminde özellikle Hz. Ömer (ö. 23/644) zamanında Kur'an öğretimine dair çok ciddi gelişmeler meydana gelmiştir. Muâz b. Cebel (ö. 17/638) Filistin'e, Abdullah b. Mes'ûd, Kûfe'ye ve Ebü'd- Derdâ (ö. 32/652-53) Şam'a, Kur'an öğretmek için gönderilmiştir. Şam'a gönderilen Ebü'd- Derdâ talebelerini on kişilik gruplara ayırır her birinin başına birini sorumlu olarak koyar kendi de mescitte mihraba oturup onları dinlerdi. Bir grup yanlış okursa sorumlusu düzeltir, sorumlu da yanlış okursa Ebü'd- Derdâ müdahale ederdi. Ebü'd- Derdâ'nın Kur'an meclisinde altı yüze yakın talebesi olduğu rivayet edilmektedir.⁵⁴

Tarihsel süreçte birçok farklı yöntem Kur'an eğitimi noktasında denenmiş ve hala da uygulanmaya devam etmektedir. Bununla birlikte doğal olarak kıraat eğitimi dini ilimlerle ve pozitif ilimlerle sürekli yakın temasta bulunmuştur. Bu, Kur'an'ın içeriğinin çok zengin olması ve dinamik yapısından kaynaklanmaktadır. Kıraat, tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili (neşredilen eserlerde sıklıkla gördüğümüz) gibi ilim dallarıyla yüzyıllar boyu yadırganamaz bir bütünlük içerisinde.⁵⁵

1.4.1.1. Kıraat-Tefsir İlişkisi

Kıraat farklılıkları tefsirde birçok anlam çeşitliliğinin oluşmasında ana etkindir. Buna örnek olarak Hz. Peygamber'in son Peygamber olduğuna dair delil teşkil eden Ahzâb suresi 40. Ayetindeki خَاتَمَ النَّبِيِّينَ izafet tamlamasını diğer kıraat imamları “hâtim” şeklinde okumaktadır. Âsım'ın okuyuşuna göre anlam ‘Peygamberlerin mührüdür’ şeklinde olurken diğer kıraat imamlarının okuyuşuna

⁵² Abdulhamit Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi* (Nilüfer, Bursa: Emin Yayınları, 2018), 148.

⁵³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-kubrâ*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1388), 4/206-207.

⁵⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî Zehebî, *Ma'rifetu'l-kurrâ'l-kibâr 'alâ't-tabakâti ve'l-a'sâr* (Riyad, 1417), 1/23.

⁵⁵ Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 156.

göre ‘‘peygamberlerin sonuncusu’’ şeklinde tefsir edilmektedir.⁵⁶ Bazı kıraatlerde ise muzari fiildeki tâ ve yâ farklılığı söz konusudur. Örneğin A’lâ suresi 16. Ayette bulunan بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا muzari fiilini sadece Ebû Amr (ö. 154/771) ‘‘yâ’’ ile yani ‘‘yu’sirûne’’ / يُوْثِرُونَ şeklinde okumaktadır.⁵⁷ Ebû Amr’ın okuyuşuna göre anlam ‘‘fakat onlar dünya hayatını tercih ediyorlar’’ olurken, kahir ekseriyete göre ‘‘fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz’’ mealindedir.⁵⁸

1.4.1.2. Kıraat-Hadis İlişkisi

Kıraat bize nakil olarak Hz. Peygamber’den, sahabeden, tabiinden yüzyıllar boyu tevatüren aktarılmaktadır. Gerek kelimelerdeki gerek okuyuşlardaki farklılıklar sahabeden gelen hadisler vesilesiyle bize ulaşmaktadır. Buna örnek olarak Hz. Ömer’in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah hayatta iken Hişâm b. Hakîm’in (ö. 15/636) (namazda) Furkân sûresini okuduğunu işittim. Hişâm bu sûreyi, Hz. Peygamber’in bana okutmadığı bir şekilde okuyordu. Fakat selam verinceye kadar sabrettim. Selam verince yakasından tutup bu sûreyi sana bu şekilde kim okuttu dedim. Hişâm: Rasûlullah okuttu, dedi. Yalan söylüyorsun, çünkü Peygamber bana bu sûreyi senin okuduğundan başka bir şekilde okuttu, dedim. Ve yakasından tutarak Peygamber’in huzuruna götürdüm. Şunun Furkân sûresini bana okuttuğunuzdan başka bir şekilde okuduğunu işittim, dedim. Peygamber bana Hişâm’ın yakasını bırak buyurdu. Ona da ey Hişâm! Oku, diye emretti. O da kendisinden duyduğum şekilde okudu. Bunun üzerine Peygamber, bu sûre böyle indirildi dedi. Bundan sonra da bana ey Ömer! Oku, diye emretti. Ben de onun vaktiyle bana okuttuğu gibi okudum. Bana da bu sûre böyle indirildi. Bu Kur’ân, yedi harf üzerine nazil olmuştur. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyun, buyurdu.⁵⁹ Burada şunu belirtmek gerekir ki sahîh olan kıraatlerden okumak mübah kılınmıştır. Ebu Amr ed-Dânî’ye göre sahîh

⁵⁶ Ebû’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fî’l-kır’âti’l-’aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ, (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2002), 2/348.

⁵⁷ Ebû Zur’a Abdurrahman b. Muhammed b. Zencele İbn Zencele, *Huccetu’l-kırâ’ât* (Beyrut: Müessesetü’r-Risale Naşirun, 1997), 1/1/759.

⁵⁸ İsmail Karaçam, *Kıraat İlminin Kur’ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996), 218.

⁵⁹ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Ebû Ubeyd, *Fezâ’ilü’l-Kurân* (Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1415), 334.

kıraatlere inanmak ve ikrar etmek elzemdir. Nihayetinde Allah tarafından indirilmiştir.⁶⁰

1.4.1.3. Kıraat-Fıkıh İlişkisi

Kıraat ilmini öğrenmeyi farz-ı kifaye olarak kabul eden birçok görüşten anlaşılacağı üzere fıkıh ilmiyle kıraat ilişkisi iç içe geçmiştir.⁶¹ Bu konu birkaç yönden ele alınabilir ancak biz burada bir yönüne örnek getireceğiz;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

Meşhur abdest ayetindeki⁶² “وَأَرْجُلَكُمْ” kelimesinin okunuşuyla ilgili kıraat imamları ikiye ayrılmıştır. Kıraat imamlarından İbn Âmir (ö. 118/736), Ya’kûb (ö. 205/821), Kisâî (ö. 189/805) ve Nâfi (ö. 169/785) kelimeyi “وُجُوهَكُمْ” kelimesine atfederek okumuş, Hamza (ö. 156/773), Ebû Amr, İbn Kesîr (ö. 120/738), Ebû Ca’fer (ö. 130/747) ve Halef (ö. 229/844) kelimeyi “بِرُءُوسِكُمْ” kelimesine atfederek “lâm” harfini kesra ile okumuştur.⁶³ “Lâm” harfinin fethayla okunması durumunda mana ayakları yıkamaya delalet ederken, kesra ile okunması durumunda ise çıplak ayağa mesh edilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla fıkhi bir hükmün ortaya çıkışı okuyuştaki farklılıktan meydana gelmiştir.⁶⁴

1.4.1.4. Kıraat-Arap Dili İlişkisi

Kıraat- Arap dili ilişkisi ise dil bilimsel tefsirlerde sıklıkla işlenmiştir. Örneğin gramerciler Ebû Amr’ın “ra” harfini “lâm” harfine idgam edilmesini uygun görmemiş

⁶⁰ Ebû Amr Osman b. Sa’îd Dâni, *el-Ahrufu’s-Seb’a li’l-Kur’ân*, ed. Abdulmuheymîn Tahhân (Mekke: Mektebet’u l-Menara, 1408), 46.

⁶¹ Ebû’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî İbnü’l-Cezerî, *Müncidü’l-mukriîn ve mürşidü’l-tâlibîn* (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1400), 14.

⁶² el-Mâide 5/6.

⁶³ İbn Zencele, *Huccetu’l-kirâ’ât*, 1/221-223.

⁶⁴ Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdîr b. Abdillâh et-Türkî el-Mısri el-Minhâcî ez-Zerkeşî eş-Şâfiî Zerkeşî, *el-Burhân fî ‘ulûmi’l-kur’ân* (Beyrut: Dârü’l-Ma’rife, 1415), 1/474-475, 481-483.

ve “يغفلکم/yağfilleküm”⁶⁵ gibi okuyuşları hatalı bulmuşlardır.⁶⁶ Sarf ve nahiv ilimleri ortaya çıktıktan sonra bazı kelimelerin okunuşlarının gramer bakımından hatalı olduğunu söyleyen Ferrâ (ö. 207/822), Zeccâc (ö. 311/923), Zemahşerî (ö. 538/1144) gibi alimler⁶⁷ olmuşsa da Kur'an kıraatinin gramere kaynaklık ettiğini ve diller üstü bir konumda olduğu noktasında çoğunluk görüş birliği içerisinde olmuştur.⁶⁸

Öte yandan Arap dilcileri kıraat ve tilavet arasındaki benzerlik ve ayrıma da dikkat çekmişlerdir. Türedikleri kökün farklı olması sebebiyle tilavet ve kıraat kelimelerinin anlamında farklılık vardır. Yalnızca bir kelimenin okunmasına tilavet denmezken kıraat denmektedir. Örneğin adını söylemek için “Ahmet” diyen bir kişiye adını tilavet etti denmezken adını kıraat etti ifadesi kullanılabilir. Tilavet birbirini takip eden kelimeleri, telaffuzu ifade etmek için kullanılırken, kıraat ister tek kelime ister birbirini takip eden sıralı kelimeleri/cümleleri telaffuzu ifade etmektedir. Çünkü kıraat okuma fiilinin cins ismidir. Yani iki kelime arasında umum husus mutlak ilişkisi vardır. Her tilavet kıraattir fakat her kıraat tilavet değildir.⁶⁹

Bütün bu ilimlerle ilişkisinin yanında kıraat, Kur'an metninin zengin içeriğinden dolayı biyoloji, psikoloji, astronomi, fizik gibi pozitif ilimlerle de temas halindedir. Zira Kur'an eğitimi verilirken lafzın öğretilmesinin yanında anlamının ne ifade ettiği, insan yapısının farklılığı,⁷⁰ dünya hayatının geçici olduğu,⁷¹ dünya ahiret dengesinin nasıl gözetilmesi gerektiği,⁷² gökyüzü ve yeryüzünün özellikleri gibi birçok konuya değinmesi de dikkat çekicidir.⁷³ İşte bahsettiğimiz tüm bu ilişkilerin, Kur'an tilavetinin ve Kur'an dinlemenin insan üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

⁶⁵ Nûh 71/4.

⁶⁶ Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-kur'ân*, 1/321-322.

⁶⁷ Ebû Zekerîya Yahyâ b. Ziyâd b. Mansur el-Kûfî Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân* (Beyrut: Dârü'l-surûr, 1955),3/264.

⁶⁸ Birişık, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 158.

⁶⁹ Hasan b. Abdullah b. Sehl el-Askerî Ebû Hilâl, *el-Furûku'l-Luğaviyye* (Kahire: Mektebet'ü-Tevfikîyye, ts.), 27.

⁷⁰ el-Fâtır 35/32.

⁷¹ el-Hadîd 57/20.

⁷² el-Kasas 28/77.

⁷³ İrfan Başkurt, “İslam Eğitime Dair Bazı Temel İlkeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (2002), 92-108.

1.5. 25-40 Yaş Arası Gruplarda Kur'an Eğitiminde İzlenen Metot

Kur'an eğitimi Müslüman toplumlarda daima en ayrıcalıklı öğretim konumundadır. Bunun en önemli sebebi Hz. Peygamber zamanında her türlü konuda Kur'an'ı daha iyi bilenlere öncelik verilmesidir. Kur'an'ı en çok bilen temsil için görevlendirilir, Kur'an'ı daha iyi bilen orduya komutan tayin edilir, Kur'an'ı daha çok bilen önce defnedilir gibi birçok uygulama bulunmaktadır.⁷⁴ Bunun yanında Hz. Muhammed'in "*Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir.*"⁷⁵ Hadisi, Kur'an eğitiminin önemine daha kutsal bir boyut kazandırmaktadır. Bu eğitim her ne kadar küçük yaşlarda daha çok tercih edilse de ülkemizde gerek siyasi gerek toplumsal gerekse de bireysel nedenlerle inkıta uğramıştır. Ancak eğitimin yaşı yoktur düsturu ile Diyanet İşleri Başkanlığı bu meseleye önem vermekte ve bu alandaki boşluğu, bir yandan 4-6 yaş bir yandan hafızlık bir yandan yaz Kur'an kursları ve diğer yandan yetişkin eğitimleri ile doldurmaya çalışmaktadır.⁷⁶

Hem bilimsel çalışmalarda hem öğretimde yöntemin büyük önemi ve etkisi vardır. Çünkü öğretim rastgele yapılamaz. Alelade yapıldığında hoca ve talebe çok fazla yıpranır ve fazla zaman heba etmiş olur. Az vakitte verimli ve başarılı bir öğretim için yöntem bilgisine ihtiyaç vardır. Aynı zamanda eğitmenler, yöntem bilgisi ile yılların birikimi sonunda elde edilen bilgilere kısa yoldan ulaşabilmektedirler.⁷⁷ Öğretimde tek bir metot bulunmamaktadır. Yani bir konunun tamamen tek bir metotla anlatılması/öğretilmesi hem zor hem de uygun değildir. Öğrencilerin seviyesine, hazır bulunuşluklarına, zamana ve şartlara göre bir ders saati içerisinde bir konu metottan metoda geçilerek anlatılmalıdır. Çünkü ders anlatmanın amacı başarılı bir öğretim yapmaktır.⁷⁸ Bu noktada 25-40 yaş arası bireylere yaklaşım tarzı daha küçük yaşlara nispeten farklılık arz etmektedir. Yetişkinler eğitim-öğretim konusunda uzmanlar tarafından birkaç grupta değerlendirilmektedir;

⁷⁴ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibu'l-Âliyye bi zevâ'idü'l-mesânidi's-semâniyye* (Suudi Arabistan: Dâru'l-Âsime, 1419), 2/208-209.

⁷⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhîm el-Buhârî Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Bugâ (Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414), Fezâilü'l-Kur'ân 21, 2/319.

⁷⁶ Sevinç, "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", 35.

⁷⁷ Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011), 285.

⁷⁸ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 202.

Değişime Hızlı Uyum Sağlayanlar: Bunlar maddi imkanları geniş, tecrübe sahibi insanlardan oluşur. Yeni bilgiler öğrenmenin getireceği her türlü etkiye hazırdırlar.

Değişimin Sonucuna Göre Hareket Edenler: Bu grupta olanlar değişime hızlı uyum sağlayanların gelişimini takip edenlerdir. Medeni cesaretleri olsa da yeni bilgiler öğrenmenin onlar üzerindeki etkilerine hemen adapte olamazlar.

Lider Ruhular: İyi gözlemcidirler. Yeni bilgilerin getirdiği değişimi uygulama noktasında topluma önderlik ederler. Çevrelerindeki insanları teşvik ederek bu yönde tereddüt duyanların şüphelerini giderirler.

Pasif Ruhular: Lider ruhluların önderlik ettiği kimselerdir. Uyum noktasında sıkıntı yaşarlar.

Zor Öğrenenler: Yeniliğe kapalı bireylerdir. Değişimin olumlu etkilerini özgüven eksikliği, yabancılaşıma, gelenekten kopmama gibi sebeplerle kolay kolay kabullenemezler. Bu grup için uzun süreli eğitim teknikleri uygulanmaktadır.⁷⁹

Bu noktada şu ayrıntı da gözden kaçmamalıdır; 25-40 yaş arası gruplar Kur'an eğitimi alırken zihinleri tamamen boş değildir. Yani dünya hayatındaki tecrübeleriyle beraber salt bir şekilde Kur'an metnini öğrenmekle kalmayıp ayetlerin anlamını, verdiği mesajı da algılama arzusu içerisindeyler. Burada işin uzmanı olan, yeterli formasyona sahip eğitmenlerin bulunması elbette büyük avantaj sağlamaktadır. Çünkü Kur'an, öğrenen için içerisinde bir yabancı dili,⁸⁰ Peygamber kıssalarını,⁸¹ hüküm ayetlerini vb. birçok şeyi barındırmaktadır. İşte bütün bu birikimi öğrenme talebinde bulunan bu yaş grubuna verilebilecek en doğru yöntem bireyleri tasnif edip algılama ve öğrenme düzeylerine göre verilen eğitim uygulamasıdır. Aşağıda 25-40 yaş arası gruplara verilen Kur'an eğitimi metotlarını şöyle sıralamak mümkündür;

Pasif Anlatım Metodu: Esasen bütün öğretim sistemlerinde kullanılan bir yöntemdir. Öğretici bir konuyu öğrencilere aktarır ve bu aktarım şekli tek taraflı gerçekleşir. Kur'an eğitiminde de sıklıkla kullanılan bu yöntem Kur'an da şöyle zikredilmiştir; “*öğüt ver zira öğüt müminlere fayda verir.*”⁸²

⁷⁹ İhsan Kurt, *Yetişkin Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 72-73.

⁸⁰ Yûsuf, 12/2.

⁸¹ el-Kasas, 28/3.

⁸² ez-Zâriyât, 51/54.

Örnek Olma Metodu: Eğitim-öğretim içerisinde en etkili yöntemlerden biridir. Eğitici kursiyerlere konuyu bizzat kendi göstererek öğretir ve kursiyerin konuyu iyice kavramasını sağlar. Hz. Peygamber'in namazı sahabeye öğretirken: *“benim nasıl namaz kıldığımı görürseniz sizde öyle namaz kılın”*⁸³ hadisi bu yönteme bariz bir örnektir.

Somutlaştırma Metodu: Bu yöntemde öğretmen kursiyere ahiret gibi anlaşılması zor olan soyut konuları cisimleştirerek anlatır. Çünkü insan gördüğü, temas edebildiği şeyi daha iyi anlamaya yatkındır. Kur'an da bu anlatım şekline şu ayet-i Kerime'yi vermek mümkündür; *“Allah güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir.”*⁸⁴

Kademeli Öğretim Metodu: Tedrici yöntem de denilen bu metod öğreticinin kursiyere bilgileri bir anda değil de zamana yayarak parça parça aktarmasıdır. İlahi bir özelliği vardır. Çünkü Kur'an da peyderpey nazil olmuştur. Böylelikle muhatapları Kur'an'ı daha iyi anlayabilme imkânı bulmuştur. Sahabeden Cündeb b. Abdullah (ö. 61/681) şöyle aktarmaktadır; *“Biz Hz. Peygamber'in yanında ergenlik çağında olan bir grup genç idik. Kur'an'ı öğrenmeden evvel imanı öğrendik. Sonra da Kur'an'ı öğrendik. Böylece imanımız arttı.”*⁸⁵

Ödül-Ceza Metodu: En etkili öğretim yöntemlerinden biridir. Öğretici kursiyeri teşvik amaçlı birtakım hediyelerle motive ederken bir yandan da kursiyerin eğitimini geçiştirmemesi için onu ödevlerle diri tutar.⁸⁶

Tekrar-Pekiştirme Metodu: Kur'an kurslarında sık kullanılan eğitim yöntemlerinden biridir. Eğitici kursiyere konuyu günde belli aralıklarla, haftada belli zaman dilimlerinde tekrar ettirerek kalıcı hale getirir. Hz. Peygamber de ashabına zaman zaman öğrettiği meseleleri önemine binaen üç defa tekrar eder ve böylelikle hadise ashab tarafından iyice anlaşılırdı.⁸⁷

⁸³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), Ezân, 18.

⁸⁴ İbrâhîm, 14/24-25.

⁸⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce*, thk. Şuayb el-Arna'ût (Kahire: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), Mukaddime, 9.

⁸⁶ Şaban Karaköse (ed.), *Etkili Din Öğretimi* (İstanbul: TİDEF Yayınları, 2010), 305-334.

⁸⁷ Karaköse, *Etkili Din Öğretimi*, 302.

Esasen 25-40 yaş arası kursiyerde en etkili yöntem tekrar metodu diyebiliriz. Bunun en önemli nedeni ilerleyen yaşlarda ortaya çıkan hafıza ile ilgili zapt etme/koru(yama)ma sorunudur. Kursiyer öğrendikleri bilgileri ilerleyen yaşlarda daha çabuk unutabilmektedir. Ancak tekrar metodu sayesinde unutma sorunuyla başa çıkabilmektedir. Bununla birlikte verilen eğitim lafız odaklı olduğu için hafıza zayıflığı yaşayan kursiyer bol tekrarlar Kur'an okuma noktasında daha çok verim almakta, hafızası kuvvetli olan kursiyer ise Kur'an'ı daha sağlam öğrenmekte ve bunu kıraatine yansıtmaktadır.

Yukarıda saydığımız bu metotların tümü Kur'an eğitiminde öğreticiler tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında öğreticiler 25-40 yaş arası bireylere öğretim noktasında daha özel yaklaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni bireylerin, Kur'an eğitimini duygusal yoğunluklarından ötürü seçmiş olmalarıdır. Çünkü Kur'an eğitimi alan 25-40 yaş arası bireylerin çoğunluğu maddi sebeplerden ziyade manevi boşluklarını doldurmak için bu eğitimi tercih etmektedir. Bu durum karşısında öğreticiler iş-ücret yaklaşımı yerine daha duygusal bir tavır sergilemektedir. Oluşan tablo esasen bu eğitimin doğasında bulunmaktadır. Öğretici-kursiyer ilişkisinde bu davranışı belirleyen de yine Kur'an'ın kendisidir;

وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Mü'minlerin gönüllerini ısındırıp birbirine bağlayan da O'dur. Öyle ki Rasûlüm, eğer sen yeryüzünde bulunan her şeyi bu maksatla harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah onları kardeş yaparak birbiriyle kaynaştırdı. Şüphesiz ki O, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.”⁸⁸

⁸⁸ el-Enfâl 8/63.

1.6. Yaşam Sevinci

İslâm dini insanı mükerrer bir varlık olarak değerlendirmektedir.⁸⁹ Yaratılışında saygınlığı olan bir varlığın yaşamında da mutluluğu arzulaması olağandır. Bu bağlamda bütün öğretiler insanın mutluluğunu hedeflemektedir. Zira mutluluk yaşama sevincinin göstergesidir. Kur'an da gerçek mutluluğun Allah ve Resulüne uymakla elde edileceği sıklıkla zikredilmektedir.⁹⁰ Hz. Peygamber'in hayatına baktığımızda yaşadığı birçok talihsiz olaylara rağmen yaşama sevincini hiç yitirmeyen güçlü bir irade karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak Hz. Enes Hz. Peygamber'i şöyle tasvir etmektedir: “*Allah'ın Peygamberi, hanımlarıyla beraber olduğu zaman insanların en hoşu ve şakacıydı.*”⁹¹ Kur'an da yaşamın geçiciliği dünya hayatının bir aldatmaca olduğu vurgulansa da bu durumun Allah'ın emirlerine riayet etmeden benimsenen hayat tarzına yönelik olduğu âşikârdır.⁹² Öte yandan Hz. Muhammed'in dünya hayatına sıkı bir şekilde bağlanmayı zemmeden sözlerini ise yaşam sevincine karşı yapılmış bir eleştiri olarak algılamamak gerekir.⁹³ Zira İslâm Peygamberi ashabına düğünlerde oynamayı, şarkı söylemeyi,⁹⁴ ok atmayı,⁹⁵ şiir okumayı, def çalmayı serbest bırakmış⁹⁶ ve bunları engellemek isteyenleri de uyarmıştır. Yine Hz. Muhammed sefere giderken orduyu canlı tutmak ve insanları rahatlatmak adına gençler arasında yarışmalara izin vermiştir.⁹⁷ Bunlar da gösteriyor ki İslâm Peygamberinin örnekliğinde ve önderliğinde yaşama sevinci adına ne varsa meşru zeminde dinin ortaya koyduğu onurlu yaşam çerçevesinde mübah görülmüştür. Bunun yanı sıra günümüz modern dünyasında geçmiş asırlarda yaşayanlara nispetle insanlar ruhsal açıdan bir tatminsizlik duygusuna kapılmıştır. Kur'an ise buna “*Kalpler*

⁸⁹ et-Tîn 95/4.

⁹⁰ en-Nûr 24/52.

⁹¹ Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1416), 2/352-364.

⁹² el-Bakara, 2/212.

⁹³ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîhu Muslim*, thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Cidde, Beyrut: Dâru'l-Minhâc; Dâru Tavki'n-Necât, 1433), Zühhd, 6.

⁹⁴ İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, Nikah, 21.

⁹⁵ Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Delhi: el-Matba'atu'l-Ensâriyye, 1323), Cihad, 23.

⁹⁶ Ebû'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409), 3/488.

⁹⁷ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu'avvad (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 3/311.

ancak Allah'ı anmakla mutmain olur"⁹⁸ şiarı ile yaklaşmış ve bu içsel bunalıma adeta bir reçete sunmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz ayet ve hadislerle birlikte İslâm'ın hayata bakışının karamsar olmadığını, aksine Müslüman bir şahsiyetin dinamik bir hayatının olmasının teşvik edildiğini şu ayette âşikâr bir şekilde görebiliriz;

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

“O halde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul.”⁹⁹

İbn Âşûr (1879-1973) bu ayetle ilgili tefsirinde dikkate şayan bir yorum yapmıştır. İbn Âşûr'a göre ayeti kerimede Hz. Peygamber şahsında tüm Müslümanlara hem dini hem de dünyevi işlerinde yararlı olmaları ve tüm işlerini ciddiyetle yapmaları emredilmiştir.¹⁰⁰ Ayetlerde ve Hz. Peygamber'in örneğinde açık bir şekilde görülmektedir ki Müslüman bireylerin yaşam sevinci, yaşama bağlılıkları, hayata bakış açıları ortalama bir insanın üzerinde olmalıdır. Çünkü Kur'an monoton, sade, tekdüze bir hayattan ziyade aktif, çevresine faydalı, topluma yararı dokunan ve yaşam sevinci potansiyeli yüksek bireyler inşa etmeyi amaçlamaktadır.

1.7. Ahiret Kaygısı

Bütün ilahi temelli dinlerde insanın mutlaka öleceği ve öldükten sonra tekrar diriltileceği inancı vardır.¹⁰¹ İslâm dininde de ahiret inancı muhkem ayetlerle tevile imkân vermeksizin açık ve nettir.¹⁰² Müslüman bireyler yaşamlarını, birbirleriyle olan münasebetlerini ahiret inancı ekseninde ele alır. Esasen ahiret düşüncesi Müslümanlar için bir motivasyon kaynağı denilebilir. Çünkü bu dünyada herhangi bir haksızlık, zulüm gördüklerinde karşılaştıkları zorluklara sabredenlerin mükâfatlandırılacağı birçok ayette bildirilmiştir;¹⁰³

وَلَنِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

⁹⁸ er-Râd, 13/28.

⁹⁹ el-İnşirah, 94/7.

¹⁰⁰ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisi İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyye, 1984), 30/416-417.

¹⁰¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002), 357-359.

¹⁰² en-Nisa, 4/136.

¹⁰³ ez-Zümer, 39/10.

“İşte onlara sabretmelerinden ötürü mükâfatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğe iyilikle mukâbele eder ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.”¹⁰⁴

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

“Sizi mutlaka biraz korku ve açlık ile; biraz da mallardan, canlardan ve ürünlerden noksanlaştırmak sûretiyle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!”¹⁰⁵

Buna ek olarak iyilik edenlerin¹⁰⁶ yardımsever olanların¹⁰⁷ da kat kat karşılığını alacakları da birçok ayette ve hadis de sarıh bir şekilde yer almaktadır.¹⁰⁸

İnsanlar dönemsel bazda psikolojik çıkmazlara girmiş, ruhsal bunalımlar yaşamışlardır. Özellikle ölüm korkusu her dönemde insanları ciddi psikolojik sıkıntılara sürüklemiştir. Ancak Hz. Peygamber’in bu konudaki hadisleri Müslümanlara farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Ubâde b. Sâmit (ö. 34/654) konuyla ilgili şöyle bir rivayette bulunmuştur. Hz. Peygamber: “Kim Allah’la karşılaşmayı isterse, Allah da onunla karşılaşmayı ister. Kim, Allah ile karşılaşmayı istemezse Allah da onunla karşılaşmayı istemez” buyurmuştur. Hz. Âişe ve Peygamberin hanımlarından birisi, Biz ölümü hoş karşılamıyoruz dedi. Hz. Peygamber: “ama durum görüldüğü gibi değildir. Mü’min bir kimse öleceği sırada Allah’ın rızası ve ikramıyla müjdelenir. Artık kendisine önündeki gördüğü şeyden daha sevimli hiçbir şey yoktur. Mü’min Allah ile karşılaşmak ister Allah da onunla karşılaşmak ister.”¹⁰⁹

Buradan da anlaşılacağı üzere İslâm ölümü, bireye bir son değil insanın Rabbiyle buluşma süreci olarak sunmuştur. Doğal olarak bu anlayışa hâkim olan birey ölümü ebedi mutluluk için bir aşama olarak değerlendirmiştir. Bunların yanında İslâmî birçok alanda, kaynaklarda bu duruma vurgu yapılmış, geçici olan dünya hayatının baş döndürücü tarafından korunmak için gönül müesseseleri kurulmuştur. Sivil Toplum Kuruluşları, dernekler ve vakıflar insanı umutsuzluk ve mutsuzluk girdabından

¹⁰⁴ el-Kasas, 28/54.

¹⁰⁵ el-Bakara 2/155.

¹⁰⁶ el-Bakara 2/195.

¹⁰⁷ Al-i İmran 3/134.

¹⁰⁸ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 1374).

¹⁰⁹ Ebü Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî Nesâî, *Sünenü'l-kubrâ*, thk. Hasan Abdulmun'im (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1421), Cenâiz, 10.

kurtarmak için Kur'an temelli ahiret bazlı bir yöntem belirlemişlerdir.¹¹⁰ Ölümden sonraki yeniden diriliş mottosuyla bu dünyada yapıp edilen ne kadar amel varsa ona göre karşılık görüleceği mutlak adaletin ve iç huzurun gerçekleşeceği güne hazır olmak için Kur'an'ın kalplere şifa kaynağı olduğu vurgusu dillere pelesenk gönüllere nakış nakış işlenmiştir.¹¹¹

Sonuç olarak İslâm, içerisinde ahiret olgusuna genişçe yer veren, kişiye bu bilinci yerleştirip bireyi erdem sahibi olma noktasında teşvik eden bir inanç sistemine sahiptir. Bazı yanlış bilgilerin aksine ahiret düşüncesi melankolik bir yaşam biçimi yerine motivasyon kaynağı olarak ayetlerde ve hadislerde sıkça zikredilmektedir.¹¹²

¹¹⁰ Reşat Öngören, “Tarikat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011).

¹¹¹ el-İsrâ, 17/82.

¹¹² Ebû İsrâ Muhammed b. İsrâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), Cenâiz, 67.

2. YÖNTEM VE BULGULAR

2.1. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve veri analizi, öğretici ve kursiyerle ilgili genel durumlar ele alınmaktadır. Teknik bilgiler grafik desenlerle desteklenmektedir.

2.1.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın hedefine yönelik yapılan çalışmalar ve verilerin toplanması, işlenmesi gibi süreçler çalışmanın desenini oluşturmaktadır.¹¹³ İhtiyaç odaklı kurslarda ve Kur'an kurslarında yaptığımız bu araştırmada görüşme yöntemi uygulanmıştır.

Nitel araştırmalarda görüşme yöntemi sıklıkla kullanılan bir tekniktir.¹¹⁴ Mülakat önceden hazırlanmış sorularla belli bir gayeye yönelik soru-cevap şeklinde diyalog kurularak veri toplama yöntemidir.

Görüşme sırasında soru soran kişi sağlıklı ve samimi cevaplar alabilmek için görüşme yaptığı kişiyle yakınlık kurar. Fakat bu yakınlık tarafsızlık manasında değil objektif cevapların alınabilmesi için gerekli ortamın sağlanması amacına yöneliktir.¹¹⁵

Mülakat yönteminde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış teknikler yer almaktadır.¹¹⁶ Araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

2.1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmamızla ilgili verileri toplamak için iki tane form oluşturulmuştur. Birincisi katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve iş durumları gibi kişisel bilgilerinin yer aldığı demografik bilgi formudur. İkincisi ise çalışmamızın konusu belirlendikten sonra durum tespiti yapıp işin uzmanlarıyla da istişare edip hazırladığımız yaklaşık altmış soruluk bir havuzdan seçtiğimiz on sorudan oluşan görüşme formudur. Formlar hazırlandıktan sonra Rize Müftü Yusuf Karali Eğitim

¹¹³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013), 76.

¹¹⁴ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma* (Ankara: Pegem Akademi, 2016), 165.

¹¹⁵ W. Lawrence Neuman - Sedef Özge, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (İstanbul: Yayınodası, 2007), 2/441.

¹¹⁶ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, 166.

Merkezi aşere ve akademi bölümlerinde pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden elde ettiğimiz veriler eğitim merkezindeki ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki uzman hocalarla değerlendirilmiş, sorulara son şekli verilmiştir.

Araştırmamızda soruları hazırlarken Kur'an kurslarında eğitim gören bireylerin seviyelerine uygun tarzda soru tiplerini seçmeye gayret edilmiştir.

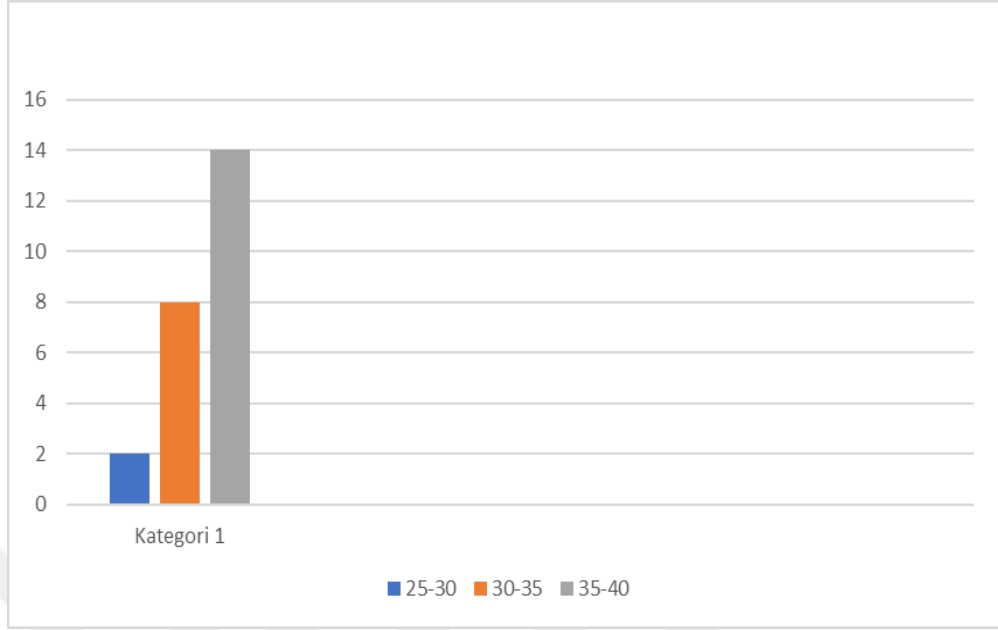
2.1.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Analizi

Çalışmamız kapsamında Rize merkezde bulunan beş Kur'an kursundan 25-40 yaş arası 19 kadın 5 erkek olmak üzere toplam 24 kişiyle yüz yüze mülakat yapılmıştır. Bu görüşmeler 20.03.2024 tarih ve 2024/100 sayılı "Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu" izni çerçevesinde 20.03.2024 ile 15.04.2024 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmelerin tamamı yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Yapılan mülakatlar 10 ile 30 dakika aralığında olup ses kayıt cihazıyla ve notlarla kaydedilip sonra tarafımızca deşifre edilmiştir.

Araştırmamızın objektif ve güvenilir olması açısından verilen cevaplar hiçbir ekleme olmaksızın yazılı metin haline getirilmiştir. Görüşme için kullandığımız materyaller tarafımızca muhafaza edilmiştir.

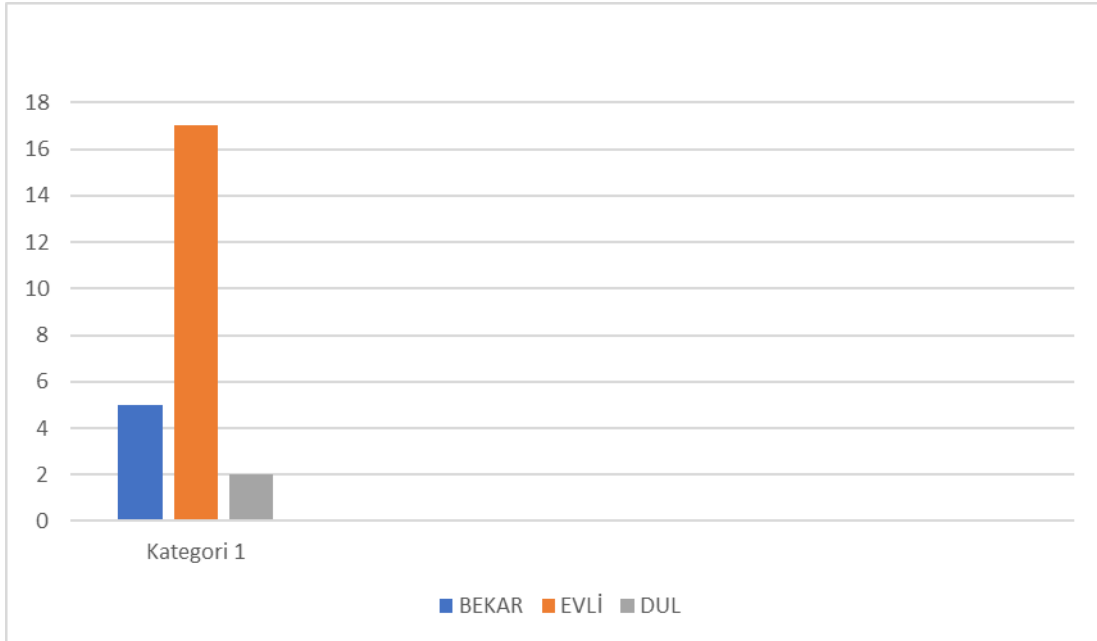
Verilerin analizi yapılırken demografik bilgiler tablolaştırılmış, görüşme sorularına verilen cevaplar tasnif edilmiş bunların üstüne yorumlar, tahliller ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

2.1.4. Öğretici ve Kursiyerle İlgili Genel Durumlar

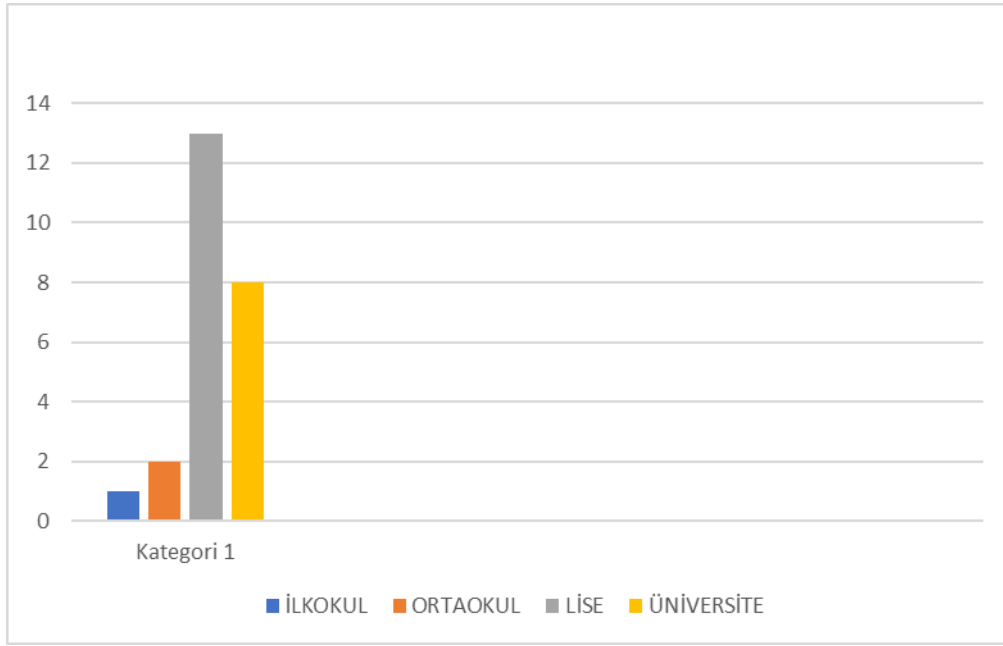
Şekil 1. Katılımcıların yaş aralığı

Görüşmeye katılan grubumuz 24 kişiden müteşekkildir. Şekil-1’ de görüldüğü üzere yüzde 58’i 35-40 yaş aralığında, yüzde 33’ü 30-35 yaş aralığında, yüzde 8’i de 25-30 yaş aralığında olan bireylerden oluşmaktadır. Bu veri başvurulan katılımcıların bu çalışmanın temel gayesine uygun yaş aralığında olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

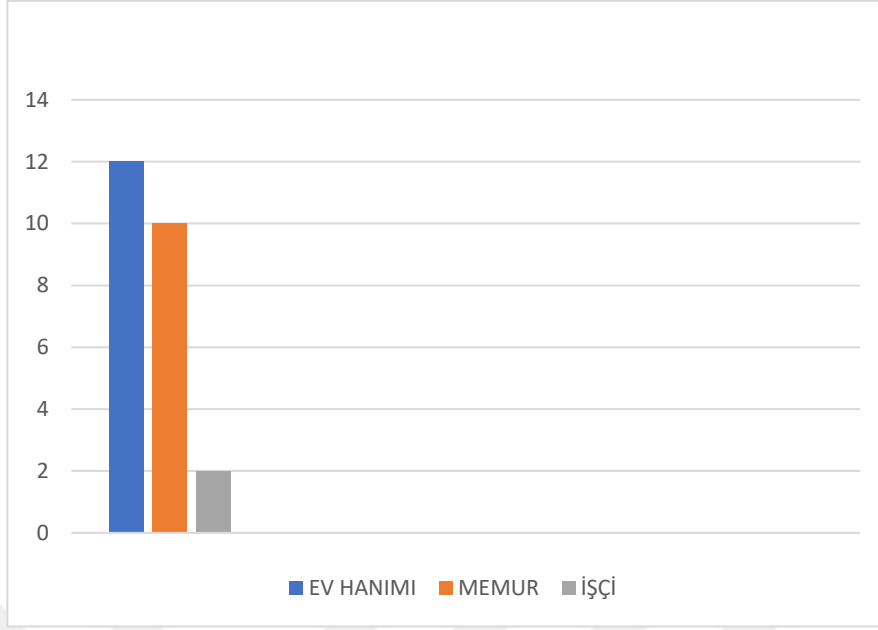
Şekil 2. Katılımcıların medeni durumu

Şekil-2 de ise mülakata katılan kişilerin yüzde 70'i evli, yüzde 20'si bekâr, yüzde 10'u ise dul bireylerden meydana gelmektedir. Bekar ve dul olan bireylerin tamamı bayanlardan oluşmaktadır. Bu verinin çok farklı medeni durumu olan bireylerin Kur'an eğitimine verdikleri önemi ve Kur'an eğitiminden beklentilerini ifade etmesi açısından hem bu çalışma hem de sosyal bilimlerde araştırma yapan araştırmacılar için kıymetli olduğunu düşünmekteyiz.

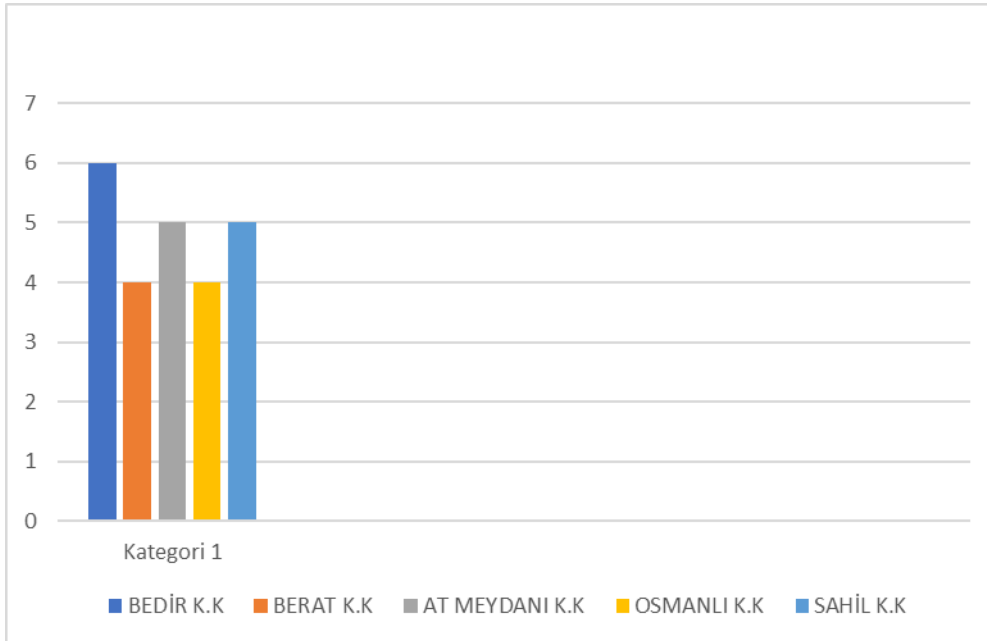
Şekil 3. Katılımcıların eğitim durumu

Şekil-3'e geldiğimiz zaman katılımcıların yüzde 54'ü lise mezunu, yüzde 33'ü üniversite mezunu, yüzde 8'i ortaokul mezunu, yüzde 4'ü ise ilkokul mezunu olup okur-yazarlık seviyesi yüksek bireylerden oluşmaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere yetişkin Kur'an kursları çok farklı eğitim durumuna haiz bireylerden oluşmaktadır. Bu durumda toplumumuzda eğitim düzeyi farklı olsa da ilerleyen yaş aralığında Kur'an eğitiminin vaz geçilmez olduğu insanlara yaşam sevinci, sosyal çevre, ahiret güvencesi temin etme gibi pek çok kazanımı elde etmeleri açısından fırsat verdiği ifade edilebilir.

Şekil 4. Katılımcıların meslek bilgisi

Şekil-4'te ise katılımcıların yüzde 49'u ev hanımı, yüzde 41'i memur, yüzde 10'luk kısmı ise işçi kesiminden oluşmaktadır. Buradaki veri Kur'an eğitiminin hitap ettiği kesimler hakkında bizlere bilgi vermektedir. Gerek meslek sahibi olsun gerek meslek sahibi olmasın her kesime uygun programlama yapıp Kur'an öğrenme fırsatının eşit zemine yayıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 5. Araştırmanın yapıldığı kurslar

Şekil-5'e bakıldığında mülakata katılan katılımcıların yüzde 24'ü Bedir Kur'an Kursundan, yüzde 20'si Sahil camii Kur'an Kursundan, yüzde 20'si At Meydanı Camii Kur'an Kursundan, yüzde 16'sı Osmanlı Kur'an Kursundan ve yüzde 16'sı Berat Camii Kur'an kursundan olmak üzere 20 kadın 4 erkekten oluşmaktadır. Yukarıda verilen kursların her birinin demografik yapısı ve ekonomik durumlarının farklı olması bilinçli bir tercihin sonucudur. Burada amaç daha objektif veriler elde etmektir.

2.2. Bulgular

Bu bölümde iki tema belirlenmiştir. Birincisi Kur'an eğitiminin yaşam sevincine etkisi. İkinci ise Kur'an eğitiminin ahiret kaygısına etkisidir. Hem öğreticilerin hem de kursiyerin görüşleri kodlama yapılarak serdedilmiştir.

2.2.1. Kur'an Eğitimi ve Yaşam Sevincine Etkisi

Bu kısımda önce öğreticilerin yaşama sevinci noktasında kursiyer üzerindeki gözlemleri, ardından da kursiyerin Kur'an eğitiminin yaşama sevincinde bıraktığı olumlu-olumsuz etkilerine dair düşünceleri aktarılmıştır.

2.2.2. Kur'an Eğitiminden Önce Öğrenciler Üzerindeki Gözlemler

Burada öğreticilerin yılların verdiği tecrübeye dayanarak yaşama sevincine dair kursiyer üzerindeki ilk izlenimleri ele alınmıştır.

- K.K.Ö1: Aslında bunun birçok nedeni vardır. Kursiyerin aile yapısı, evli veya bekar olması, evli olup sorunlar yaşaması, yetiştiği ailedeki baskı, büyüdüğü ortamdaki maddi manevi rahatlık kişinin davranışlarına sirayet ediyor. Ancak genelde yaşama sevinci yüksek, pozitif bakış açıları olan kursiyer izlenimim var.
- EÖ: Bu yaş grubunda genelde Kur'an öğrenimi üzerine endişeleri olan, acaba başarabilir miyim kaygısını taşıyan kursiyer tipiyle karşılaşıyorum. Ancak zamanla bu kaygı yerini öğrenmenin verdiği başarıma hissiyatına bırakıyor ve kursiyer karamsarlıktan ziyade daha olumlu bir havaya bürünüyor.
- K.K.Ö2: Buraya gelenler genelde samimi neşe dolu insanlar. Bunun yanında elbette sosyalleşme noktasında sıkıntı çeken, başına gelen

olaylar sebebiyle hayata bakışı olumsuz olan kursiyer grubum da vardı. Bunlara ek olarak buraya gelenler kendini tamamlamak için buradalar. Yani Kur'an eğitimi ve verdiğimiz diğer eğitimleri alarak kendi eksikliklerini gidererek mutlu oluyorlar.

- K.K.Ö3: Tam bir genelleme yapamıyorum. Seneden seneye değişiyor. Bir sene kursiyer grubu yaşam sevinci yüksek bir sınıftan oluşurken diğer sene daha karamsar bir grup gelebiliyor.
- K.K.Ö4: Merak edip gelen de tavsiye üzerine gelen de var. Bunlar nötr olarak geliyorlar. Ancak özellikle yakınlarını kaybetmiş ve teselli bulamamış bunalıma giren kimselerin de sayısı az değil. Yaşama sevinci yüksek kimseler daha çoğunlukta.
- K.K.Ö5: Eksiklik duygusuyla geliyorlar. Bu yaşa kadar ihmal edilmiş bir eğitim olarak görüyorlar ve bunun ezikliğini hissediyorlar. Sınıf içerisinde öğrendiklerini okuyamama durumu da tek okuma isteği de bunun göstergesi oluyor. Zamanla duygusal bağ kuruldukça aslında bu yaş aralığında ruh sağlığı ve maneviyat noktasında büyük sorunlar olduğu anlaşıyor.

2.2.3. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Öğrencilerdeki Hüzün ve Mutluluk Belirtileri

Bu başlık altında öğreticilerin kursiyerde Kur'an eğitimi almasıyla genel olarak deneyimledikleri ve yaşam sevincinin somut göstergelerinden olan hüzün ve mutluluk belirtileri aktarılmıştır.

- K.K.Ö1: Kur'an eğitimi sadece yüzünden okuma ile sınırlı değil biz anlamlarını da beyan ediyoruz. Kursiyerde Allah kelamının anlamını öğrenince içinde bir mutluluk hissi beliriyor. Bu yüzüne bariz bir şekilde yansıyor. Bu noktada çok olumlu gelişmeler yaşıyoruz. Hatta bu mutluluk öyle bir hal alıyor ki kursiyerin durumu bize de sirayet ediyor. Bizde o enerji ile mutlu oluyoruz.
- EÖ: Bu derslere başlamamızla beraber kursiyerle aramızda bir hukuk oluşuyor. İlk başta Kur'an öğrenebilir miyim? yapabilir miyim? gibi sorular, gün geçtikçe, eğitimi almaya devam ettikçe, öğrenmenin

verdiği hazzı dönüşüyor. Bu da doğal olarak olumlu bir hava meydana getiriyor.

- K.K.Ö2: Kur'an eğitimi, 25-40 yaş arası kursiyerimizin bir nevi rahatlama alanı diyebiliriz. Şöyle ki bu yaş aralığındaki kursiyerlerin geneli evli çocuklu bayanlardan oluşuyor. Evlerindeki yoğun ve aşırı sorumluluk hissi onlarda bir baskı oluşturuyor ve rahatlama, dinlenme aynı zamanda da öğrenme fırsatı onlara mutluluk veriyor. Buradaki sosyalleşmeden açık bir şekilde anlaşılıyor.
- K.K.Ö3: Bu değişkenlik gösteriyor. Çünkü bazıları yeni öğrendiği için mutluluğu artırıyor. Bazıları ise bu yaşa kadar neden öğrenmedim diye hüznleniyor. İki duyguyu aynı anda yaşayanlar da var. Ama en nihayetinde bize yansıttıkları hep mutlulukları oluyor.
- K.K.Ö4: 25-40 Yaş arası grupların diğer yaş gruplarına göre bizle daha az vakit geçirdiğini, sadece Kur'an eğitimi almak istediklerini gözlemliyorum. Mutluluk yerine huzurlu olduklarını düşünüyorum. Çünkü mutluluktan ziyade çehrelerinde huzuru görüyorum.
- K.K.Ö5: Kur'an eğitimini aldıkça öğrenmeye başlayıp kendi eksikliklerini tamamladıkça kursiyerin mutluluğu da artırıyor ve bunu etrafına da yansıtıyor. Öğrenme azmi bu yaş aralığında daha bir kıymetli oluyor. Yitik olan bir eşyasını bulmuş gibi Kur'an'a sarılıyor.

2.2.4. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Öğrencilerde Yaşama Bağlılık Belirtileri

Bu kısımda öğretmenlerin Kur'an eğitimi verdikleri kursiyerde Kur'an öğrendikçe artan-azalan yaşama bağlılık gözlemleri konu edilmiştir.

- K.K.Ö1: Biz burada neredeyse her gün Kur'an'ın iyileştirici etkisini görüyoruz. Şöyle ki sınıf ortamında yaşlı kursiyerler de mutlaka oluyor. Kur'an okuyup derslerimizi yapmaya başladığımız andan itibaren 25-40 yaş arası kursiyerimiz, yaşlılarla daha merhametli daha özverili bir şekilde ilgileniyor. Birbirlerine Kur'an okuyup duygulanıp aynı hisleri paylaşıyorlar. Mesela bir gelin-kaynana çifti beraber geliyor ve çok keyifli zamanlar geçiriyorlar burada. Kur'an'ı meşguliyet olarak değil

huzur verici bir kaynak olarak görüyorlar ve bir müddet sonra hayatı daha farklı ve değerli bir şey olarak anlamlandırıyorlar.

- EÖ: Kur'an eğitimi hakikaten insanı başkalaştırıyor. Bizim 6 haftalık eğitim verdiklerimiz olsun daha uzun süreli eğitim verdiklerimiz olsun Kur'an o kursiyerlerimize değer katıyor onlar da bunun bilinciyle yaşama daha anlamlı bir gözden bakmaya başlıyorlar.
- K.K.Ö2: Kur'an öğrenmenin huzuru kursiyerin üzerine tamamen hâkim oluyor. Kursiyer de ben de kursa geldiğimizde hayat dolu geliyoruz. Evden çıktığımızda veya eve döndüğümüzde daha gönlü mutmain olmuş şekilde dönüyoruz.
- K.K.Ö3: Bununla ilgili bir anım var. Kursiyerlerimizden bir hanımefendi "Kur'an okumayı öğrendim, beni Kur'an'la tanıştırdınız çok mutlu hissediyorum" diyerek burada duygularını çok açık ve derin bir şekilde bize hissettiriyordu.
- K.K.Ö4: Her kursiyerin belli bir kapasitesi var. Her birinin farklı bir yapısı var. Buna göre derslerimizi belirleyip okumalarımızı yaptıkça kursiyer de kendini mutlu hissediyor. Dahası değer görüyor ve aldığı bu eğitimin kendisinde bıraktığı etki ister istemez kursiyeri daha çok yaşama bağlıyor. Kur'an okudukça ve her geçen gün kapasitesi arttıkça yani ilk başlarda iki satır okurken gün geçtikçe satırlar çoğaldıkça daha fazlasını istiyor bu da doğal olarak kursiyeri ulvi bir amaçla yaşama daha bağlı bir hale getiriyor.
- K.K.Ö5: Kursiyer Kur'an okudukça, öğrendikçe, dini bilgisi arttıkça kurs onun için vazgeçilmez oluyor. Ev işleri, sürekli aynı kısır döngü onları bunaltıyor. Kendileri ile baş başa kaldıkça çıkmaza giriyorlar. Ancak Kur'an okumak onları her açıdan yaşama daha anlamlı bakmaya sevk ediyor. Bu noktada yıllardır gelen kursiyerlerim var. Ders bitmesine rağmen eve biraz daha geç gidebilirim biraz daha Kur'an okuyalım diyen kursiyerlerimiz de mevcut.

2.2.5. Kur'an Eğitiminin Öğrenciler Üzerindeki Etkisi

Bu başlık altında öğrencilerin uyguladıkları klasik Kur'an öğretim yollarından olan sema, arz ve fem-i muhsin'in¹¹⁷ (ehil bir hocanın ağzından) kursiyer üzerinde yaşama sevincine dair bıraktığı izler aktarılmıştır.

- K.K.Ö1: Benim kursiyerde gördüğüm en iyi öğrenme şekli sema yani dinleyerek öğrenme yöntemidir. Kursiyer hem dinledikçe yanlışlarının, eksiklerinin farkına varıyor hem de Kur'an'ın kulağa ve gönle hoş gelen musikisi ile huzur buluyor. Hatta Kur'an'ın okunuşundan aşırı etkilenen bir kursiyerimiz şu an hafızlık eğitimi alıyor.
- EÖ: Bu yaş grubunun ilk etapta fem-i muhsin yöntemiyle motive olduğunu tecrübe ettim. İlk zamanlar okumaları böyle yaptık. Sonraları görsel tekniklerle arz yönteminin kursiyeri daha azimli ve diri tuttuğunu gözlemledim.
- K.K.Ö3: Burada iki türlü yaklaşım sergiliyorlar. İlk yaklaşımları öğrenme ve talim yollu olanlar kendilerini geliştirme, eksikliklerini giderme bir nevi ödev yapma telaşına düşüyorlar. İkinci yaklaşımları ise Kur'an'ı gerek bizden gerek güzel okuyan hocalardan dinleyince yaşadıkları huzur ve sakinlik duygusu yüzlerinden okunabiliyor.
- K.K.Ö4: Kursiyerler ben okuyunca hem akıcı okumak hem de güzel okumak için şevke geliyorlar. Kur'an dinlemek onların iştiaklarını artırıyor ve motive oluyorlar.
- K.K.Ö5: Kur'an'ı güzel okuyandan dinledikçe arzu ve istekleri artıyor. Bu noktadan itibaren hedefleri tamamen Kur'an'ı güzel okumak ve Kur'an okurken zevk almak oluyor. Devamında hatimlere başlıyorlar burada birbirlerini dinleyip yardımcı oluyorlar ve aralarında da tatlı bir rekabet oluşturup kendilerini geliştiriyorlar. Bunların hepsi moral ve motivasyonlarını yüksek tutuyor.

¹¹⁷ Abdurrahman Çetin, "Vakf ve İbtidâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/42/461-463.

2.2.6. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonra Öğrenciler Üzerindeki Gözlemler

Bu başlıkta Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kursları ile ihtiyaç odaklı kurslarda öğreticilerin gözlemlediği, kursiyerin Kur'an eğitimini tamamladıktan sonra yaşam sevincine dair yaşadığı olumlu-olumsuz etkiler ele alınmıştır.

- K.K.Ö1: Kur'an'ın oluşturduğu duygusal bağ kursiyeri ve bizleri bambaşka biri yapıyor. Olaylara, yaşama bakış açımız değişiyor. Kur'an'ın o bereketi üzerimize sınıyor. Hayatımızı Kur'an'a göre şekillendirmeye, konuşmalarımıza, hareketlerimize, davranışlarımıza daha çok dikkat göstermeye daha ince fikirli olmaya gayret ediyoruz.
- EÖ: Elbette herkesin Kur'an'a saygısı var. Ancak bu eğitimi alan birçok kimse Kur'an'ı bırakmadığını, günlük okumalar yaptığını, hayatının merkezine Kur'an'ı koyduğunu bizlere bizzat iletmiştir.
- K.K.Ö2: Kur'an sadece okumak ve dinlemekten ibaret değildir. Buradaki eğitimlerde kursiyere anlamını tefsirini ve birçok İslâmi ilimleri veriyoruz. Kursiyerde bunun olumlu etkisini kesinlikle görüyoruz. Sürekli bir merak halinde kendini geliştirme derdinde ve bu eğitimi daha küçük yaşlarda alamamanın burukluğuyla, eksikliğini gidermenin huzurunu tadan bireye dönüşüyorlar. Tabi bir de kuş gibi olanlar var. Onlar da almak istediklerini alıp çekip gidiyorlar. Yaşama sevinciyle dolup evini ve çevresini pozitif etkileyen insanlar olup çıkıyorlar.
- K.K.Ö3: Geldikleri ilk gün ile eğitimi aldıktan sonraki seviye tabiki çok farklı. Buradaki Kur'an temelli eğitim kursiyerleri adeta değişip dönüştürdü. Aynı zamanda kocaman bir aile ortamı havası oluşuyor ve kursiyer Kur'an'ı gerçek anlamda doğru ve güzel okumaya başladığını fark edince kendini ayrı bir sorumlu hissediyor. Evde eşine çocuklarına, anne-babasına, komşularına daha anlayışlı yaşama da çok farklı anlamlar katarak umut ve sevgi dolu biri haline geliyor.
- K.K.Ö4: Sık yaşadığımız durumlardan birisi aşırı hevesli olmaları. Kursiyer bu eğitimi o kadar benimsiyor ki artık eğitimi tamamladı ve gidecek ama günde şu kadar fazla sayfa Kur'an okuyayım, haftalık

hatim yapayım, diyerek çok fazla arzuladıklarını beyan ediyorlar. Biz de bıkmamaları adına onları sınırlıyoruz. İlk başta itiraz etseler de ara ara kursa uğradıkça yaptığımız kısıtlamanın ne kadar doğru olduğunu fark ediyorlar. Olumsuz olarak yaşadığımız tek sorun bu zamana kadar neden gelmedik veya bu eğitimi neden bize küçük yaşta vermemişler diye hayıflanmaları oluyor.

- K.K.Ö5: 25-40 Yaş arası kursiyer evinde çocuk yetiştiren farkındalığı yüksek olan öğrenci grubu olarak dikkat çekiyor. Evde çocukları Kur'an ve din noktasında sorular sormaya başlayınca o eksikliğin farkına varıyor ve soluğu burada alıyor. Kursiyer burada eğitimini alıp öğrendikçe kendisine ve çevresine daha faydalı biri haline geliyor. Bununla da kalmayıp arkadaşları ve komşuları tarafından örnek gösterilen bir birey oluyor. Biz arkadaşının değişiminden etkilenip bu kurslara müracaat eden nice bayan arkadaşımızın olduğunu biliyoruz. Esas değişiklik başına kötü olaylar gelen bireylerde yaşanıyor. Çünkü onlar başlarına gelen musibetlere dünya gözüyle bakıyorlar burada biz kursiyere Kur'an'ın bakış açısıyla bakmayı öğretiyoruz. Kursiyer de hayatını her alanına bu bakış açısını taşıdıkça yaşam dolu oluyor ve hayatı daha da anlamlandırabiliyorlar.

2.2.7. Kur'an Eğitiminde Önceki Durum ve Kursa Gelme Nedenleri

Bu başlık altında kursiyerin Kur'an eğitimi almadan önceki yaşam sevinci seviyesi ve buna bağlı olarak kursa gelme sebepleri kursiyerin samimi düşünceleri işlenmiştir.

- K1, K3, K6: Çocuklarımıza iyi örnek olmak yani biz çocuğumuzdan Kur'an kursuna gitmesinin, Kur'an öğrenmesinin gerekli olduğunu ancak ona örnek olarak öğretebilir ve isteyebilirdik. Bunun yanında Kur'an öğrenme hevesi ve kursun ortamına olan merakımızdan ötürü buraya geldik. Kurs gelmeden de yaşama sevincimiz ne yüksek ne de düşük idi. Normal seviyelerde olan her insan gibiydik.
- K2: Yarım kalan hafızlığımı tamamlamak için eşimin desteğiyle buraya geldim. Buraya gelmeden önce yaşam sevinci düşük bir insandım.

- K4, K5, K9, K12: Olumsuz birçok olay yaşadık. Huzur bulmak, yalnızlık hissinden kurtulmak ve burada bulunan arkadaş- aile ortamı için buraya geldik.
- K7, K13, K15, K16, K17, K18: Buraya gelmeden önce normal insanlar gibi yaşama sevinci noktasında ne çok düşük ne de çok yüksek profilli insanlar değildik. Eksikliklerimizi tamamlamak için buraya geldik. Buradaki arkadaş ortamı, aldığımız tavsiyeler bizi buraya gelmeye sevk etti.
- K8: Ben buraya gelmeden önce bir insanın yaşayabileceği en berbat hayatı yaşıyordum. Madde bağımlısı, alkolik bir adamdım. Maddi ve manevi anlamda çok sıkıntı yaşadım. Dindar bir ailede büyüdüm. Yurt dışında Arabistan'da çalıştım. Hacca umreye gittim. Ancak yaşadığım arkadaş ortamı ve yaptığım bazı hatalar beni rezil durumlara düşürdü. Sonra mahallede Kur'an eğitimi alan camii cemaatini gördüm. Onların davranışları Kur'an okuma hevesleri, hocanın onlara ilgisi beni çok etkiledi. Ben de Kur'an eğitimi almak istedim. Kur'an'ı dinledikçe ve ortamı gördükçe buraya bağlandım.
- K10, K14: Ailemizde çok yakın akrabalarımızı kaybetmemiz bizim dönüm noktamız oldu. Acımıza bir nebze olsun şifa bulmak ve Kur'an'a yönelmek için buraya geldik. Buraya gelmeden önce dünyaya karşı yaşama sevincimiz vardı. Ancak Kur'an'ın bilincinde değildik.
- K11: Ben aileden dini eğitim almadım. Ailemde zaten dini eğilimi olmayan insanlardan oluşuyordu. Babam sosyal demokrat bir hayat tarzını benimsemişti. Mutlu bir insandım. Ancak zaman zaman depresyona girdiğimi hissediyordum. Bununla birlikte dine karşı bir insan da değildim. Oğlumu diyanetin kurslarına gönderdim. Beni değiştiren de bu oldu. Oğlum hafızlık kursuna gitti. Namaz kılmaya başladı. Evde kimse namaz kılmaz Kur'an okumazdı. Bu durumdan çok etkilendim. Çocuğum bana örnek oldu ve Kur'an öğrenmek için buraya geldim.

2.2.8. Kur'an Eğitiminin Ruhsal Açıdan Etkileri

Bu kısımda kursiyerin Kur'an eğitimi almasıyla yaşam sevincine dair hissettiği olumlu-olumsuz ruhsal değişimler anlatılmıştır.

- K1: Kur'an okumaya başladıkça su içip kanmayan insan gibi oluyorum. Okudukça daha fazla vakit geçirmek istiyorum. Bundan dolayı hafızlığa başladım. Çünkü sadece okumakla yetinemiordum. Şimdi ezberledikçe mutlu oluyorum. Çocuklar gibi seviniyorum.
- K2, K4, K5, K6, K7, K12, K13, K14, K15, K16: Daha dingin daha pozitif daha olgun hissediyoruz. Kur'an bizde eksik olanı tamamlıyor ve sürekli bizi motive ediyor. Kur'an okudukça Allah'a daha çok yakınlığımızı hissediyoruz.
- K3: Ben buna şöyle cevap vermek istiyorum; Peygamber Efendimizin *"Kur'an okuyan kimse portakal yemiş gibidir"* hadisi var ya işte ben de tam böyle hissediyorum. Kur'an, gönlüme, ruhuma ferahlık veriyor. Kur'an'la meşgul olduğum müddetçe dünyalık sıkıntılarımı hiç hissetmiyorum.
- K8: Ben normalde Kur'an'a çok ilgi duymayan bir insandım. Bir gün Cuma namazına gittim bir camiye imam efendi okuyordu ben de ağlıyordum. Ama elimde değil yani ben de şaşıryordum. Benzetmekte hata olmasın bir müzik dinlersin, bir şarkı ne bileyim bir enstrüman çalar da etkilenirsin ya bende öyle bir etki oldu. Bu yaşadıklarımın sonra hislerimin peşinden gittim. Kur'an manevi açıdan ben de çok büyük olumlu etki bıraktı.
- K9: İnanç noktasında daha sağlıklı hissetmeye başladım. Daha huzurlu ve iyi hissediyorum. Kur'an eğitimi sanki bende inanç eksikliğini veya azlığını ortadan kaldırdı.
- K10: Eğitim almadan önce özgüvenim ve yaşama sevincim çok düşüktü. Eğitimi almaya başlamamla daha özgüvenli ve daha mutlu olmaya başladım. Bu durum beni manevi açıdan çok iyi hissettiriyor.
- K11: Şeytanın vesvesesi veya nefsimi ağır gelme gibi sebeplerle Kur'an dan uzaklaştığım dönemler oldu. Ancak o dönemlerde depresif bir hal, tükenmişlik, kontrolsüz öfkelenme gibi sorunlarım arttı. Tekrar

Kur'an'a yönelince bu sorunlu halim ortadan kalktı. Bu eğitim beni manevi açıdan çok olumlu etkiliyor.

- K17: Çok olumlu aşırı pozitif duygular hissediyorum. Hatta bir noktadan sonra kendi kendime insanlar bendeki bu ruhsal, manevi güzelliği, değişimi görüp etkilensinler onlarda bu eğitimi alıp Kur'an okumaya başlasınlar duygusuna büründüm.
- K18: Kur'an eğitimi bana terapi gibi geliyor. Hayatımı tamamen buna göre planlamaya başladım. Misafirlerimi, komşularımı Kur'an eğitim saatlerime göre ayarlayıp davet ediyorum veya ben gidiyorum. Elimden gelse tatillerde bile burada eğitim alıp Kur'an okuyabilirim. Çok huzurlu ve mutlu hissediyorum.

2.2.9. Kur'an Eğitimi Alırken Hissedilen Duygular

Kursiyerin klasik metotla aldıkları Kur'an eğitiminin yaşam sevinci noktasında bıraktığı etkiler kaleme alınmıştır.

- K1: Mutlu olduğum zamanlar da var üzüldüğüm zamanlar da var. Şöyle ki; ayetlerin manasına göre bende bıraktığı etki farklılaşıyor. Kimi ayette çok umutlu çok şevkli olurken kimi ayeti okuduğum veya duyduğum zaman çok üzüldüğüm ve korktuğum da olmuştur.
- K2: Ben dinlerken daha çok etkilenen insanlardanım. Okuyan kişi veya eğitmen ne kadar içten ve samimi okursa, öğretirse bana onun hissiyatı daha çok geçtiğini düşünüyorum.
- K3: Kur'an okurken, dinlerken hangi yolla bu eğitimi alırsam alayım Rabbimin beni muhatap aldığını, bana özel değer verdiğini hissediyordum. Mutlaka bana inen bir ayet var ve bu ayet beni teselli için inmiştir diye düşünüyordum.
- K4: Kur'an dinlerken okurken öğrenmenin verdiği mutluluk hissi beni çok huzurlu kılıyor. Allah'la beraber onun huzurunda olduğum hissine kapılıyorum.
- K5: Kur'an'ı gerek okuyarak gerek dinleyerek öğrenmek beni elbette mutlu ediyor. Ama öğrendiklerimizi uygulamak hayata yansıtmak daha çok huzurlu hissettiriyor.

- K6: Kur'an eğitimine yeni başlamama rağmen dinledikçe rahatlıyorum. Okudukça şevkim artıyor. Çocuklar gibi oluyorum.
- K7: Kur'an dinlerken, okurken daha güçlü hissediyorum.
- K8: Sürekli ağlıyorum. Özellikle de çok içten okuyanlardan dinledim mi dayanamıyorum. Okudukça da neden daha önce öğrenmedim diye hüznleniyorum. Kur'an'ın bende yarattığı bu güzel duyguları daha erken tadamadığım için hayıflanıyorum.
- K9: Kur'an dinleyip veya okuyarak öğrenirken nedense iç dünyamda yaşadığım bazı olaylar gözümün önüne gelip ağladığım çok oldu. Hüzün bende daha çok hakimdi.
- K10: Ben evhamlı bir insanım. O yüzden Kur'an ortamı benim için çok önemli. Kur'an'ı öğrenirken bir başkasından dinlemek ya da arkadaşından dinlemek beni çok mutlu hissettiriyor. Öğrenmeme çok büyük katkı sunuyor.
- K11: Kur'an benim gibi önceden hiç eğitim almamış, doğru düzgün dinlememiş insanlara çok iyi geldiğini düşünüyorum. Hangi yöntemle olursa olsun öğrendikçe mutlu oluyorum.
- K12: Kur'an okumak önceden imkânsız bir şey gibi geliyordu. Şimdi ise onu öğrenmenin verdiği başarı hissi tarif edilemez. Kur'an okumak, dinlemek bana güven veriyor. İlginç olabilir ama hani ziyan olmayacakmışım gibi hissediyorum. Kur'an okudukça Allah'ın rızasının daha önemli olduğunu düşündüm. Çünkü insanlar farklı amaçlarla Kur'an'ı öğreniyorlar. En güzeli ve en doğrusunun Kur'an okurken ve dinlerken Allah'ın rızasını talep etmek olduğunu tecrübe ettim. Bu duygu beni huzurlu hissettiriyor.
- K13: Öğrenme süreci ve psikolojisi başlarda çok zordu. İlk Kur'an eğitimini alırken modum çok düştü ümitsizliğe kapıldım. Ama azmettikçe okudukça başarmanın verdiği duygu çok güzeldi. Bir de şu var; Kur'an'ı dinlediğim kişi çok önemli. Çünkü Kur'an okurken duygusunu katarak okuyan kimse beni olumlu anlamda çok etkiliyor.

- K14: Okurken öğrendiklerimi uygulamaya çalışıyorum. Dinlerken de manasına ve bende manen bıraktığı hisse odaklanıyorum. Ayrıca öğrenmenin verdiği duyguyla aşırı mutlu oluyorum.
- K15: Kur'an öğrenimi benim için çok önemliydi. Okurken dinlerken çok dikkat ediyordum. Tamamen kendimi öğrenmeye odaklamıştım. Bunların sonucunda başarınca haliyle çok mutlu oldum.
- K16: Ben Kur'an'ı kendi hocamın sesinden dinleyince huzur buluyorum. Belki hocamla aramdaki duygusal bağ da bunu tetikliyor olabilir ama ben bu durumdan gerçekten tat alıyorum. Bu şekilde Kur'an'ı hocamdan öğrenmek beni çok mutlu ediyor ve geliştiriyor.
- K17: Ben Kur'an'ı tecvid, talim ve usulüne göre okuyan kimseyi dinlediğim zaman çok mutlu oluyorum. Çünkü ben Kur'an öğrenimine şöyle bakıyorum; ben zaten buraya Kur'an'ı usulüne uygun olarak okumak amacıyla geldim. Eksik ve hatalı bir şekilde okuyan kimseden ne bir şey öğrenebiliyorum ne de bir his alabiliyorum. Ama tam kaideleri ile okuyan kimse duydum veya gördüm mü o benim için çok değerli oluyor. Hem bir şeyler öğrenebiliyorum, varsa kendi hatalarımı düzeltiyorum hem de manevi olarak keyif alıyorum.
- K18: Öncelikle her metot Kur'an okumamı geliştirdi. Dinleyerek hatalarımın farkına vardım. Okuyarak hatalarımı düzelttim ve kendimi daha çok geliştirdim. Bu durum benim Kur'an okuma isteğimi arttırdı. Ben de bu durumdan gayet memnunum.

2.2.10. Kur'an Eğitiminin Bireydeki Özellikleri Değiştirmesi ve Geliştirmesi

Bu başlık altında kursiyerin aldığı Kur'an eğitiminin kursiyerde fiziksel ve psikolojik açıdan olumlu-olumsuz özelliklerini değiştirdiği serdedilmiştir.

- K1: Kur'an eğitimi beni ümit var bir insan haline getirdi. Yaşadığım her olaya iyi veya kötü olsun bunda da vardır bir hayır şiarıyla yaklaşmaya başladım.
- K2: Bu eğitim beni çok değiştirdi. Aileme yaklaşımım daha pozitif olmaya başladı. Hayata karşı mücadele azmim arttı. İçimde yaşadığım

kötü duygular yerini olumlu düşüncelere bıraktı. Her anlamda daha mutlu ve dolu bir insan olduğumu hissetmemi sağladı.

- K3: Bu eğitim benim kılık-kıyafetimi, yeme-içmemi, konuşmamı velhasıl fiziki ve ahlaki ne kadar davranışım varsa Kur'an temelli Rabbimin rızasına uygun olacak şekilde değiştirmemi sağladı. Yani herhangi bir durumum aldığım eğitimle bağdaşmıyorsa mutlaka o durumu değiştiriyorum. Doğal olarak bu düşüncede olmam beni çok geliştirdi.
- K4: Kur'an'ın beni olgunlaştırdığını hissediyorum. Evimde televizyonu falan hep kaldırdım. Çünkü sürekli Kur'an okumak istiyorum. Hatta misafirlerim ve arkadaşlarımdan çok tepki almaya başladım. Sürekli Kur'an okunmaz. Bu kadarı fazla deseler bile benim Kur'an'a doyamayan biri olduğumu anlamadılar.
- K5: Kaygılarım ve panik bir yapım vardı. Kur'an okuyarak, dinleyerek anlamını öğrenerek bu yapım değişti. Artık daha sakin ve daha yumuşak tepkiler ortaya koyuyorum. Bu beni ve çevremdekileri çok olumlu etkiledi.
- K6: Kur'an'la haşır-neşir olan insanların olduğu bir ortamda yaşadığım için fiziksel aşırı değişiklikler olamasa bile duygusal olarak illaki değişimler yaşadım. Hayata karşı daha diri hissediyorum. Kur'an okudukça daha seri okumak hatta hafızlık bile yapma isteğim arzum ortaya çıktı.
- K7: Ben sigara kullanan bir insandım. Bu eğitime başladım, Kur'an öğrenmeye, okumaya devam ettikçe sigarayı bıraktım. Konuşmalarımda argo kelimeler eksik olmazdı onları azalttım.
- K8: Şöyle anlatayım; sen benle bu eğitimi almadan önce karşılaşılsaydın bu soruları sorsaydın. Seninle kavga ederdik. Çünkü insanlara bakış açım hep olumsuzdu. Kavgaya meyilli, tartışmaya, ağız dalaşına girmeye uygun yapım vardı. Kur'an okumaya dinlemeye başladım, Kur'an'ın okunduğu ortamlarda bulundukça bu huylarımdan vazgeçtim.

- K9: İnsanlara bakış açım daha olumlu oldu. Bana ters gelen davranışlara daha ılımlı bakmaya başladım. Yanlış bir şey görsem hoşgörülü olabiliyorum. Kendim de söylenmesi gereken şeyleri daha açık ifade edebiliyorum. Bu noktada özgüvenimi de arttırdı.
- K10: Ben vesveseli bir insandım bendeki bu sorunu ortadan kaldırdı. Kur'an okumak merakımı, öğrenme isteğimi arttırdı. Okuduğumun anlamını öğrenmek için tefsir meal kitaplarını araştırmaya başladım. Şuur sahibi bir insan olma gayretim arttı. Ahlaki olarak önceden de uysal ve uyumlu biriydim. Şimdi de öyleyim.
- K11: Bende öfke kontrolü hiç yoktu. Bununla ilgili tedavi de gördüm. Artık öfkeme yavaş yavaş hâkim olmaya başladım. Kibirli bir insandım. Empati yapmazdım. İnsanlarla konuşurken ne dediğime pek dikkat etmezdim. Fakat Kur'an okudukça öğrendikçe bütün bu özelliklerimi terk etmeye başladım. Kur'an bana çok iyi geldi.
- K12: Başıma gelen ve çevremdeki olaylara karşı bakış açım değişti. Aslında sevmediğim bir şeyler olsa bile Allah'ın rızasını kazanmak için yapmam gerektiğini fark ettim. İçine kapanık bir insandım. Şimdi daha çok sosyalleşmeye başladım. Arkadaş çevrem çoğaldı. Kur'an'ı kalabalık da okuyamıyordum. Şimdi özgüvenim ve cesaretim arttı. Artık kendimi kalabalık içinde iyi ifade edebilen ve Kur'an okuyabilen biri olarak görüyor ve çok mutlu oluyorum.
- K13: Başta giyim-kuşamımı değiştirdi. Yaptığım hangi iş olursa olsun özenli yapmamda etkili oldu. Ön yargılı bir insandım. Olaylara keskin ve sert bir tavırla yaklaşırdım. Ama Kur'an eğitimiyle anladım ki olayların iç yüzünü bilemeyebiliriz. Aynı olayın benim başıma gelmesi durumunda ne yapardım gibi kendi kendime sorular sorup empati yapmamı sağladı.
- K14: Ruhen arındığımı hissediyorum. Empati duygum çok gelişti. Fiziken benim için zaman ve temizlik iki önemli mesele. Hamdolsun Kur'an eğitimi aldığımndan beri zamanım bereketlendi. Her işimi rahatlıkla yapıyorum. Temizlik deseniz imanın yarsıdır. Ona da ayrı önem veriyorum. Bunlar beni çok motive ediyor.

- K15: Önceleri açık bir insandım. Bu eğitimle beraber kapanmaya ve Kur'an öğrenmeye karar verdim. Çünkü içimde bir his beni buna yönlendirdi. Manevi açıdan bunlara da uygun bir insandım. Çok şükür istediklerimi gerçekleştirdim.
- K16: Tesettürlü giyiniyordum ancak çok dikkat etmezdim. Çocukları severdim ama öfkeme de hâkim olamazdım. Kur'an eğitimini aldıktan sonra tesettürüme daha fazla dikkat etmeye başladım. Aileme ve çevreme daha hoşgörülü, anlayışlı yaklaşmaya başladım. Bu durum beni ve çevremi çok olumlu etkiledi. Önceden canımı sıkıyan her ne varsa artık başka bir gözle baktığım için beni eskisi gibi demoralize etmiyor. Aksine her olaydan da kendi adıma dersler almaya gayret ediyorum.
- K17: Ben ön yargılı, herkesi eleştiren bir insandım. Bu durumum düzelmeye başladı. Empati yapmaya başladım. Başıma gelsin gelmesin her olaydan ders çıkarmaya özen göstermeye başladım.
- K18: Ben agresif tutumları olan bir insandım. Her ne kadar çevreme belli etmesem de ön yargıları olan biriydim. Sinirlerime hâkim olamazdım. Başıma bir olay gelse buna sitem ederdim. Bu eğitimle beraber bu saydığım huzur bozan tüm şeylerden kurtuldum. Bazıları biraz zaman alsın da olaylara Kur'an nazarıyla bakmaya başladım. Aslında başımıza gelen musibetlerin de bize verilen nimetlerin de birer imtihandan ibaret olduğunun farkına vardım.

2.2.11. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonraki Durum ve Belirtiler

Burada Kur'an eğitimini tamamladıktan sonra kursiyerin yaşam sevincine dair hissettikleri duygular, kat ettikleri mesafeler ve içinde bulundukları durum ele alınmıştır.

- K1: Eğitimden önce Kur'an'la ilgili ne kadar az bilgilere sahip olduğumu anladım. Bu süreç yokuş tırmanmak gibi zorluydu ancak öğrendikçe, okudukça düzlüğe çıktığımı hissettim. Sadece öğrenmekle yetinmeyip bu öğrendiklerimi ailem ve çevremdeki arkadaşlarım, akrabalarım ile da paylaşmaya başladım.

- K2: Eğitimden önce hayata karşı farkındalığı çok düşük bir insandım. Bu eğitimi aldıktan sonra her olaya, her duruma her insana hikmetle bakmayı öğrendim. Kur'an'ın dokunduğu insanın neler başarabileceğini kendimde gördüm.
- K3: Benim şöyle bir özel durumum var kalp çarpıntısı bende fazla idi. Bu eğitimi alıp Kur'an okumanın faziletlerini bildikten sonra kalp çarpıntım arttığı günler Kur'an okuyup bol bol zikirde bulundum. Gördüm ki çarpıntım azaldı ve doktorum da buna şahit oldu. Daha sonra kanser teşhisi kondu bana. Hastanede yattım. Bu hastalık moral ve motivasyonu olmayanı öldüren bir hastalık. Ama ben Kur'an da Peygamberlerin sabrını, Allah'ın kulunun yardımcısı olduğunu bildiğim için devamlı Kur'an okudum. Orada kemoterapi gören diğer hasta arkadaşlarıma Kur'an'ı okumalarını tavsiye ettim. Ayetlerin iyileştirici faziletlerinden bahsettim. Benim o moralimi, motivasyonumu gören hastanedeki arkadaşlar da morallendi. Kur'an okumaya başladılar. Böylelikle ben kanseri atlattım. Yani şöyle düşünüyorum buraya gelip bu eğitimi almasaydım, Kur'an'la ilgili öğrendiklerimi bilmeseydim halim nice olurdu. Bu yüzden Kur'an eğitimi her açıdan insanı hayata bağlayan çok özel bir sistemdir.
- K4: Eşim vefat edeli beş yıl oldu. O sıralar çok sıkıntılı günler yaşadım. Sonra Kur'an kursunu tavsiye ettiler. Buraya geldim. Kur'an eğitimi almaya başladım. Sıkıntılarım bir bir geçti. Kur'an benim hayatımın merkezi oldu.
- K5: Burada söyleyeceğim tek şey beni hayatımın her noktasında olumlu etkiledi.
- K6: Kur'an eğitimim devam etmesine rağmen kısa sürede dünyaya bakışım daha olumlu bir hal aldı. Artık her gün bir ayet daha okur muyum bir ayet daha ezberler miyim telaşına düştüm. Bu durum beni çok mutlu ediyor.
- K7: Kur'an bende tabi çok olumlu etkiler bıraktı. Ancak diğer yandan çok üzülüyorum. Çünkü Kur'an eğitimi aldıktan sonra ne kadar geç kaldığımı fark ettim. Sadece geç kalmak değil o süreçte yaptığım birçok

hata da Kur'an'ın farkında olmadığımından kaynaklanıyordu. Öğrendikçe sorumluluğum arttı. Sorumluluğum arttıkça korkularım da arttı. Yine de ümidim var. Kur'an okudukça da umudum ve şevkim daha çok yükseliyor.

- K8: Benim gibi geçmişi karanlıklarla dolu birisi için bu eğitim özellikle Kur'an'ın kendisi şifa kaynağı diyebilirim. Çevrem ve ailem artık bana daha olumlu bakmaya başladılar. Bu da beni güven ve özgüven hislerime tekrardan kavuşturdu.
- K9: Hayata karşı daha umutluyum. Kur'an'a daha sıkı sarılıyorum. Yalnız hissetmememe neden oluyor. Bu duygu beni daha iyi hissettiriyor.
- K10: Bende esas değişiklik özgüven noktasında oldu. Önceden Kur'an okuma cesaretim yoktu. Nedenini bilmiyorum ama Kur'an'ı elime alamazdım. Çok şükür şimdi özgüvenli bir şekilde Kur'an okuyorum. Hatta doymuyorum. Sürekli bir okuma hissi var bende. Kur'an'ı daha çok bilmek tanımak istiyorum.
- K11: Kur'an eğitiminden önce şükretme duygum neredeyse yoktu. Eğitimi aldıktan sonra yaşadığım için, bana verilen nimetler için şükreden bir insan haline geldim. Farkındalığım arttı. Eskiden de mutlu huzurlu bir insandım ama gün sonunda içime bir hüznün çökerdi. Şimdi eskisi gibi gezip tozmuyorum ama huzurlu hissediyorum.
- K12: Artık her şeyi farklı değerlendiriyorum. Eşime, çocuklara farklı davranıyorum. Kuşlara, ağaçlara, doğaya, insana baktıkça tefekkür ediyorum. Her şeyin bir hikmetle yaratıldığına inanıyorum. Kur'an okudukça ve içindekileri anladıkça daha çok hayret ediyorum.
- K13: Önceden zamanımı boşa harcardım. Beni bedenen ve ruhen yoran şeylerle vakit geçirirdim. Şimdi ise Kur'an'la vakit geçiriyorum. Zaman daha bereketli olmaya başladı. Evime ve çevreme olumlu bir enerji veriyorum.
- K14: Önceden az da olsa Kur'an'ı biliyordum. Kendimi geliştirmek için buraya geldiğimi söyledim. Ama aşırı zorlandım. Zamanla başardıkça açıldım ve kendimi geliştirdim. Kur'an okudukça mutlu

oluyorum. Çünkü çok gayret ettim, çok emek verdim. Kur'an insana bir dinginlik veriyor. Önceden insanları mutlu etmek için çabalıyordum ama kendim huzursuz ve mutsuz hissedirdim. Şimdi ise tamamen Kur'an'a göre bir hayat tarzı benimsedim ve çok huzurluyum.

- K15: Eğitimi almadan önce az da olsa bir şeyler biliyordum. Ama Kur'an eğitimi aldıktan sonra manevi açıdan çok huzurlu hissettim. Aslında şunun farkına vardım, insan öğrendikçe, öğrendiklerini uyguladıkça, hayatına yansıttıkça hem kendisi hem de çevresi mutlu oluyormuş.
- K16: Öncelikle iyi ki bu eğitimi almışım diyorum. Kendimi Kur'an'a çok bağlı hissediyorum. Aldığım eğitimi çevreme anlatıyorum. Komşularımı da davet ediyorum. Bence Kur'an eğitimini alan herkes iç dünyasında büyük bir huzur hissetmiştir. Kur'an okumadığım günü boş geçmiş sayıyorum.
- K17: Kur'an okuma noktasında özgüvenim arttı. Bir ortamda Kur'an okuma cesareti gösterebiliyorum. Derslere geç katıldığım zamanlar oldu. Bu bende vicdan azabı olarak kaldı. Ama bu eğitim beni çok mutlu etti. Bende tereddütleri ve güvensizliği ortadan kaldırdı.
- K18: Bu eğitimi alma süreci biraz zorlu olsa da çok olumlu sonuçlar elde ettim. Benim için en önemlisi önceleri çevremde arkadaşlarım Kur'an'la ilgili bir şey sorduklarında veya eleştirdiklerinde susup kalıyordum. Çünkü Kur'an'la ilgili bilgilerim çok azdı. Ancak bu eğitimi aldıktan sonra her ortamda sorulan sorulara, Kur'an'la ilgili merak edilen şeylere cevap verebiliyorum. Bu beni çok mutlu ediyor. Etrafımdaki arkadaşlarımı da Kur'an öğrenmeye sevk ediyorum.

2.2.12. Kur'an Eğitimi ve Ahiret Kaygısına Etkisi

Bu bölümde öğrenciler ve kursiyerlere Kur'an da bulunan ahiret tasavvurunu ve Kur'an eğitimi verirken/alırken kursiyerlerde ahirete dair düşüncelerde nasıl etkiler olduğunu ve kursiyerlerin neler hissettikleri sorduk. Kur'an'ın bu noktada onları nasıl yönlendirdiğini kendilerinden dinledik.

2.2.13. Kur'an Eğitimi Vermeden Önce Kursiyerdeki Ahiret Düşüncesine Dair Gözlemler

Bu başlıkta öğreticilerin Kur'an eğitimi vermeden önce kursiyerin ahiret kaygılarına dair izlenimleri aktarılmıştır.

- K.K.Ö1, K.K.Ö2, K.K.Ö3, K.K.Ö4, K.K.Ö5, EÖ: Kursiyer bize geldiğinde ahiretle ilgili bilgileri çok kısıtlıydı. Korku ve kaygı düzeyleri çok yüksekti. Kimisi ahireti ölümle bağdaştırmış kimisi de içi dolu olmayan kulaktan dolma bilgilerle eğitime gelmişlerdi. Bunun yanı sıra buraya gelen insanlar zaten muhafazakâr yapıda olan bireyler, marjinal insan tipi burada pek yoktur. Bundan dolayı ahirete karşı olma durumundan çok ahiret hayatının soyut oluşu kursiyerde ahireti anlama açısından belli bir zemine oturmamış buluyoruz. Çoğunlukla ahiretle ilgili konularda Kur'an okuma isteği onlarda beliriyor.

2.2.14. Kur'an da Bulunan Ahiret Tasavvurunun Kursiyer Davranışına Etkisi

Bu kısımda öğreticilerin Kur'an da bulunan ahiret tasavvurunun kursiyerin sergiledikleri davranışlara karşı izlenimleri ele alınmıştır.

- K.K.Ö1, K.K.Ö2, K.K.Ö3, K.K.Ö4, K.K.Ö5, EÖ: Başlangıç düzeyde kursiyer Kur'an da cennet-cehennem ayetlerini görünce veya okuduğumuz yerlerin manasını verince şaşkınlıklar oluyor. Ancak en çok etkilenenler yakın akrabalarını kaybeden kursiyerler. Onlar diğerlerine göre daha hassas ve daha duyarlı davranıyorlar. Bu anlamda yaptıkları ilk iş Kur'an okumak sonra da diğer ibadetlerine ağırlık vermek oluyor. Mesela Kur'an da iyi amel işleyenlerin durumu ile kötülük yapanların durumunun anlatıldığı ve karşılığını göreceklerinin aktarıldığı ayetlerden sonra kesinlikle hemen Kur'an okumak, namaz kılmak, sadaka vermek, geçmişte tutamadığı kaza oruçlarını tutmak gibi ibadetlere yöneliyorlar. Diğer yandan birbirlerine ve çevrelerine karşı daha affedici, daha anlayışlı davranmaya gayret ediyorlar.

2.2.15. Kur'an Eğitimiyle Birlikte Kursiyerin Ahiret Kaygısına Dair Olumlu-Olumsuz Tepkileri

Burada öğreticilerin, Kur'an eğitimi almaya başlayan kursiyerin ahiret kaygılarına dair psikolojik ve fizyolojik duygusal yoğunluk izlenimlerine yer verilmiştir.

- K.K.Ö1, K.K.Ö2, K.K.Ö3, K.K.Ö4, K.K.Ö5, EÖ: Biz ahiret olgusunu anlatırken merhamet temelli bir anlatım tarzını benimsiyoruz. Elimizden geldiğince Allah'ın gazap etmesinin Müslümanların değil inkâr edenlerin karşılaşacağı bir akıbet olduğunu deklere ediyoruz. Kursiyer de ilk geldikleri korku ve kaygıyı bir kenara bırakıp kabullenme ve dinginlik evresine giriyor. Bu aşamaların hepsinde istisnasız ilk olarak yaptıkları şey Kur'an okumak oluyor. Bazen ahiretle ilgili ayetlerde çelişkili gibi gözüken meseleleri kursiyer irdeliyor ancak konuyu etraflıca anlatınca kursiyer panik halini terk ediyor. Olumsuz tepki almadık. Genelde olumlu tepkilerle karşılaştık. Önceleri çok korkuyorduk, sonumuz ne olacak gibi tepkiler, istemsizce ağlamalar zamanla kayboldu. Öğrendikçe daha iyi hissettiklerini, ne yapacaklarını bildiklerini ve öğrendiklerini uyguladıkça da güvende hissettiklerini bizlere çok defa söylediler.

2.2.16. Verilen Kur'an Eğitiminin Kursiyerin Ahiret Algısında Ürkütücü veya Motive Edici Etkisi

Bu kısımda öğreticilerin verdikleri Kur'an eğitimi bağlamında kursiyerin ahiret algısında nasıl bir etki bıraktığı ve öğreticilerin bu konuda kursiyerde sıkça görüp teşhis ettiği izlenimler aktarılmıştır.

- K.K.Ö1, K.K.Ö2, K.K.Ö3, K.K.Ö4, K.K.Ö5, EÖ: Öncelikle bizim en net gözlemimiz kursiyer bu eğitimi alınca ahiret algısında tamamen motive olma durumunu taşımaktadır. Kur'an üslubunda cennetlik ve cehennemlik olanların özellikleri anlatılıp bunun sonucunda herkesin karşılığını alacağı aktarılmaktadır. Biz de kursiyerlere bu durumu benzetmelerle somutlaştırıyoruz. Şöyle ki;

yeni dünyaya gelen bebekler anne karnındaki hayatı son bulup daha güzel bir dünyaya gözlerini açıyor sonra bir tohum toprağa ektiğinizde o tohum çürürken yeni bir filiz veriyor vb. misallerle kursiyer de umut dolu bir anlayış hâkim oluyor. Kursiyerde cehennem ayetlerini, azap ayetlerini okusa bile o eski korkusu, kaygısı azalıyor. Allah'ın rahmetinin geniş olduğunu yine Kur'an'ı okuyarak içselleştirmektedir. Bu sefer kursiyerde rahmet ayetlerinin azap ayetlerine oranla çokluğu, hadislerde zikredilen “Benim rahmetim gazabımı geçmiştir.”¹¹⁸ müjdesi daha bir ilgi çeker hale gelmektedir. Bu durumu şöyle özetlemek de mümkündür; marifetullah arttıkça muhabbet de artıyor.

2.2.17. Kur'an Eğitimi Tamamlandıktan Sonra Kursiyer Üzerindeki Gözlemler

Bu başlık altında öğreticilerin Kur'an eğitimi alan kursiyerin eğitim tamamlandıktan sonra ahiret kaygıları noktasında olumlu-olumsuz anlamda değişen bakış açılarına dair gözlemleri ve tespitlerine yer verilmiştir.

- K.K.Ö1, K.K.Ö2, K.K.Ö3, K.K.Ö4, K.K.Ö5, EÖ: Kursiyer kaygılarının çoğundan arınmaktadır. Daha sık Kur'an okuma arzusu, ibadetlerine, davranışlarına yansımaktadır. Özellikle kursiyerler içlerinde yaşadıkları ölüm korkusunu atlatmaktadır. Kur'an eğitimini aldıkça farkındalıkları artmakta sonra da ölüm gerçeğini kabullenmektedirler. Öğrendiklerini uygulamaya koymaktadırlar. Çevrelerinde ahiretle ilgili sıkıntıları olan, ölüm korkusu taşıyan arkadaşlarına, komşularına bildiklerini aktarmaktadırlar. Aldıkları eğitimi her ortamda tavsiye etmektedirler. Tek olumsuz tarafı öğrendikleri bilgileri yaşamlarına aktaramayan, terk eden, Kur'an okumayı bırakan az da olsa kursiyerimizin olmasıdır. Onlar da çok özel nedenlerle

¹¹⁸ Ebû Abdullâh Muḥammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, el-Câmi'ü's-sahîh, thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), Tevhid, 22.

uzaklaşmaktadırlar. Bizlere geri dönüş yaptıklarında çok pişman olduklarını dile getirmektedirler.

2.2.18. Kur'an Eğitimi Almadan Önce Ahirete Dair Düşünceler ve Kaygılar

Bu başlıkta kursiyerin eğitimi almadan önce ahirete dair düşünceleri ve yaklaşımı ele alınmıştır.

- K1: Benim annem dinine düşkün inançlı bir insandı. Küçükken ahiretle ilgili temel bilgileri annemden aldım. Ancak detaylı bir şekilde ahiret bilgisine sahip değildim.
- K2: Yüzeysel bilgilere sahiptim. İçeriğe dair çok bilgi sahibi değildim. Korkularım ve kaygılarım vardı.
- K3: Ahiretle ilgili bilgilerim vardı ama bende ahiret bilinci yoktu.
- K4: Aklımda sürekli Allah'a layık kul olabildim mi? Sorusu vardı. Yaptığım ibadetlerde eksiklik, okuduğum Kur'an da yanlışlarım var mı? diye kaygı ve korkularım vardı.
- K5: Cennet ve cehennem var. İyi ameller işlersek cennete, kötü ameller işlersek cehenneme gideceğiz sadece bunu biliyordum.
- K6: Ahiret bize anlatılırken önceden tamamen ürkütücü bir tarzda anlatıldı. Bu yüzden ahirete karşı korku ve kaygı bakış açısına sahibim.
- K7: Çok araştıran bir insanım. Mahşerin olacağı, kıyamet günü hesapların görüleceği, iyilerin ve kötülerin arasında hüküm verileceği ve bununla ilgili birçok bilgi sahibiydim. Kaygılarım da vardı.
- K8: Ahirete dair bilgilerim çok azdı.
- K9: Devamlı olumsuz düşünceler içerisindeydim. Günahlarımın cezasını çekeğimi düşünüyordum. Karamsardım.
- K10: Bu konuda babam beni çok etkiledi. Ahiretle ilgili temel bilgileri ondan öğrendim. Benim ahiretle ilgili düşünce yapımda her işin karşılığını mutlaka göreceğiz olma hissiyatı vardı.

- K11: Ben hocalara ön yargısı olan bir insandım. İnsanın kalbi temiz olsun yeter diye inanırdım. Ailemden zaten dinle ilgili pek bir şey öğrenemedim. Dindar insanlar için onlar namaz kılıyor, Kur'an okuyor ama faiz yiyorlar, evlerinde ailelerine şiddet gösteriyorlar vs. tarzı kötü örneklerin sürekli dile getirildiği ortamda büyüdüm. Bu düşüncelerin içerisinde ahirete bakış açım kaygı dolu oldu.
- K12: Ahiret ve ölüm korkusu bende çok fazlaydı. Her an ölecekmişim gibi hissediyordum. Ahirette hiç iyi bir şey yokmuş hep kötüymüş gibi düşünüyordum.
- K13: Eskiden dedelerimizin, ninelerimizin anlattığı kulaktan dolma doğru-yanlış bilgilere sahiptim. Korku ve kaygılarım vardı.
- K14: Sadece ölümün hak olduğunu biliyordum. Başka hiçbir farkındalığım yoktu.
- K15: Okul çağında camilerde hocalardan bir şeyler öğrendik ama çocuk psikolojisinde olduğum için pek fark edemiyordum. Bazı şeylerin farkına büyüdükçe ve evlenince vardım.
- K16: Ahiretle ilgili bir şeyler biliyorum ama neyin ne olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu.
- K17: Ahiret bana çok hayali geliyordu.
- K18: Daha çok korkuyordum. Kaygılarım vardı. Detaylı bilgiye de sahip değildim.

2.2.19. Kur'an Eğitimiyle Beraber Ahiret Tasavvuruna Karşı Verilen Tepkiler

Burada Kur'an eğitimine başlayan kursiyerin ahiret tasavvuruna karşı verdiği tepkiler işlenmiştir.

- K1: Kur'an da anlatılan müminlerin özelliklerine odaklandım. Çünkü o vasıfları elde etme arzusu daha iyi hissetmemi sağladı. Kur'an'la daha fazla vakit geçirmeye başladım.
- K2: Aşırı sinirli bir insandım. Öfke ile hareket ediyordum. Eğitimi almaya başladım ve bu noktada yaptığım yanlışların karşılığını görecektim olmanın getirdiği farkındalığı bizzat hissettim.

- K3: Korkum yoktu. Ancak Allah’a ve Peygamber’e kavuşmayı çok arzuladım.
- K4: Ahirette kafirlerin göreceği azaplar beni çok şaşırtmış ve ürkütmüştü.
- K5: Kur’an okurken ahiretle ilgili ayetler karşıma çıkınca tedirgin oluyorum. Aklıma ister- istemez yaptığım hatalar geliyor. Bu durumda elimden geldiğince iyilik yapmaya, iyi işlere yönelmeye gayret ediyorum.
- K6: Kur’an okurken veya dinlerken ahiret ayetlerinde tüylerim diken diken oluyor.
- K7: Önceden bildiğim şeyleri tam anlamıyla kavramak beni iyi hissettirdi.
- K8: Geçmişim çok kötüydü. Ahiretimi kurtarmak için Kur’an eğitimi almak benim için tek yoldu.
- K9: İlk başlarda üzüldüğüm birçok konu oldu. Ancak eğitimle birlikte umudum arttı. Düşüncelerimi saran karamsarlıktan kurtuldum.
- K10: Bende çok değişik duygulara sebep olmadı. Sadece farkındalığımı arttırdı.
- K11: Bir şeyler öğrenmeye başladıkça korkum arttı. Zaten bende önceden de ölüme ve ahirete karşı müthiş bir korku vardı. Bu eğitim bilinçli olmamı sağladı. Anladım ki kalp temizliği tek başına yetmiyordu. Buradaki insanlar neler yapıyorlar ben ise daha yeni farkına varmaya başladım. Bu da beni doğal olarak tedirgin etti ve korkmaya başladım.
- K12: Önceden ölünce yok olacaktım gibi hissediyordum. Kur’an eğitimi almaya başlayınca aslında bu dünyanın geçici olduğunu farkına vardım.
- K13: Bu dünyada yapılan her şeyin karşılığının görülecek olmasının şuuru vardı. Davranışlarıma, tavırlarıma daha fazla dikkat etmeye gayret gösterdim. Hatta söylediğim en ufak veya önemsiz sözün bile çok kıymetli olduğunu anladım.

- K14: Ben de ilk zamanlar korkmaya başladım. Ancak bu dünyanın imtihan sahası olduğunu ve yapman gerekenleri öğrenmeye başladığım zaman aslında korkulacak bir şeyin olmadığını anladım.
- K15: Kur'an eğitimi almaya başlamamla hayatımda Kur'an merkezli bir döneme girdim. Evden abdestsiz çıkmıyordum. Ezan okunduğunda hemen namazımı kılıyordum. Her fırsatta Kur'an okuyordum.
- K16: Korkuya kapıldım.
- K17: Ahiretle ilgili o gün bir ayet okunmuşsam mutlaka o gün kendimi sorguya çekiyorum. Kendi muhasebemi yapıyorum. Bu noktada hissettiklerimi, yaşadığım duyguyu çok değerli buluyorum.
- K18: Öğrendikçe yaşantım, insanlara yaklaşımım değişti.

2.2.20. Kur'an'da Anlatılan Ahiret Olgusunun Birey Üzerinde Bıraktığı Etkiler

Bu başlıkta ise Kur'an okuyan, dinleyen kursiyerin Kur'an'da bizzat müşahade ettikleri ahiret olgusuna karşı hissettikleri duygu değişimleri ele alınmıştır.

- K1: Ahiretten ve ölümden korkmuyorum. Elbette sonumun ne olacağını bilmiyorum ama Kur'an'a sınıksız sarıldıkça Allah'a kavuşacağımı hissediyorum. Mutlu oluyorum. İnsan Allah'a kavuşacağını hissettiğinde hiç üzülür mü?
- K2: Varlığımı fark ettim.
- K3: Rabbimin bu dünyada verdiği nimetlerin hesabını nasıl vereceğim diye düşünüyorum. Çok değil ama sevdiklerime kavuşacak mıyım kaygısı taşıyorum.
- K4: Ben ikram etmeyi çok seven birisiyim. Kur'an'daki ahiret anlayışını öğrendikten sonra daha çok insana ikram etmek istedim. Çünkü asıl arzum ahirette de Peygamberimize hizmet etmektir. Bu dünyada ne ekersen ahirette onu biçerim diye düşünüyorum.
- K5: Daha çok sevap işlemeye, iyilik yapmaya odaklanıyorum.
- K6: Ben cennet tasavvurundan ve nimetlerinden ziyade Allah'a kavuşmanın arzusundayım. Bundan dolayı Kur'an'ı okuma, öğrenme gayretindeyim.

- K7: Ben cezaevinde kalmış biri olarak şunu rahatlıkla dile getirebilirim; kötü biriysen ve kötülük yapıyorsan bunun cezasını mutlaka çekeceksin. Kur'an'a baktığımızda da kötü yaşamadığım müddetçe korkum yok.
- K8: Dünyada çok yanlışlar yaptım. Rabbim telafi etmem için bir imkân verdi. Ahirette ise bir daha bu imkânı bulamam o yüzden Kur'an'a sınıksız sarılmaya, Kur'an meclislerinde yer almaya gayret ediyorum.
- K9: Kur'an okudukça hala bir şansımın olduğuna, bir şeyleri değiştirebileceğime inancım arttı. Ne kadar cehennem ayetleri ürkütse de cennet ayetleri ve Allah'ın engin rahmeti umudumu canlı tutmamı sağladı.
- K10: Elimden geldiğince iyi bir insan olmaya çalışıyorum.
- K11: Kur'an okudukça, öğrendikçe korkularım, kaygılarım azaldı. Allah'ın merhametinin, affetmesinin çok zengin olduğunu fark ettim. Bu da beni daha çok Kur'an okumaya, daha çok öğrenmeye sevk etti. Hatta dualarımda daha çok Kur'an okuyup daha çok şey öğrenmeden canımı alma Allah'ım diye yalvarıyorum.
- K12: Kur'an okudukça, ahiretle ilgili bilgileri öğrendikçe şunun farkına vardım. Bu dünyada sıkıntılarım hiç bitmiyor. Dertlerim bitmiyor. Ancak ahiret ise bu dünyanın tüm kahrını silip götürüyor. Benim için ahiret bu dünyadan kurtulma yoludur.
- K13: İster-istemez bir ürperti oluyor. Kur'an bana iki türlü yol sundu. Cennete götüren davranışlar ve cennetliklerin vasfını okudum. Bir de cehenneme götüren yollar ve cehennemlik kişilerin özelliklerini okudum. Kararı ben verecektim. Bu bilince erişince korkularım ve kaygılarım büyük oranda azaldı.
- K14: Ortada kaldım. Halen de öyleyim. Yani cennet ayetlerini okuyunca iştiağım artıyor. Cehennem ayetlerini okuyunca tedirgin oluyorum.
- K15: Kur'an okurken Allah'ın benden istediklerini yerine getirdiğimde mutlu olacağım bilincine eriştiğimde hayatım değişti. Ahirete dair düşüncelerim hep olumlu oldu. Kaygılarım Kur'an okudukça azaldı.

- K16: Her ne kadar anlatılsa da ben bizzat kendim Kur'an okuyup ahiret ayetlerini müşahade edince çok farklı duygulara kapıldım. Ahiretin varlığını kalben hissettim. Bazı ayetleri okurken çok üzıldüm bazı ayetleri okurken de çok şükrettim.
- K17: Ben bu noktada çok tedirginim. Çünkü çok soyut gelen şeyler bunlar. Zihnimde tam oturtamıyorum.

2.2.21. Alınan Kur'an Eğitiminin Bireyin Ahiret Algısında Ürkütücü veya Motive Edici Etkisi

Burada Kur'an eğitimi alıp bilinçlenen kursiyerde, eğitimin ahiret algısında nasıl bir etki bıraktığı aktarılmıştır.

- K1: Korku ve ümit arasındayım ama çok motive oluyorum. Sürekli cenneti arzuluyorum. Orada sevdiğime kavuşmayı hayal ediyorum. Bu düşüncelere dalmaya başladıkça hemen elime Kur'an alıp okuyorum.
- K2: Motive oluyorum. İyi açıdan bakıyorum. Çünkü Kur'an okuduğumda burada öğrendiklerim de hep şununla karşılaşıyorum; nasıl yaşarsan öyle ölürsün. Ben de Kur'an da Allah'ın bizden istediği şekilde yaşamaya gayret ediyorum. Bu da beni mutlu ediyor.
- K3: Elbette motive oluyorum. Bu dünyada onca imtihanda beni yalnız bırakmayan Allah orada da beni yalnız bırakmayacaktır diye umut ediyorum. Bu nedenle bol bol Kur'an okuyorum.
- K4: Kur'an eğitimi benim moral ve motivasyonumu artırıyor. Tek korkum yaptığım amellerin, ibadetlerin boşa gitmesidir. Ahirette iflas edenlerden olmak istemiyorum. O yüzden Kur'an'ı daha doğru daha güzel okumaya gayret ediyorum.
- K5: Öğrendikçe, ahirete karşı bilincim arttıkça motive oluyorum.
- K6: Geçmişte korkutularak anlatılmasının etkisini hala taşımakla beraber ahiret algısı bende motive edici bir etki bırakıyor.
- K7: Geçmişimi düşündüğümde ürkütüyor beni. Şimdi ise beni umutlandırıyor ve motive ediyor. Bazı ayetleri okuyunca korkuyorum.

Bazı ayetleri okuyunca umutlanıyorum. Korku ve umut arasındayım. Şimdi mutlu hissediyorum.

- K8: Motive oluyorum. Çünkü eskisi gibi Allah'ın sevmediği, yasakladığı ortamlarda bulunmuyorum. Kur'an okuyorum. İbadet ediyorum. Allah'ı seven insanların olduğu ortamlardan ayrılmıyorum. Rahmet ve mağfiret sahibi olan Allah'ın beni affedeceği umudunu yüreğimde taşıyorum
- K9: Artık daha motive oluyorum. Cenneti düşündükçe yaşama azmim, isteğim canlanıyor. İbadetlere düşkünlüğüm de arttı. Kur'an'la daha çok vakit geçirmeye gayret ediyorum.
- K10: Kur'an okudukça rabbimin beni terk etmeyeceğini, beni yalnız bırakmayacağını hissediyorum. Bu durum ahiret noktasında da beni motive ediyor.
- K11: İlk zamanlar çok korkmuştum. Eğitimi alıp Kur'an okumaya devam ettikçe motive olmaya başladım.
- K12: Bu konuda araftayım hem çok korkuyorum hem de umut doluyum. Kur'an okudukça Allah'tan çok korkuyorum ama yine Allah'a sığınıyorum. Bu duygu beni dengede tutuyor ve iyi hissediyorum.
- K13: Eninde sonunda bu dünyadan gideceğim. Bunu kabullendim. Ürkütücü veya motive edici olarak görmüyorum. Ancak Kur'an okurken kaygılarımın azaldığını hissediyorum.
- K14: Bu eğitimde şunu net olarak anladım. Kur'an da yapmamam gereken davranışlardan uzak bir şekilde hareket etmeye başlayınca motive olduğumu hissettim.
- K15: Beni motive ediyor. Çünkü ben Kur'an okuduğumda ahiretle ilgili neyin doğru neyin yanlış olduğunu görüyorum. Doğru olanları yaptıkça bu dünyada huzurlu oluyorum. Ahirete de umutla bakıyorum.
- K16: Ahiretle ilgili belli bir şuur sahibi olduktan sonra motive olmaya başladım. Akrobalarımın biri vefat ettiğinde veya herhangi biri öldüğünde onun bu dünyadan kurtulduğuna sonsuz aleme gideceği için bir geçiş yaptıklarını düşünüyorum. Hayatını kaybedenlere artık

acıyarak bakmıyorum. Çünkü onların imtihanı bitirdiklerini düşünüyorum. Bu duygular beni sakinleştiriyor.

- K17: Benim bütün korkum günahlarımın sevaplarımdan ağır gelmesidir. Beni bu düşünce motive ediyor. Kur'an'ı bu düşünce ile okuyorum. İbadetlerimi bu düşünceme göre yapıyorum. Çünkü Kur'an da anlatılan, öğrendiğim cehennemden çok korkuyorum.

2.2.22. Alınan Kur'an Eğitiminin ve Öğreticinin Ahiret Kaygısı Bağlamında Bıraktığı İzler

Bu başlıkta ise hem alınan Kur'an eğitiminin hem de öğreticinin kursiyerde ahiret kaygısı çerçevesinde bıraktığı etkilere yer verilmiştir.

- K1: Bu eğitimi iyi ki almışım. Öğreticimle iyi ki tanışmışım. Allah'a her gün şükrediyorum. Öğreticim ahirete karşı bakış açımı değiştirdi. Kaygılarımın azalmasına vesile oldu. Kur'an öğretirken bu konulara özel temas edip bize Allah'ın merhametini şaşmaz adaletini çok iyi aktardı. Bu eğitimi herkesin almasını ve böyle anlatan hocaların çoğalmasını istiyorum.
- K2: Aldığım eğitim ve öğreticim yaşama bilincimi arttırdı. Boşlukta değil de Kur'an'la, ilimle meşgul olup kendini doldurmak ve hayata öyle bakıp hayatı dolu dolu yaşamak hissiyatını oluşturdu bende.
- K3: Çok olumlu düşünceler taşıyorum. Bazen bunalıma girdiğim zamanlar öğreticim bana cenneti hatırlatıyor. Cennetle ilgili ayetleri okuyunca çok mutlu oluyorum. Sıkıntılı zamanlarımda ahiretin varlığını bilmem, orada Allah'ın adaletle hükmedeceğine olan inancım beni huzurlu hissettiriyor. Bu dünyadaki tüm sıkıntıların bir gün biteceğini ve ahirette cennette hiçbir zorluk yaşamayacağımız bilinci burada çok güzel verildi.
- K4: Aldığım eğitim ve öğreticim ahirete dair bana korku ve kaygıyla bakmayı değil huzur ve sakinlikle karşılamayı öğretti. Bunun için çok mutluyum.

- K5: Çok uzun soluklu bir eğitim almamama rağmen gerek bu eğitim gerek öğreticim yol gösterici oldu. Kaygı, korku, tedirginlik hislerim bir nebze de olsa yatıştı.
- K6: Öğreticim elinden gelen gayreti gösteriyor ve ahirete karşı benim umudumu arttırıyor.
- K7: Bu eğitimi ve öğreticimi bırakmak istemiyorum. Geçmişi unutup, karanlık sayfalarımı kapatıp ahiretimi kurtarmaya gayret ediyorum.
- K8: Ben AMATEM’de tedavi gördüm. İlk zamanlar aldığınız madde kadar aşı vururlar bu da bir tedavi yöntemi orada. Ama burada öğreticim hiç öyle davranmadı. Bana yaklaşımı her zaman samimi ve içtendi. Beni görmesin diye uzaklaşmaya çalışırdım. Hep benim yanıma gelip benimle ilgilenirdi. Onun bu ilgisi ve aldığımız bu eğitim benim ahirete dair umutlarımı çok artırdı. Yalnız ve çaresiz hissetmememe sebep oldu. Bu yüzden huzurlu hissediyorum.
- K9: Eğiticimin bakış açısı, yaklaşımı beni çok etkiledi. Ahiret deyince ürkütücü ve korkunç şeyler benim zihnimde belirirdi. Ancak bu eğitimle beraber ahiretin kaygı duyulacak bir şey olmadığını, Kur’an da bizden istenilen görevlerin, iyiliklerin bizi mutlu sona ulaştıracağını bilmek beni daha çok huzurlu hissettirdi. Kur’an’ı bu bilinçle okumak bana daha iyi geldi.
- K10: Eğiticim ahirete karşı pozitif bakmamı sağladı. Öğrendikçe ilimle, Kur’an’la daha çok vakit geçirmek istedim. Kaygılarım elbette var ama umudum daha fazla arttı.
- K11: Korkularım bir nebze hafifledi. Ama hala kendimi hazır hissetmiyorum. Eğiticim beni sürekli motive ediyor, Allah’ın merhamet yönünü daha çok anlatıyor bu durum beni olumlu etkiledi ve bana huzurlu hissettirdi.
- K12: İnsanım hata yapabilirim. Hatalarım ne kadar çok olursa olsun beni bağışlayacak bir ilahım var bunu hissediyorum. Kur’an okudukça, eğiticim Allah’ın merhametini anlattıkça ahirete daha umutlu bakmaya başladım.

- K13: Eğitirim s¼rekli bana olan inancını, hořg¼r¼s¼n¼, anlayışını eksik etmedi. Kaygılarımı ve korkularımı ¼ok iyi sezdi ve beni ¼ok iyi y¼nlendirdi. Eğitimi aldıktan sonra ahirete karşı bende daha ¼ok ¼alıřma arzusu ortaya ¼ıktı. Ahirete y¼nelik kazanımlar elde etme yolları aramaya başladım. Daha yolun başındayım ve ¼ok Kur'an okuyup iyi işler yapma niyetindeyim.
- K14: İlk zamanlar Kur'an eğitimini başaramayacağımdan ¼ok korkmuştum. Eğitirim zamanla beni motive ettikçe, bana olan inancını dile getirdikçe benim de azmim arttı. Bug¼n artık o eski korkularım, kaygılarım yok. Bilin¼lendikçe Allah'a olan sevgim korkumun ¼ok ¼n¼ne ge¼ti. şimdi daha bir istekle Kur'an okumak istiyorum.
- K15: Olumlu etkiler bıraktı. ¼ğrendikçe, Kur'an okudukça ř¼kr¼m arttı. Eğiticimin şefkat dolu yaklaşımı, arkadaşça olan tavrı ahirete yaklaşımındaki o rahatlatıcı üslubu beni de ¼ok huzurlu biri haline getirdi.
- K16: Umut doluyum. Kur'an da okuduğum cennetliklerden olmayı istiyorum. Eğitirim de bu s¼re¼te bana ¼ok şey kattı. Benim zihnimde ahiret korkulacak ve endişe duyulacak bir yer değil asıl varılacak ve kavuşulacak yer olarak kaldı.
- K17: Ben Kur'an'ı hayatına uygulayan insanlardan ¼ok etkilenirim. Eğitirim de ¼ğrettiklerini yaşayan bir insan olunca ben bu eğitimden daha ¼ok verim aldım. Anlattıkça etkileniyorum. Bende daha ¼ok ¼ğrenip hayatıma uygulamak istiyorum. Ancak bu noktada şeyle bir korkum da ortaya ¼ıktı; bazı yasak olan filleri yapmaktan geri duramıyorum. Gıybet, dedikodu gibi dinimizce yasaklanan davranışlara bazen kendimi kaptırıyorum. Bunların amellerimi boşa ¼ıkarmasından korkuyorum.

2.2.23. Elde Edilen Bulgular

¼alıřmamızda konumuzla ilgili kavramları ele aldıktan sonra 25-40 yaş gurubu ve ¼ğreticileri ile g¼r¼řme ger¼ekleřtirilmiřtir. Bu g¼r¼řmeler etik kurallar gereği sade bir anlatım diliyle deşifre edilmiştir. Elde ettiğimiz bu veriler demografik ¼zellikler,

Kur'an eğitiminin yaşama sevincine yansması ve Kur'an eğitiminin ahiret kaygısına yansması şeklinde üç tema etrafında maddeler halinde değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra Kur'an eğitimine dair olumsuz eleştirilere de yer verilmektedir.

2.2.23.1. Demografik Özellikler

- Kadınlar erkeklere oranla bu eğitime daha fazla ilgi duymaktadır.
- Kadınların bu eğitime katılım oranı daha fazladır.
- Eğitim alma saatleri kadınlara daha uygundur.
- Kadınlar daha geniş saat aralıklarında eğitim görmektedir.
- Erkekler kadınlara oranla daha dar saatler aralığında eğitim almaktadır.
- 35-40 yaş arası bireyler eğitimde çoğunluğu oluşturmaktadır.
- 25-30 yaş arası eğitimde en az katılım sağlayan bireylerden müteşekkildir.
- 25-30 yaş arası grup Kur'an eğitimine kendilerini geliştirmek adına ağırlık verirken 30-35 yaş arası grup Kur'an eğitimi etrafında oluşan olumlu çevreden etkilenmektedir.
- Yaş arttıkça eğitime olan ilgi de artmaktadır.
- Kur'an eğitiminde en çok verim 35-40 yaş arası kesimden alınmaktadır.
- Evli olup çocuğu olmayan veya yeni evlenmiş bireylerin katılım oranı evli ve birden fazla çocuğu olanlara göre düşüktür.
- Evli ve çocuklu bireyler eğitime yoğun ilgi göstermektedir. Bu noktada 4-6 yaş Kur'an kursunun etkisi çok yüksektir. Çocuklar 4-6 yaş kursunda eğitim alırken velileri de ihtiyaç odaklı kurslarda ve Kur'an kurslarında eğitim almaktadır.
- Bekar olan bireyler eğitime sık katılamamaktadır. Bunun özel nedenleri olduğu gibi çalışma saatlerinin uyuşmama problemi de önemli bir etkidir.
- Eğitime katılan bekar ve dul olan bireylerin tamamı kadınlardan oluşmaktadır.

- Evli olan katılımcıların ailesine ve çocuklarına daha iyi örnek olmak adına bu kurslarda eğitim aldığı saptanmaktadır.
- Kur'an eğitimine katılan bireylerin eğitim seviyesi kahir ekseriyetle lise ve üniversite düzeyindedir.
- Kur'an eğitimi veren eğitimcilerin öğrenim seviyeleri lisans ve lisansüstü seviyesindedir.
- Eğitici ve kursiyerin eğitim seviyesinin yüksek olması Kur'an öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Kur'an eğitimi kalitesinin üst düzeyde olduğunu göstermektedir.
- Ortaokul ve ilkokul mezunu 25-40 yaş gruplarda çok az bulunmaktadır. Ülkemizin gelişmişlik durumu, eğitilmiş bireylerin çoğalmasa gibi faktörler bu noktada etkili olmuştur.
- Katılımcı kursiyerlerin büyük kısmı ev hanımlarından oluşmaktadır. Ev hanımlarının memur ve işçi kesimine oranla zamanlarının daha geniş olması, aynı çevrede bulunan ev hanımlarının birbirlerine tavsiyede bulunmaları başlıca etkenlerdir.
- Ev hanımlarının Kur'an eğitimi almalarındaki bir diğer faktör ev işlerindeki kısır döngü ve kendilerini geliştirme arzusudur. Her gün aynı işleri yapmak onları bunalıma sevk etmektedir. Gündelik rutinleri onların dengesini bozmaktadır. Kur'an eğitimi için düzenli kursa gitmeleri devamlı Kur'an okumaları kendilerinde iç huzuru ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada sürekli bir şeyler öğrenip kendi üzerlerine koymaları onları daha mutlu hissettirmektedir.
- Memurların da işçilere oranla bu eğitime rağbet gösterdiği görülmektedir. Özellikle esnek çalışma saatlerine haiz memurlar Kur'an eğitimini tercih etmektedir.

2.2.23.2. Kur'an Eğitiminin Yaşam Sevincine Yansıması

- Kur'an eğitimine katılan bireylerin eğitim öncesi yaşam sevinçleri çoğunlukla düşüktür.
- Kursiyerlerin bir kısmı eğitimi eksikliklerini tamamlama, Kur'an'a olan merak, Kur'an'ı öğrenme isteği bağlamında tercih etmiştir.

- Kursiyerlerin başlarına gelen ölüm, kaza vb. olaylardan sonra Kur'an eğitimine yöneldiği görülmektedir.
- Psikolojik ve ruhsal bunalımlar yaşayan kursiyerin de Kur'an eğitimi tercih ettikleri saptanmaktadır.
- Geçmişte yaptıkları hatalar sebebiyle oluşan manevi boşlukları doldurmak isteyen kursiyer portföyü de vardır.
- Çevresinde Kur'an eğitimi alan kimselerden, okunan Kur'an dan etkilenip Kur'an eğitimi almak isteyen kursiyerde bulunmaktadır.
- Kur'an öğrenmeye başlamasıyla beraber kursiyerin mental açıdan toparlandığı görülmektedir.
- Kursiyerin Kur'an okuma ve öğrenme isteği yaşama dair bakış açısında olumlu değişimlere sebep olmuştur.
- Kur'an okumak, öğrenmek kursiyerde huzur ve ruhsal dinginlik hislerini belirginleştirmektedir.
- Kur'an okuma eylemini terk eden kursiyerde depresif belirtiler ortaya çıksa da tekrar Kur'an eğitimine devam etmekle beraber duygusal toparlanmalar yaşanmaktadır.
- Kur'an eğitimi, özgüven problemi yaşayan kursiyerde iyileştirici bir etki bırakmaktadır.
- Kur'an öğrenimi kursiyerde başarmanın verdiği hazzın yanında çok yoğun manevi duygularda barındırmaktadır. Eğitimi alan çoğu kursiyer Kur'an okuma ve dinleme esnasında yaşadıkları hislerin yoğunluğu sebebiyle gözyaşlarına hâkim olamamaktadır.
- Kur'an eğitimi sema yoluyla aldıklarında öğrenme noktasında hatalarını ve yanlışlarını fark eden kursiyer çoğunluktadır.
- Kur'an'ı kurrâ hâfızlardan veya bir kâri'den dinleyen kursiyer manen huzur bulmaktadır.
- Kur'an kıraati kursiyeri mutlu etmektedir.
- Arz yoluyla Kur'an öğrenmek kursiyeri geliştirmektedir.
- Arz yoluyla alınan Kur'an eğitimi kursiyerde daha kalıcı bir etki bırakmaktadır.

- Kur'an kıraati kursiyerde aldığı eğitimin karşılığını görme noktasında motive edici etkiler bırakmaktadır. Kursiyer de Kur'an okudukça özgüveninin artması, medeni cesaretini arkadaş ortamında ifade edebilmesi gibi yetilerini geliştirmektedir.
- Kursiyer Kur'an'ı dinlediğinde veya okuduğunda kendini yaratanla muhabbet halinde hissetmektedir. Bu duygu kursiyeri mutlu ettiği gibi ona manevi bir güç de katmaktadır.
- Kursiyer Kur'an'ın iyileştirici etkisi olduğuna inanmaktadır. Kur'an ayetlerini ezberleyip moral ve motivasyonunu en üst düzeyde tutmaktadır.
- Sema ve arz yoluyla eğitim alan kursiyer fem-i muhsin yoluyla da etkin bir şekilde Kur'an öğrenmektedir.
- Fem-i muhsin yöntemiyle Kur'an öğrenen kursiyer keyif almaktadır. Bunun nedeni Kur'an kıraatini en iyi şekilde uygulayabilmek adına daha yoğun gayret göstermeleridir. Bu gayretlerinin karşılığını alan kursiyer kendini mutlu ve gururlu hissetmektedir.
- Kur'an tilaveti yapan kursiyer Allah'ın kendine değer verdiği hissiyatına kapılmaktadır. Bu da kursiyeri ulvi bir amaca yönlendirip yaşamdan keyif almasını sağlamaktadır.
- Kuran eğitimi alan kursiyer hayata umutla bakmaktadır.
- Kuran eğitimi alan kursiyer yaşadığı olaylara daha soğukkanlı yaklaşmaktadır.
- Kur'an eğitimi alan kursiyer ailelerine karşı daha hoşgörülü ve merhametli davranışlar sergilemektedir.
- Kursiyer Kur'an okudukça karamsarlığın yerini daha olumlu duygular almıştır.
- Kursiyer Kur'an okuyup öğrendikçe beslenmesine daha çok dikkat etmekte, öncesinde tesettürlü olmayan kadınlar tesettüre girmekte, tesettürlü olan kadınlar da giyimine daha çok dikkat etmektedir.
- Kuran eğitimi alan kursiyer hayatının merkezine Kur'an'ı yerleştirip çevresine Kur'an temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

- Kaygılı ve panik yapıya sahip kursiyer Kur'an okuyarak ve dinleyerek daha sakin ve dingin bir yapıya kavuşmaktadır. Bu durum kursiyere ve çevresindekileri de çok olumlu etkilemektedir.
- Kursiyer Kur'an okumaktan aşırı keyif almakta hatta bu işi daha ileriye götürüp hafızlık eğitimine başlamaktadır.
- Kursiyer Kur'an okudukça zararlı alışkanlıklarından da uzaklaşmakta ve konuşma üslubuna daha çok dikkat etmektedir.
- Yapı itibari ile kavgaya ve tartışmaya meyilli kursiyer Kur'an okuyup dinledikçe bu olumsuz davranışlarından vazgeçmektedir. Burada dikkat çeken husus Kur'an eğitiminin hemen etkisini göstermesi olmuştur. Yaşanan hüznün bile Kur'an okumanın, öğrenmenin gecikmişliği ile ilgili olup eğitimi aldıkça yerini sevince bırakması yaşama sevincine çok yüksek ve olumlu katkı verdiğinin açık delilidir.
- Kursiyer Kur'an okuyup dinledikçe insanlara ve kendisine yanlış gelen davranışlara karşı daha hoşgörülü bir tavır takınmakta ve aynı zamanda kendini ifade etme konusunda daha özgüvenli olmaktadır
- Kur'an eğitimi alan ve okuyan kursiyer vesveselerinden kurtulmakta bunun yanı sıra öğrenme isteği artmaktadır.
- Kursiyer Kur'an okudukça okuduğunu anlayabilmek için tefsir meal gibi alanlara ilgi duymaya başlamaktadır
- Öfke kontrolünü sağlayamayıp empati yapamayan kursiyer Kur'an öğrenip okudukça yavaş yavaş öfkesine hâkim olmakta ve empati kurmaya yönelmektedir.
- İnsanlara üstten bakma özelliğini fark eden kursiyer Kur'an okuyarak insanlarla iletişimini iyileştirip kibirli yaklaşımını terk etmektedir.
- Kursiyer Kur'an'ı öğrenip okumaya başlayınca çevresindeki olaylara Allah rızası kazanma bakış açısı ile bakmaya başlamaktadır. Bu bakış açısı kursiyerin daha sosyalleşmesini sağlamakta ve arkadaş çevresini artırmaktadır.
- Kur'an'ı kalabalık ortamlarda okumaya başlayan kursiyer kendini daha özgüvenli ve cesaretli hissedip mutlu olmaktadır.

- Kursiyer Kur'an eğitimi ile ön yargılı, keskin ve sert tavırlarından kurtulup insanlara farklı bir bakış açısı ve empati ile yaklaşmaya başlamakta ve Kur'an okudukça yaptığı her işi daha özenli yapmaya başlamaktadır.
- Kursiyer Kur'an eğitimi almaya başladıktan sonra ruhen arınmış ve rahat hissetmekte bunun beraberinde günlük yaşamı düzene girip yapmak istediği gündelik işleri daha kolay yapabildiğini fark etmekte bu da kursiyeri motive etmektedir.
- Kur'an öğrenmeye başlayan kadın kursiyer manevi açıdan kendine uygun gördüğü ve istediği şekilde tesettüre girmektedir.
- Kur'an eğitimi almaya başlayan kursiyer tesettürüne daha dikkat etmekte, çocukları sevdiği halde öfkesine hâkim olamazken Kur'an okudukça çevresine ve çocuklara daha hoşgörülü ve anlayışlı yaklaşmaktadır.
- Kursiyer Kur'an okudukça önceden kendisini demoralize eden olaylara farklı bir bakış açısı ile bakarak olaylardan kendisine dersler çıkarmaktadır.
- Kur'an eğitiminden önce ön yargılı ve aşırı eleştirel yaklaşımli olan kursiyer Kur'an eğitimi almaya başladıktan sonra olaylardan ders çıkarmaya ve yapıcı olmaya gayret etmektedir.
- Kursiyer Kur'an öğrenip okudukça agresif sinirli ve sitemkâr yaklaşımlarının iç huzurunu bozduğunu fark etmekte ve bu durumdan olaylara Kur'an nazarıyla bakarak kurtulmaktadır.
- Kursiyer Kur'an eğitiminden önce Kur'an'la ilgili çok az bilgiye sahip olduğunu fark etmekte fakat öğrendikçe, okudukça rahatladığını hissetmekte bunun yanı sıra öğrendiklerini çevresiyle paylaşmaktadır.
- Kursiyer Kur'an eğitimi alıp öğrendikten sonra hayata karşı farkındalığını yükseltmekte, çevresindeki olaylara, durumlara ve insanlara hikmetle bakmaya başlamaktadır.
- Kursiyer Kur'an eğitimi aldıktan sonra Kur'an'ın hayattaki başarılarla vesile olduğunu görmektedir.

- Sağlık sıkıntısı yaşayan kursiyer Kur'an eğitimi aldıktan sonra Kur'an okuyarak motive olup bu sayede hastalığından kurtulmaktadır. Kursiyer hastalık sürecinde diğer hastalara Kur'an'ı tavsiye edip onların da Kur'an okumalarına vesile olmaktadır.
- Kur'an eğitimini tamamlamış kursiyer Kur'an'ın her açıdan insanı hayata bağladığını anlamaktadır.
- Yakınını kaybetmiş kursiyer Kur'an eğitimi aldıktan sonra sıkıntılarının yavaş yavaş geçtiğini hissetmektedir.
- Kur'an eğitimini tamamlayan kursiyer hayatın her noktasında Kur'an'ın olumlu etkilerini görmektedir.
- Kur'an eğitiminden sonra kursiyerin dünyaya bakışı olumlu yönde değişmektedir. Kur'an eğitiminden sonra hayatlarının düzene girdiğini, vakitlerinin daha bereketli olduğunu, iş hayatının ve yaşamın getirdiği stresle daha kolay baş edebildiği gözlemlenmektedir.
- Kur'an eğitimini tamamlayan kursiyer daha fazla Kur'an okuyup ezberleme çabasına girip daha mutlu yaşamaya başlamaktadır.

2.2.23.3. Kur'an Eğitiminin Ahiret Kaygısına Yansıması

- Kursiyer Kur'an eğitimi almadan önce ahiretle ilgili kısıtlı bilgiye sahiptir.
- Kursiyer Kur'an eğitimi almadan önce ahiret karşsı korku ve kaygı beslemektedir.
- Kursiyer eğitimden önce ahiret tasavvurunu soyutluğundan dolayı algılayamamaktadır.
- Kursiyerlerin büyük çoğunluğu ahiretle ölümü aynı payda da değerlendirmektedir. Kursiyerin ahiret algısının temelinde ölüm yatmaktadır.
- Kursiyer Kur'an eğitiminden önce ölümden ve ölüm sonrası ahiret hayatından endişe etmektedir. Kursiyerlerin azımsanmayacak kısmı bu nedenle Kur'an eğitimi almak, Kur'an öğrenmek, Kur'an okumak istemektedir.

- Kursiyer eğitimin başlarında Kur'an'da gördükleri ahiret tasavvuru karşısında tedirgin hissetmektedir.
- Kuran eğitimi kursiyerin Ahirete olan farkındalığını arttırmaktadır yani eğitimden önce insanların kalbini çok rahat bir şekilde kıran bir yapıya sahip olan kursiyer yaptığı hareketin yanlışlığının ve karşılığını görecektir olmasının bilincine erişmektedir
- Kursiyer ahiretle ilgili ayetleri okurken kâfirlerin görecekteleri azapları karşısında çok şaşırmakta ve ürkümekte bir yandan da müminlerin göreceği muameleler karşısında umut dolmakta ve sevinmektedir.
- Dini hassasiyetleri olmayan bir ailede büyümüş ve geçmişinde çokça hata yapan kursiyer ahiretle ilgili ayetleri okurken veya dinlerken yaptığı hataları hatırlamakta ve bu duruma karşı elinden geldiğince iyilik yapmaya ve iyi işlere yönelmeye gayret etmektedir.
- Ahiretle ilgili bilgiye sahip olan kursiyer Kur'an eğitimiyle beraber Kur'an da okuduğu ahiret ayetlerini tam anlamıyla kavradığını düşünmektedir.
- Kursiyer Kur'an'daki ahiret tasavvurunu okudukça ve öğrendikçe dünyanın geçici olduğunun farkına varmaktadır. Geçici olan şeylerin kendisinde kalıcı üzüntüler bırakmasının anlamsızlığını fark edip yaşama daha olumlu bir açıdan bakmaya başlamaktadır.
- Kur'an'daki ahiret tasavvurunu okuyan öğrenen kursiyer varlık olarak dünyadaki konumunun ve değerinin bilincine varmaktadır.
- Ahiretle ilgili ayetleri okuyan kursiyer gün içerisinde kendi muhasebesini yapmaktadır. Yani ölmeden önce kendisini hesaba çekmektedir. Bu davranışı kursiyerin hayatına olumlu bir etki yaparak daha dengeli bir yaşama ulaşmasını sağlamaktadır.
- Eğitimden önce çok farklı hayatı olan kursiyer Kur'an eğitimiyle birlikte ahiretle ilgili ayetleri okudukça kendisine bir şans daha verildiği düşüncesine kapılmakta ve bu imkânı en iyi şekilde değerlendirmeye gayret etmektedir. Bunun sonucunda kursiyer yaptığı hatalarda ısrar etmemekte, Kur'an ve ilim meclislerinde sıkça bulunmakta, hayır

işlerinde ve hayır kurumlarında gönüllü olarak görev almakta ve bu şekilde içsel huzuru tatmaktadır.

- Kur'an da anlatılan ahiret olgusuna karşı kursiyer Allah'ın merhametinin affediciliğinin çok engin olduğunu fark etmektedir bu durum kursiyerde korku ve kaygı hissini azaltıp Allah'a kavuşma arzusunu ortaya çıkarmaktadır
- Kur'an'da anlatılan ahiret tasavvuru kursiyerde Kur'an okuma ve ibadet etme isteğini çoğaltmaktadır. Örneğin kursiyer ikram etmeyi çok sevmekte ve insanlara daha çok ikramda bulunmaktan haz almaktadır
- Kur'an'daki ahiret olgusunu okuyup öğrenen kursiyer cennet tasavvurundan ve cennet nimetlerinden etkilenmektedir bunun sonucunda kendisini cennete götürecek müminlerin özelliklerinin olduğu ayetlere odaklanmaktadır bu ayetleri okudukça kendini daha motive olmuş hissetmektedir
- Sayıları çok az olsa da bir takım kursiyer Kur'an da anlatılan cennetler ve nimetlerinden ziyade Allah'a kavuşmayı amaç edinmektedirler bundan dolayı Kur'an'ı bolca okuyup ibadetler yapmaktadırlar
- Kur'an'da anlatılan ahiret tasavvuruna karşı kursiyer dünyada sıkıntıların ve dertlerin, meşguliyetlerin bitmediğinin farkına varmaktadır. Böylelikle ahireti bir kurtuluş olarak görmektedir.
- Kursiyerlerin büyük bölümü ahiret tasavvuruna karşı sürekli gelgit yaşadıklarını düşünmektedir cennet ayetlerinde ümidi hissederken cehennem ayetlerinde ise kaygıları artmaktadır ancak bu durum kursiyeri hayata karşı mücadele etme gücünü artırmaktadır yani kursiyer kendini ne rehavete kaptırmakta ne de büsbütün karamsarlığa itmektedir. Bu orta yol kursiyerde hem ahiret kaygısını azaltmakta hem de yaşama sevincini artırmaktadır.
- Kur'an eğitimi alan kursiyer ahirete karşı daha ümit var olmaktadır. Bu durum kursiyerde Kur'an okuma arzusunu çoğaltmaktadır.
- Kur'an eğitimi tamamlayan kursiyer ahiret olgusuna karşı daha çok bilinçlenmektedir. Bilinci artan kursiyer Allah'ın merhametini ve

kuşatıcılığını hissetmektedir. Bu hisler kursiyeri daha çok Kur'an okumaya sevk etmektedir.

- Kimi kursiyer ahirette amellerinin boşa gitmesinden korkmaktadır. Bu yüzden Kur'an'ı en doğru şekilde okumaya gayret etmektedir.
- Kur'an eğitimi alan kursiyerde ahirete karşı olumsuz bakış açısı değişmektedir Kur'an eğitimi alan kursiyerin ahiret kaygıları azalmaktadır.
- Öğreticiler Kur'an eğitimi verirken merhamet ve şefkat temelli bir yaklaşım benimsemektedir.
- Öğreticiler Kur'an eğitiminde birçok metot kullanmaktadır. Her ne kadar kalabalık kursiyer grubuna hitap etseler de her bir kursiyerle özenle ilgilenmektedir.
- Öğreticiler Kur'an eğitimi verirken kursiyeri sürekli motive etmektedir. Bu durum kursiyerin Kur'an okuma iştiağını artırmaktadır.
- Öğreticiler Kur'an eğitimi verirken genelde kişiye özel davranmaktadır. Bu durum kursiyeri özel hissettirmekte ve eğitimden daha çok verim alınmasını sağlamaktadır.
- Öğreticiler Kur'an eğitimi verirken Kursiyerin ahirete karşı kaygılarını tetiklemeyip ahiretle ilgili ayetleri somutlaştırarak zihinlerde sağlıklı bir zemine oturtmaktadır. Bu yaklaşım kursiyeri motive etmekte, kaygılarını azaltmakta, yalnız hissetmemelerini sağlamaktadır.

2.2.23.4. Olumsuz Yansımalar

- Kur'an eğitimi alıp Kur'an okumayı yeni öğrenen bazı kursiyer beşerî ilişkileri zayıflatacak, sosyalleşmeyi kısıtlayacak şekilde Kur'an okumaya vakit ayırmaktadır. Bu durum kursiyerin arkadaşlık ve akrabalık bağlarının zayıflamasına ve yalnızlaşmaya sebebiyet vermektedir.
- Kursiyerlerin bir kısmı Kur'an okuma eyleminde aşırıya kaçması nedeniyle gündelik işlerini aksatmakta ve sorumluluklarını tam

anlamıyla yerine getirememektedir. Bu yaklaşım kursiyerde kendini yetersiz hissetme duygusunu ortaya çıkarmaktadır.

- Geçmişinde birçok hata barındıran bir kısım kursiyer Kur'an eğitimi aldıktan sonra ahiretle ilgili ayetleri okudukça geçmişinden ötürü kaygıları artmakta ve huzursuzluğa kapılmaktadır.
- Kur'an eğitimini alan bir kısım kursiyer zaman ve mekân fark etmeksizin Kur'an okumak veya dinlemektedir. Bu davranış kimi çevrelerce uygun bulunmamakta ve hoş karşılanmamaktadır.
- Kur'an eğitimini agresif bir öğreticiden alan kursiyer Kur'an okumaya veya dinlemeye mesafeli yaklaşmaktadır.

3. SONUÇ

Kur'an, indirildiği ilk dönemden itibaren insanları maddi ve manevi karanlıklardan, huzur ve mutluluk dolu aydınlığa çıkarma şiarını taşımıştır. Kur'an'ı tebliğ eden Hz. Peygamber de çağlar üstü örnekliğini her şartta insanlara göstermiştir. Doğal olarak Kur'an, Müslüman toplumların hayat rehberi konumuna gelmiştir. Bu şekilde vasıflanmış bir kitabı öğrenmek, okumak Müslüman toplumlarda yaşayan bireylerin vazgeçilmez rutinleri olmuştur. Ancak yaratılış gereği ve pratik yaşamda her insan eşit fırsatlara sahip olamamıştır. Ne yazık ki Kur'an eğitimi noktasında da küçük yaşta bu eğitimi alan insan kadar alamayan bireyler de olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı da kendi bünyesinde ihtiyaç odaklı Kur'an Kursları açarak Kur'an eğitimini erken yaşlarda alamayanların ihtiyacına cevap vermiştir. Bu araştırmada 25-40 yaş arası bireylerin Diyanet İşleri Başkanlığında aldıkları Kur'an eğitiminin kaliteli ve verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gerek eğitim-öğretim metotları gerek öğreticilerin kursiyerlere yaklaşımları eğitimde istenilen başarıları ve hedeflenen amaçları gerçekleştirmiştir. Buna ek olarak 25-40 yaş arası kursiyerin Kur'an eğitimini profesyonel anlamda aldığı yerin Kur'an Kursları ve ihtiyaç odaklı kurslar olduğu da belirlenmiştir. Kur'an eğitimini diğer eğitimlerden ayıran en büyük özelliklerden birisi hiç şüphesiz insan ruhuna direkt etki etmesidir. Kursiyerlerden alınan cevaplarda bu hususa dikkat çekilmiştir. Burada önemli olan bir başka durum ise eğitimin Kur'an'ın dinamik yapısını çok iyi yansıttığıdır. Çünkü Kur'an eğitimi salt bir şekilde öğrenime dayalı değildir. Aynı zamanda insanı öğretici, motive edici ve harekete geçirici bir yapıya sahiptir. Bu yüzden teknik olarak veya teorik olarak bu meseleye bakılamayacağı da açıktır. Enteresan olan bir diğer mesele de Kur'an eğitiminin Allah'a yakınlaştırmacı tarafının bulunmasıdır. Kursiyerlerin çoğu bu eğitimde en çok hissettikleri duygulardan birinin Allah'a yakınlaşmak olduğunu ifade etmişlerdir. Bu hissiyat onları ekstra motive etmiştir. Kim bilir belki de hiçbir dini eğitim insanları bu denli yaratıcıya yakın hissettirmemiştir.

Günümüz Türkiye'sinde ve dünyasında insanlar belki de tarihin hiçbir döneminde olmadığı şekilde psikolojik ve ruhsal bunalımlar geçirmektedir. Buna bir çözüm üretmek için her millet ve devlet kendi usul ve yöntemlerini seferber etmektedir. Yapılan bu araştırma neticesinde 25-40 yaş arası eğitim alan grupların nesil

yetiştirdiği yani genelde ebeveyn oldukları gözlemlenmiştir. Bu da evlerinde daha fazla sorumluluk üstlendikleri gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bütün bunlara ek olarak ev hanımlarının bu yař grubunda son dönemlerde sık bunalıma girdikleri de saptanmıştır. İşte tüm bu problemlere Kur'an okuyarak, dinleyerek, manasını öğrenerek Kur'an ahlakı ile sorunlara çözüm ürettikleri görölmüştür. Ayrıca bu bakış ačíısıyla kurslarda oluşan kardeşlik, birlik-beraberlik ortamı da kelebek etkisi yaratmıştır. Kur'an eğitimi yaşam sevinci düşük olan kursiyeri rehabilite etmiş, yaşam sevinci yüksek olan bireylere de yaşama daha başka anlamlar katmayı öğretmiştir. Eđitimin sonunda ortak olan tek sorunun bu eğitimi daha önce alamamanın pişmanlığı olduğunu tüm öğreticiler gözlemlemiştir.

Kur'an eğitiminde İşlâm dininin temel ilkelerinden biri olan ahiret hayatına da sıklıkla vurgu yapılmaktadır. 25-40 yaş arası bireyler Kur'an'ı çoğunlukla cenazelerde dinlediklerini ve bilinçaltılarında ölümlü çağrıştırdığını ifade etmektedir. Bu durum bireylerde anlam veremedikleri bir kaygılanmaya sebep olmaktadır. Yaşadıkları trajik olaylar karşısında Kur'an'a yönelme yani Kur'an okuma, öğrenme arzusu ortaya çıkmaktadır. Kur'an eğitimini aldıktan sonra bireylerin ölüme karşı, ahiret olgusuna karşı kaygı hissi minimize olmaktadır. Kur'an tilaveti ve Kur'an da anlatılan ahiret tasavvuru 25-40 yaş arası bireylerde sakinleştirici bir etki bırakmaktadır.

Kur'an eğitimi, Kur'an kıraati, Kur'an'ı dinlemek 25-40 yaş arası bireylerin özellikle son dönemlerde kaybettikleri veya unuttukları güzel hasletleri tekrar canlandırmaktadır. Bu da Kur'an'ın insanların yaşama sevincini pozitif anlamda etkilediğini gözler önüne sermektedir. Diğer yandan 25-40 yaş arası bireyler, aldıkları Kur'an eğitimi ile ahirete karşı duydukları kaygılar ve korkuları Kur'an okuyarak, dinleyerek en az seviyelere indirmekte dahası ahiret olgusunun hissettirdiği mutlak adalet, engin merhamet ve günahların samimi yaklaşımlar sonucunda affedilmesi farkındalığına erişerek motive olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 8 Cilt. Kahire: Dâru’l-Hadîs, 1416.
- Altıkulaç, Tayyar. “Kisâî, Ali b. Hamza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/69-70. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Altuntaş, Halil - Muzaffer Şahin (ed.). *Kur’an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 22. bsk., 2012.
- Ardıç, Kadir - Polatçı, Sema. “Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10/2 (2008), 69-96.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din öğretiminde yöntemler*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 5. bs., 2011.
- Balcı, Ali. *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem Akademi, 12. bsk., 2016.
- Başkurt, İrfan. *Din eğitimi açısından Kur’an öğretimi ve yaz Kur’an kursları*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 1. bsk., 2007.
- Başkurt, İrfan. “İslam Eğitimine Dair Bazı Temel İlkeler”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (2002), 89-111.
- Beydâvî, Ebû Sa’îd ‘Abdullâh b. ‘Omer el-Şîrâzî. *Envâru’l-tenzîl ve esrâru’l-te’vîl*. thk. Muhammed ‘Abdurrahman el-Mar‘aşî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 1418.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Hüsrevcirdî. *es-Sünenü’l-kubrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata. 3 Cilt. Beyrut, 1424.
- Birişik, Abdulhamit. *Kıraat ilmi ve tarihi*. Nilüfer, Bursa: Emin Yayınları, 3. Baskı: Bursa 2018., 2018.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî el-Buhârî. *el-Câmi ‘u’s-sahîh*. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrâhîm el-Buhârî. *Sahîhu’l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Bugâ. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 5. Basım, 1414.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî el- *el-Câmi ‘u’s-sahîh*. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 1422.
- Buyrukçu, Ramazan. *Kur’an kurslarında din eğitimi ve öğretiminin verimliliği üzerine bir araştırma*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 1. bs., 2001.

- Cebeci, Suat. *Din eğitimi, bilimi ve Türkiye’de din eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1.bsk., 1996.
- Çelik, İmran. “Kur’an Eğitiminin Ahlaki Gelişim Üzerine Etkisi (Rize Merkez İHL Örneğinde)”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (2022), 964-993.
- Çetin, Abdurrahman. “Kur’an Öğretim Tarihi ve Öğretim Kurumları”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 95-101.
- Çetin, Abdurrahman. “Vakf ve İbtidâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/461-463. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Sa’îd. *el-Ahrufu’s-Seb’a li’l-Kur’ân*. ed. Abdulmuheymîn Tahhân. Mekke: Mektebet’u l-Menara, 1408.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kur’an Kursu, Kursiyer ve Bitiren Kursiyer Sayısı”. 05 Haziran 2023. Erişim 08 Haziran 2024. <https://stratejigelistirme.diyaret.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Kur’an Kursları Öğretim Programları”. 14 Mayıs 2018. Erişim 08 Haziran 2024. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/sayfa/465>
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. 4 Cilt. Delhi: el-Matba’atu’l-Ensâriyye, 1323.
- Ebû Hilâl, Hasan b. Abdullah b. Sehl el-Askerî. *el-Furûku’l-Luğaviyye*. Kahire: Mektebet’ü-Tevfikîyye, ts.
- Ebû Ubeyd, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *Fezâ’ilü’l-Kurân*. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1415.
- Ferrâ, Ebû Zekeriya Yahyâ b. Ziyâd b. Mansur el-Kûfî. *Meâni’l-Kur’ân*. Beyrut: Dârü’l-surûr, 1955.
- Hökelekli, Hayati. *Din psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 3. bsk., 1998.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: ed-Dâru’t-Tûnusiyye, 1984.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi’s-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu’avvad. 8 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmîyye, 1415.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *el-Metâlibu’l-Âliyye bi zevâ’idi’l-mesânidi’s-semâniyye*. 19 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru’l-Âsime, 1419.

- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Şuayb el-Arna'ût. 5 Cilt. Kahire: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- İbn Mucâhid, Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mucâhid et-Temîmî. *Kitâbu's-seb'a fî'l-kırâ'ât*. thk. Şevkî Dayf. Mısır, 1400.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Tabakâtu'l-kubrâ*. thk. İhsan Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1388.
- İbn Sînâ, Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ. *el-Kânûn fî't-tibb*. thk. Muhammed Emîn ed-Danâvî. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbn Zencele, Ebû Zur'a Abdurrahman b. Muhammed b. Zencele. *Huccetu'l-kırâ'ât*. 1 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale Naşirun, 1997.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *en-Neşr fî'l-kır'âati'l-aşr.*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Müncidü'l-mukriîn ve mürşidü't-tâlibîn*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1400.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409.
- Kara, İsmail. *Cumhuriyet Türkiye'si'nde bir mesele olarak İslâm*. İstanbul: Dergah Yayınları, 4. bsk., 2010.
- Karaçam, İsmail. *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.
- Karaköse, Şaban (ed.). *Etkili Din Öğretimi*. İstanbul: TİDEF Yayınları, 2. Basım, 2010.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 3. bsk., 2003.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 25 bs., 2013.
- Koç, Ahmet. "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 139-170.
- Korkmaz, Mehmet. "Kur'an Kurslarını Konu Edinen Tezler Üzerine Bir İnceleme". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 151-176.
- Köylü, Mustafa. *Yetişkinlik dönemi din eğitimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. bs., 2014.

- Kurt, İhsan. *Yetişkin eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 3. bs., 2014.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî. *el-Câmi li-Âhkâmî'l-kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1384.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. *Erişkin bireyin kendilik bilinci ve din eğitimi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1. bsk., 2001.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Muslim*. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsir. 8 Cilt. Cidde, Beyrut: Dâru'l-Minhâc; Dâru Tavki'n-Necât, 1433.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Muslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 1374.
- Nazlı, Kemal - Özer, Niyazi. "Yöneticilerinin Gözünden Halk Eğitimi Merkezlerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/2 (31 Ağustos 2021), 1421-1451.
<https://doi.org/10.17679/inuefd.979837>
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *Sünenü'l-kubrâ*. thk. Hasan Abdulmun'im. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1421.
- Neuman, W. Lawrance - Özge, Sedef. *Toplumsal araştırma yöntemleri*. İstanbul: Yayınodası, 1. bs., 2007.
- Öcal, Mustafa. *Din eğitimi ve öğretiminde metodlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 3. bsk., 1999.
- Öngören, Reşat. "Tarikat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/95-105. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî. *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 1420.
- Sağlam Arı, Güler - Çına Bal, Emine. "Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi". *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/1 (2008), 131-148.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Dinler tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi, Gnşlm. 4. bsk., 2002.
- Sevinç, İrfan. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1 (2023), 32-61.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfî. *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrâhîm. 4 Cilt. Kahire: Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kuttâb, 1394.

- Şaban, Zekiyyü'd-din - Dönmez, İbrahim Kâfi. *İslâm hukuk ilminin esasları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 5. bsk., 2001.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî. *Fethu'l-kadîr*. Dimaşk, 1414.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Mısırî et-. *Şerhu Me'âni'l-âsâr*. ed. Muhammed Zuhrî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câdilhak. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1414.
- Temel, Nihat. *Kiraat ve Tecvid Istılahları*. İstanbul: M.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI, 2020.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd). *es-Sünen*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd). *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Fu'âd Abdalbâkî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395.
- Titmus, Colin (F) vd. (ed.). *Yetişkin Eğitimi Terimleri*. Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1985.
- Toprak, Hicret. "Türkiye Cumhuriyeti'nde Dini Kurumsallaşma: Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluşu". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14/51 (2017), 217-233.
- Tümer, Günay. "Din (Genel Olarak Din)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/312-320. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yücel, İrfan. "Diyanet İşleri Başkanlığı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/455-460. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Ma'rifetu'l-kurrâ'l-kibâr 'alâ't-tabakâti ve'l-a'sâr*. Riyad, 1417.
- Zengin, Zeki Salih. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması Ve Gelişimi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 1-24.
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî ez-Zerkeşî eş-Şâfiî. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1415.

EKLER

EK-1. Demografik bilgi formu

- **CİNSİYETİNİZ**

- a. Kadın () b) Erkek ()

- **YAŞINIZ**

- a. 25-30 () b.30-35 () c. 35-40 ()

- **MEDENİ DURUMUNUZ**

- a. Bekâr () b. Evli () c. Diğer(Yazınız).....

- **ÇOCUK DURUMUNUZ**

- a. Çocuğum yok () b. 1 çocuk () c. 2 çocuk () d. 3 çocuk ()
e. 4 ve daha fazla çocuk () f. Diğer (Yazınız)

- **EĞİTİM DURUMUNUZ**

- a. Okur -Yazar () b. İlkokul Mezunu () c. Ortaokul Mezunu ()
d. Lise Mezunu () e. Üniversite Mezunu ()
f. Diğer (Yazınız).....

- **İŞ DURUMUNUZ**

- a.Ev Hanımı () b. İşçi () c. Memur () d. Serbest Meslek ()
e. Emekli () f. İşsiz () g. Öğrenci ()
h.Diğer (Yazınız).....

- **GENEL BİLGİLER**

Otofobi(yalnızlık sendromu): var () yok ()

Doğup büyüdüğünüz şehir veya bölge (Yazınız).....

EK-2. Mülakat soruları

DİB Kurslarındaki Öğreticilerin Yaşama Sevinci ile İlgili Gözlemleri

- 1- Kur'an eğitimi vermeden önce öğrencilerdeki yaşama sevinci gözlemlerinizi nelerdir?
- 2- Öğrencilerinizin Kur'an eğitimi almaya başlamasıyla davranışlarında ne gibi değişiklikler gözlemlediniz?

Sonda: Öğrencilerin davranışlarında hüznün veya mutluluk belirtilerine dair değişiklikler gözlemlerinizi nasıldı?

- 3- Öğrencilerinizin Kur'an eğitimiyle beraber yaşama bağlılıklarına dair gözlemlerinizi nasıl?

Sonda: Öğrencilerin yaşama bağlılıklarında artma veya eksilme noktasındaki gözlemlerinizi nasıl?

- 4- Sizce Kur'an eğitimi (sema, arz, fem-i Muhsin) öğrenciler üzerinde nasıl bir etkiler bırakıyor?
- 5- Kur'an eğitimi tamamladıktan sonra öğrencilerdeki yaşama sevinci gözlemlerinizi nelerdir?

DİB Kurslarındaki Öğreticilerin Ahiret Kaygısı ile İlgili Gözlemleri

- 1- Kur'an eğitimi vermeden önce öğrencilerdeki ahiret kaygısı gözlemlerinizi nelerdi?
- 2- Kur'an da bulunan ahiret tasavvuru ile ilgili öğrencilerinizi davranışlarında nasıl değişimler buldunuz?
- 3- Öğrencilerinizin Kur'an eğitimiyle beraber ahiret kaygılarında olumlu veya olumsuz davranışlar, tepkiler gözlemlediniz mi?
- 4- Verdiğiniz Kur'an eğitimiyle birlikte öğrenciler ahiret olgusunu nasıl karşıladı?

Travmatik bir etki mi yoksa motive edici bir unsur olarak mı karşıladı?

- 5- Kur'an eğitimi tamamladıktan sonra öğrencilerdeki ahiret kaygısına dair gözlemlerinizi nelerdir?

Kursiyerin Yaşama Sevinci ile İlgili Gözlemleri

- 1- Kur'an eğitimi almadan önce yaşama sevincinize dair düşünceleriniz nelerdi?
- 2- Kur'an eğitimi sizi ruhsal açıdan nasıl etkiledi?
- 3- Kur'an eğitimi (sema, arz, fem-i Muhsin) alırken neler hissettiniz?
- 4- Kur'an eğitimi sizde en çok hangi özellikleri değiştirdi ve geliştirdi?
- 5- Kur'an eğitimini tamamladıktan sonra yaşama sevincinizde nasıl etkiler meydana geldi?

Kursiyerin Ahiret Kaygısı ile İlgili Gözlemleri

- 1- Kur'an eğitimini almadan önce ahirete dair düşünceleriniz nelerdi?
Ne gibi kaygılarınız vardı?
 - 2- Kur'an eğitimi almaya başladıktan sonra ahiret metaforuna karşı tepkileriniz nelerdi?
 - 3- Kur'an da bulunan ahiret tasavvurunun sizin üzerinizde bıraktığı etkiler nelerdir?
 - 4- Aldığınız Kur'an eğitimiyle birlikte ahiret olgusu sizde nasıl bir etki oluşturdu?
- Sizde travmatik mi yoksa motive edici bir etki mi bıraktı?
- 5- Kur'an eğitimini tamamladıktan sonra aldığınız eğitim ve öğreticiniz ahiret kaygısı noktasında sizde nasıl izler bıraktı?

ETİK KURUL KARARI

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 20/03/2024
Toplantı K. Sayısı : 2024/100

Dr. Öğr. Üyesi İmran ÇELİK ve İsmail ÜNSAL'ın "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kurslarında 25-40 Yaş Arası Grupların Yaşam Sevinci ve Ahiret Kaygısının Kur'an Eğitimine Yansıması" isimli proje çalışması kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- ☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- ☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ
Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 81 00 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr